TERCÜME

Sayı : 20-21 | 19 Eylûl 1943 | Cilt : 4

BUKOLİK EPİGRAMLAR
ve
THALYSİA VEYA MAHSUL KALDIRMA BAYRAMI

Herkesçe malûmdur ki Theokritos [1] *en büyük ve ölmez ününü yazdığı çoban şiirleriyle kazanmıştır. Hattâ bu nevi şiirin yaratıcısı olduğu da umumiyetle kabul edilen bir hakikattir. Çoban şiirlerinin edebî bir kıymet kazanıp sanat dünyasına nasıl girdiğini araştırmak burada çok yersiz olur, fakat aşağıda tercümesini verdiğimiz epigramlarla eidyllion'u gözden geçiren dikkatli bir okuyucu bu nevi şiirin teşekkülü hakkında az çok bir fikir edinmek fırsatını bulabilir.*

Epigramlar, Anthologia Palatine'*da Theokritos'a atfedilen bukolik mevzulu epigramlardır. Birçok filologlar —sonuncusu müstesna— Theokritos'a ait olmaları bakımından hepsinden şüphe ediyorlarsa da bu şüpheleri yersizdir. Onlarda böyle bir fikri doğuran sebeplerden biri —ve herhalde en mühimi— şudur ki bu ilk beş epigramda Theokritos'un tarzından çok bir Anyte'nin, bir Leonidas'ın edası hissedilmektedir. Hakikaten, bu epigramların ruhu; —okuyucuların da «Kyklops» tercümesinden* [2] *tanıdıkları— eidyllion Theokritos'undan ziyade, Anyte'nin tasvir ve adak epigramlarında gözümüzün önüne getirdiği kır hayatı «tableau» larındaki ruhu veya Anyte'yi taklit ettiği epigramlarındaki Leonidas'ı bize hatırlatmaktadır. Bellidir ki genç Theokritos taklitçilikten henüz kurtulamamıştır. Bununla beraber epigramlarına —epigram bukoliğinde kendisinden evvel raslamadığımız— yeni bir hayat, yeni bir canlılık katmıştır. Şair o sahneleri yaşamaktadır; meselâ IV. epigramdaki o feryat («Kaç sen, kaç» feryadı) sanki heyecanını zaptedemiyen şairin ağzından adetâ kaçmıştır. — V. epigramdaki tasvir bolluğu ise bize ister istemez Thalysia'yı hatırlatıyor. Thalysia'da epigram bukoliğile şairin derin tabiat sevgisi ilk defa karşılaşıyorlar: Theokritos, bize anlattığı bir yaz gününde, tarlalar arasından epigramlarında tasvir ettiği sahnelerden birini bizzat yaşıyor. O gün epigram bukoliğinin dar sınırları yıkılıyor, hakikî çoban şiirinin temelleri atılıyor. — VI. epigrama gelince, onda öyle olgun bir sanat hissediyoruz ki, eidyllionlarını yazarken de, Theokritos'un bukolik epigramdan büsbütün vazgeçmediğine hükmetmek icabediyor.*

1. Theokritos'un hayatı için bak: *Tercüme* sayı 8.
2. *Tercüme* sayı 8.

I. ÇOBAN DAĞI

(AP VI. 177)

Güzel kavalıyla çoban havaları çalan ak tenli Daphnis Pan'a şunları adak etti: delikli kamçılarını[1], tavşan değneğini, sivri şişini, geyik postunu,[2] bir zamanlar içinde elma taşıdığı heybesini[3].

II. BİR FELÂKET

(AP IX. 432)

Ah zavallı Thyrsis! ağlıya ağlıya yaşlarınla iki gözünün bebeğini aşındırmışsın, neye yarar? Gitti keçin, o güzelim oğlak, Hades'e gitti. Kanlı bir kurt pençeleriyle onu parça parça etti. Köpekler ürüyor: neye yarar? Giden keçinin kemikleri bile, külü bile kalmadıktan sonra...

III. MUZİPLİK

(AP IX. 433)

Nymphaların hakkı için, bana ikiz kavalınla tatlı bir hava çal, ne olur? Ben elime pektis'i[4] alır, tellerine dokunmıya başlarım; sığırtmaç Daphnis'te, bizimle birlikte, mumla tuutturduğu kamışlarını[5] öttürür, bizi mest eder. Gür yapraklı meşenin yanında durup mağaranın arkasından keçilere aşan Pan'ı[6] uykusundan edelim[7]!

IV. AV.

(AP IX. 338)

Yere serdiğin yaprak döşeğinde sen uyuyorsun, Daphnis, yorgun vücudunu dinlendiriyorsuu; ağları tutan kazıkları dağlarda yeni çaktın. Ama Pan seni avlamağa çıktı[8]; safran rengi sarmaşıkları sevimli başına geçiren Priapos ta ona katıldı; ikisi birden atılıp mağarana dalıyorlar. Kaç sen, kaç! At üstünden uykunun verdiği uyuşukluğu!

---

1. Yani kavalını.
2. αἰγιβάτης geyik yavrusu derisi.
3. Çobanlar çok defa heybeli olarak tasvir edilmişlerdir. Sürülerini otlatmaya götürdükleri zaman, heybelerini koyarlardı.
4. Bir nevi kitara veya harpa.
5. Yani syrinks'ini.
6. νεβσίς belki de «keçi ayaklı».
7. Av yorgunluğundan dinlenmek için, Pan, öğle vakti uykuya dalardı. Bütün tabiat, o saatte sanki P- 'ın istirahatine hürmet ederek, derin bir sessizliğe gömülür. Çobanlar kamışlarının veya kavallarının sesiyle bu sükûnu bozmaktan çekinirlerdi (bak: I. eid., mıss. 15—18).
8. Pan Daphnis'e rutkundu.

V. KIR TANRISINDAN BİR RİCA

(AP IX. 437)

Meşelerin bulunduğu yerde, şu yoldan sap, keçi çobanı; incir ağacından oyma yeni bir heykel bulacaksın: bacaksız, daha kabukları üstünde, kulaksız bir şey; ama *phallos*'u[1] Kaypris'in[2] işlerini becerecek kabiliyette. Etrafını mukaddes bir çit çevirir; kayalardan hiç durmadan dökülen bir su, defnelerin, mersin ağaçlarının, güzel kokulu selvilerin yemyeşil yığını arasından akar; orada, bol salkım veren asmalar kıvrılı kıvrıla dolanırlar; ilkbaharı seven kara tavuklar o tatlı sesleriyle türlü türlü öter, türküler çağırırlar; kızıl bülbüller de cıvıltılariyle onlara cevap verir, boğazlarının bal gibi tatlı ötüşünü etrafa yayarlar.

İşte oraya otur, sevimli Priapos'a yalvar: Daphnis'li arzu etmekten beni vazgeçirsin, ben ona derhal güzel bir oğlak kurban ederim. Hayır derse, o elime Daphnis'i verir vermez, ben ona üçüz bir kurban takdim edeceğim, onun için bir dana, kıllı bir teke keseceğim, bir de ağılda tuttuğum kuzuyu.

Tanrı seni teveccühle dinlesin!

VI. APOLLON'A

(AP VI. 336)

Çiğ örtülü şu güller ve şu kekik otu demeti Helikon tanrıçalarına[3] armağan edilmiştir; şu koyu yapraklı defneler de sana, ey Pytho tanrısı Paian![4] çünkü Delphoi kayaları bu süsü senin için takındı. Kurban yeri de, şimdi terementi dallarının ucunu koparan kılları beyaz bu boynuzlu tekenin kanıyla ıslanacak.

THALYSİA

veya

MAHSUL KALDIRMA BAYRAMI

(VII. EİDYLLİON)

O gün benimle Eukritos şehirden çıkmış, Hales'e[5] gidiyorduk; üçüncü arkadaş ta Amyntas'tı. Lykopeus'un iki oğlu Phrasidamos'la Antigenes Deo'-

1. Pan'la Priapos, ilkbahar ve yaz günlerinde kırlarda ve ormanlarda kaynaşan hayatın yaratıcı kudretini temsil ederler. Ayrıca Priapos kolay aşkların tanrısıdır.

2. Kıbrıslı tanrıça Aphrodite'dir.

3. Musalara.

4. Apollon. - Pytha, Delphoi'deki meşhur Apollon tapınağıdır.

5. Hales Kos adasında bulunan bir kitabede adı geçen Haleis ise, burası adanın şimalinde bulunan bir yerdir.

nun[1] şerefine Thalysia bayramını kutluyorlardı. Onlar kibar ataların en parlak çocuklarıdır; aileleri Klytia'dan,[2] hattâ Khalkon'dan gelmedir; o Khalkon'dan ki dizini kayaya kuvvetle dayıyarak, ayağının altından Burinna[3] kaynağını fışkırtmıştı; şimdi o kaynağın kenarında, kavaklarla karaağaçlar güzel gölgeli bir koru örüyor, yeşil yapraklı gür başlarıyla bir kubbe kuruyorlar.

Biz daha yolumuzun yarısına varmamıştık, Brasilas'ın kabri de henüz görünmüyordu: yolda - Musaların lûtfüyle - Kydonia'lı,[4] tanınmış bir adama rasladık. Adı Lykidas[5], kendisi de bir keçi çobanıydı: onu görüp te tanımamanın imkânı yoktu, çünkü tam bir keçi çobanına benziyordu. Omuzunda uzun kıllı bir tekenin sık tüylü bir postu vardı, keskin bir maya kokusu salıyordu. Örme bir kemer, göğsünü saran eski bir giyeceği tutuyordu; sağ elinde yabani zeytinden iğri bir değnek vardı. Bana sakin bir tavırla, güler gözlerinin alaylı bir bakışıyla, dudakları da gülerek -:

« Simikhidas[6], dedi, öğle vakti böyle nereye gidiyorsun? Bu saatte kertenkele bile duvar taşlarının arasında uykuya dalar, mezarların dostu tarla kuşları da uçmaktan vazgeçerler. Çağırılmadığın bir ziyafete mi koşuyorsun? Yoksa şehirlilerden birinin üzüm ezimine mi seğirtiyorsun? Baksana, sen adım atarken, ayakkaplarına çarpan her taş ötüyor!»

Ben de ona karşılık:

«Sevgili Lykidas, dedim, herkes senin çobanlar ile tırpancılar arasında pek üstün bir kaval çalgıcısı olduğunu söylüyor. Bundan duyduğum haz büyüktür. Ama, ben gene de, kendi aklımca, senin kadar olabileceğimi ümit ediyorum... Thalysia'yı kutlamıya gidiyoruz. Dost insanlar zengin mahsulleriyle güzel peplos'lu Demeter'e turfanda bir ziyafet çekiyorlar; tanrıça onlara bol ölçüde buğday vermiş, ambarlarını ağzına kadar doldurmuş.

Ama haydi! yolumuz da bir, günümüz de: çoban şarkıları söyliyelim! Belki biribirimizden istifade ederiz. Çünkü benim ağzımdan da Musa'lar konuşuyor, benim de herkes mükemmel bir ozan olduğumu söylüyor. Ama ben öyle çabuk kananlardan değilim, hiç değilim! Kendi fikrimce, ben

1. Demeter.
2. Klytia Poseidon'un oğlu Eurypylos'un karısı ve Khalkonun annesiydi.
3. Burinna kaynağından Philetas ta bahseder; Kos şehrinden bir saatlik mesafededir.
4. Girit'te bir şehir.
5. Lykidas hakiki bir şahsin takma adıdır. Filologlar Tars'lı Leonidas olabileceği fikrini ileri sürüyorlar: bu ihtimal çok kuvvetlidir.
6. Simikhidas, Theokritos'un bu eidyllion'da takındığı addır.

şarkı söylemekte ne Samos'lu ünlü Sikelidas'ı[1], ne de Philetas'ı[2] yenecek adam değilim daha; onlarla boy ölçüştüm mü, çekirgelerle[3] yarışan bir kurbağaya benziyorum.»

Mahsus böyle dedim. Keçi çobanı, tatlı bir gülüşle:

«Ben de sana, dedi, şu değneği hediye ediyorum: Zeus seni baştan aşağı hakikatın kalıbından çıkarmış, öyle yaratmış. Çünkü ben, Oromedon dağının[4] tepesi kadar bir ev yapmıya kalkışan mimardan da, Khios'lu ozanın[5] karşısına geçerek, çirkin sesleriyle ötüp boşuna yorulan bütün o Musa'ların kuşlarından da pek nefret ederim.

Haydi, çoban şarkısına hemen başlıyalım, Simikhidas. Ben de... bak, dostum, geçen gün dağda uzun uzun bestelediğim şu küçük şarkı hoşuna gidiyor mu:

«Ageanaks'ın Mytilene'ye[6] yolculuğu hayırlı olacak; ama isterse Oğlaklar batarken Notos'un oynak dalgaları önüne kattığı günler olsun, istersese Orion'un Okeanos'a değmek üzereyken adımlarını durdurduğu mevsim olsun[7]; yeter ki aşktan kavrulan Lykidas'ı Aphrodite'nin elinden kurtarsın. Çünkü kendisine beslediğim bu sıcak sevgi beni yakıyor. Alkyon'lar[8] dalgaları da, denizi de, Notos'u da, derinliklerin dibindeki yosunları çalkıyan Euros'u da yatıştıracaklar; Alkyon'lar avlarını tuzlu denizlerden çıkaranlar arasında, deniz rengi Nereidlerin en çok sevdiği kuşlar... Mytilene'ye yolculuk etmiye heveslenen Ageanaks'ın her şeyi rasgitsin, varacağı limana da güzel bir yolculukla varsın!

«Ben o gün, başımda rezeneden, ya gülden, yahut ta şebboy çiçeğinden bir çelenkle, ateşin yanına uzanıp, testiden kendime Ptelea şarabı dökeceğim; biri de ateşte bakla kavuracak. Konyza (énule); çiriş otu ve su kerevizinden yapma döşeğim bir dirsek boyunda olacak. Elimde kadeh, Ageanaks'ı anarak tatlı tatlı içeceğim: tortusuna varıncıya kadar, kadehin kenarından dudaklarımı ayırmıyacağım.

---

1. Samos'lu Sikelidas Asklepiades'tir. Asklepiades Hellenismus devrini tanınmış şairlerindendir. Bilhassa lirik şiirler yazmış olmakla beraber, ondan bize, daha doğrusu onun adı altında bize on sekiz epigram kalmıştır.

2. Philetas Asklepiades'ten de meşhurdur. Eserlerinden birkaç fragment kalmıştır. Bu Kos'lu şairin Roma lirikleri üzerindeki tesir büyüktür.

3. Çekirge sesi ahenkli böceklerden sayılırdı.

4. Skholiast'a göre Kos adasında bir dağdır.

5. Homeros. Kuvvetlerini aşan işlere girişmekten çekinmiyen, zamanın kötü şairleri kastediliyor.

6. Lesbos (bugünkü Midilli) adasında bir şehir.

7. Mevsim sonbahar mevsimidir. Yunanlılar burçların vaziyetini, güneş doğmak üzereyken gökte bulundukları yere göre tesbit ederlerdi. Orion'un «Okeanos'a değmek üzereyken adımlarını durdurduğu» söyleniyor, çünkü bu vakit Orion burcu ufukta çok alçalır, fakat batacağı anlarda artık güneş doğar, o da görünmez olur. - Notos, Lodos rüzgârıdır: bilhassa bu günlerde gemiler için bir tehlike teşkil eder.

8. Efsanevi kuşlar: dişileri kuluçkaya yattığı zaman, deniz süt liman olurmuş.

«İki çoban bana kaval çalacak: biri Akharnai'li, öteki Lykope'li; Tityros ta yanımda şarkı söyliyecek, anlatacak: öküzler çobanı Daphnis[1] bir gün Ksenea'ya nasıl tutulmuş; yüce Haimon'un, ya Athos'un, ya Rhodope'nin eteklerinde, yahut ta arzın en uzak bir ucuna sürülmüş Kafkasya dağlarının eteklerinde eriyen karlar gibi erirken, etrafı kuşatan dağlar nasıl sızlanırmış, Himera çayının kıyılarında boy salan meşeler nasıl ağlarlarmış.

«Ünlü keçi çobanının şarkısını da söyliyecek: bir gün, efendisinin kötü kibri yüzünden, daha hayattayken onu geniş bir sandığın içine nasıl kapamışlar; ezik burunlu arılar dağ servisi kokan sandığa kırlarda nasıl gelirler, Musa'nın tatlı bir nektar[2] akıttığı ağzına konup narin çiçeklerle onu nasıl beslerlermiş[3].

«Ey bahtiyarların bahtiyarı Komatas! bu hoş hâdise senin başına geldi, sandığın içine seni kapattılar, bütün bir meyva mevsimince arıların mumuyla sen beslendin, sen bu denemeden geçtin. Keşke sen benim günümde canlılar arasında olaydın! Ben dağlardan şarkılarını dinler, güzel keçilerini otlatırdım; sen de meşelerin veya pırnarların altına uzanır, türküler çağırırdın, ilâhi Komatas!»

Bu güzel sözleri söyleyip sustu; bunun üzerine, ben de ona şöyle dedim:
«Sevgili Lykidas, dağlarda öküzleri otlatırken, Nymphalar bana da birçok güzel şarkılar öğrettiler; kazandıkları ün ta Zeus'un tahtına erişmiş; ama şu senin için söylemek istediğim hepsinden de üstün. Haydi dinleyiver: sen de Musa'ların dostusun:

«Aşklar Simikhidas için aksırmış olacaklar[4], çünkü keçiler ilkbaharı ne kadar çok severlerse, o zavallı da Myrto'yu o kadar seviyor. Fakat bizimkinin dünyada her şeyden çok sevdiği Aratos arzu dolu gönlünü bir çocuğa vermiş. Aristis bilir... Phoibos'un bile, üç bacaklı kaplarının yanıbaşında, kendisi için lyra'sını çalıp şarkı söylemekten çekinmediği şu kibar, yüksek değerli adam iyi bilir ki Aratos bir çocuğun aşkı yüzünden kemiklerinin iliğine kadar yanıyor.

«Sen bu çocuğa istek ver, ey şirin Homole memleketini[5] koruyan Pan! Onu — Philinos olsun, bir başkası olsun, kimse — dostumun arzu dolu kolla-

1. Sicillia'lı efsanevi bir çoban.
2. Tanrıların içkisi.
3. Skholiast'a göre, bu efsaneyi Rhegion'lu Lykon anlatmış. Keçi çobanı olan şair Komatas, efendisinin sürüsünden keçileri çalar Musa'lara kurban edermiş. Sahibi bir gün kızmış, o kadar sevdiği bu tanrıçalardan yardım görecek mi diye, çobanı bir sandığın içine kapamış. Komatas'ı Musa'ların gönderdiği arılar beslemiş.
4. Aksırma tanrılarının verdiği bir işaretti. Bazı vaziyetlerde iyiye yorulurdu.
5. Thessalia'dadır.

rına at. Bunu yapacak olursan, sevgili Pan, Arkadia'lı çocuklar, et payları az olduğu zaman, senin yanlarını ve omuzlarını ada soğanlariyle kamçılamaz olsunlar[1]. Ama başka türlü olmasını buyuruyorsan, vücudunun her tarafını kaşıntılar kaplasın da tırnaklarınla kaşınasın ve ısırganların üzerinde yatasın! Kışın ortasında Edonların dağlarında, oracıkta olan Ayı burcuna baka baka Hebros ırmağının kıyılarında dolaşasın[2], yazın da sürülerini, dünyanın bir ucundaki Aithiopların arasında, Nil'in artık görünmez olduğu Blemy'lerin kayalıklarının eteğinde otlatasın!

«Sizler ise Hyetis'le Byblis'in tatlı sularını, Oikus'u[3] — sarışın Dione'nin[4] o sarp memleketini — terk edin de, ey elmalar gibi kırmızı aşklar! cazip Philinos'u oklarınızla vurun. Vurun! çünkü o sefil beni misafir edene hiç acımıyor. Hem artık bir armuttan da olgun; kadınlar ona: «Eyvah, diyorlar, Philinos, güzel çiçeğin soluyor».

«Aman artık kapısının önünde nöbet beklemiyelim, Aratos, ayaklarımızı aşındırmıyalım. Erkenci horoz da, öttüğü zaman, o üzücü uyuşukluğa bir başkasını teslim etsin. Arkadaş, bu idmanla nefesini yalnız Molon[5] tüketsin. Biz kendi rahatımızı düşünelim; bize ihtiyar bir kadın baksın, tüküre tüküre sıkıntılardan kurtarsın!»

Böyle dedim. O da, önceki tatlı gülüşüyle, Musa'lar adına, bir dostluk hediyesi olarak tavşan değneğini verdi. Sonra o, sola saparak Pyksa yolunu tutturdu; ben de Eukritos ve güzel küçük Amyntas'la birlikte Phrasidamos'lara gittim. Orada yumuşak sazdan, henüz kesilmiş asma dallarından yapma, yere serili derin döşeklere keyifle uzandık. Birçok kavaklar, birçok karaağaçlar başımızın üstünde sallanıyordu. Yanımızda, Nympha'ların mağarasından mukaddes bir su çağlıya çağlıya dökülüyordu. Güneşten yanmış ağustos böcekleri de gölgeli dalların arasından avazları çıktığı kadar ötüyorlar; uzakta, dikenli böğürtlen çalılıklarında bir kurbağa bağırıyordu; tarla kuşları, sakalar cıvıldıyor, kumru dem çekiyordu; sarı sarı arılar pınarın etrafında uçuşuyorlardı. Her tarafta bereketli bir yaz kokusu, bir yemiş mevsimi kokusu vardı. Ayaklarımızda bol bol armutlar, iki yanımızda bol bol elmalar yuvarlanıyordu; eriklerin yükünden, dallar yerlere kadar

1. Skholiast'a göre, çocuklar av avlandıktan yahut da kurban kesildikten sonra paylarından memnun olmadıkları zaman acısını tanrının heykelinden çıkarırlarmış. Böylesine lokal âdetler veya efsaneler nakletmek Hellenismus şairlerinin başlıca karakteristiklerinden biridir.

2. Soğuklariyle meşhur Trakyada.

3. Miletos civarında iki çeşmeyle bir yer.

4. Aphrodite'nin anasıdır. Fakat burada Aphrodite'nin kendisi kastedilmiştir.

5. Tanımadığımız bir şahıs. Anlaşılan Philinos'a o da tutkunmuş.

eğiliyordu. Küplerin başından dört yıllık mumu çıkarıp attılar. Parnassos tepelerinde oturan Kastalia[1] Nymphaları, Pholos'un[2] kayalık oyuğunda yaşlı Khiron'un Herakles için diktiği böyle bir krater miydi, acaba? Ya o Anapos'un kıyılarında oturan meşhur çobana, gemileri dağ parçalarıyla taşa tutan güçlü kuvvetli Polyphemos'a mağarasının ortasında hora teptiren nektar bunun gibi miydi[3] ? siz Nymphaların bize Demeter Halois'in kurbanlığının yanında bol bol döktüğünüz içki gibi miydi? Ah! büyük harman küreğini tanrıçanın yığınına ben bir daha saplıyabilsem, o da, iki elinde başaklarla, gelinciklerle bana gülse!

THEOKRİTOS

Tercüme eden: *Suat SİNANOĞLU*
D. ve T. - C. Fakültesi Asistanlarından

1. *Kastalia* Nymphaları, Musalardır.

2. Yarı insan ve yarı at olan Pholos, Herakles'i mağarasında misafir ettiği zaman, ona Dionysos'tan hediye aldığı fevkalâde şaraptan ikram etmişti.

3. Odysseia'nın IX. kitabında anlatılan meşhur vaka kasdediliyor.

ÖZLÜ SÖZLER

H. Reich 1903 te neşrettiği Der Mimos *adlı eserinde mimos'un doğuşundan bugüne kadar bir tarihçesini yazayım derken, mimos'a birçok Orta ve Yeni çağ oyunlarını —bunların arasında Karagözü de— dahil etmekten çekinmemiş, bu suretle ancak bazı benzerliklere dayanarak bir nevii, zaman ve yer hudutlarından çıkararak geniş bir sahaya yaymanın ne kadar tehlikeli olduğunu ispat etmiştir. Zaman zaman, yer yer türlü milletler arasında gelişen halk edebiyatının en basit nevileri biribirleriyle birçok benzerlikler arzedebilirler; fakat bu, aralarında bir münasebet görmiye, bir geliş zinciri kurmıya yetmez.*

Yunan dünyasında halk edebiyatı içinde yer alan mimos'un ne olduğunu anlamak için, en kısa ve en emin yol yine bu adın ifade ettiği mânâdır: mimos taklit demektir. Bunun en basit ve bayağı şekli hayvanların sesini, gök gürültüsünü, yağmurun, dolunun yağışını v. s. taklit etmekti. Fakat mimos bilhassa her günkü hayattan alma sahneleri, geçici bir ruh durumunu, bir insan tipini taklit etmekti. Kaybolan eserlerinde Syrakusa'li Sophron da herhalde böylesine 'tableau' lar çizerdi. Onunla ve oğlu Ksenarkhos'la bu nevi edebî neviler arasına yükselmiştir. Diogenes Laertios'a göre (III,18) Platon Sophron'un mimos'larını Atina'da tanıtmış, hattâ yazdığı dialoglara örnek olarak almıştır. Bu devre kadar bu küçük sahnelerin oynandığına dair elimizde hiçbir katî delil yoktur.

Hellenismus devrinde Herondas bu nevi bir daha canlandırmıştır: en kaba realismus'tan kaçınmıyan mimos'ları oynanmak için değil, okunmak için yazılmıştır. Theokritos ta günlük köy veya şehir hayatından alma bir sahneyi canlandırırken mimos'a başvurmuştur. Mimos'un —Herondas'ta olduğu gibi— muayyen bir mesele etrafında toplanması, hattâ az çok beliren bir vakayı ihtiva etmesi, bu nevi komoedia'ya yaklaştırmıştır.

Roma'da mimos bir sahne oyunu olarak yer almış, günlük hayattan alma sahneleri ve vakalariyle bir çeşit halk komoediası şeklinde gelişmiştir. Fakat, halk arasında büyük rağbet gördüğü halde, uzun zaman edebî bir nevi olmaktan uzak kalmış, ancak Cumhuriyet devrinin sonlarında Decimus Laberius'la Publilius Syrus'un sayesinde edebiyat alanına yükselmiştir.

Decimus Laberius yazdığı mimos oyunlariyle ün kazanmış, atlı sınıfına mensup bir Romalı idi; hürriyetsever diye tanınmıştı. Belki onu vatandaşlarının gözünden düşürmek amacı ile Caesar 46 yılında tertip ettiği oyunlara Laberius'u da davet etmişti. Romalılar için sahneye çıkmak bir şerefsizlikti, ama büyüğün daveti değil, ricası dahi emirdir. Artık altmışlık bir ihtiyar olan Laberius ta kaderine katlanmıştı. Oyunlara Publilius Syrus ta iştirak ediyordu. Bu Suriye'li bir köle idi; çocukken Roma'ya götürülmüş, nükteli sözleri ve zekâsı sayesinde azat edilmiş, okutulmuştu; büyüyünce yazdığı ve oynadığı mimos oyunlariyle bütün İtalya'da ün kazanmıştı. 46 yılı oyunlarında meslektaşlarına meydan okumuş ve hepsini yenmişti. Yenilenler arasında Laberius ta vardı. Söylentilere göre Laberius'a, dokunacak sözler söylemekten çekinmediğinden, Caesar: «Seni ben tutarken Syrus'a kaybettin, Laberius» diyerek birinciliği ötekine vermişti; fakat Laberius'u da mükâfatlandırmış, onu eski mevkiine iade etmişti.

Ancak halk arasında yayılan bir nevin zamana dayanması çok güçtür: Lâtin mimos oyunlarından da bir şey kalmamıştır. Laberius'un muhafaza edilen özdeyişiyle Publilius'un oyunlarında geçip derlenegelen özlü sözlerden birkaçını asıl metinleriyle beraber sunuyoruz.

I.

Necessitas, cuius cursus transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detrusit paene extremis sensibus!
Quem nulla ambitio, nulla umquam largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla auctoritas
Movere potuit in iuventa de statu:
Ecce in senecta ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemento edita
Summissa placide blandiloquens oratio!
Etenim ipsi di negare cui nil potuerunt,
Hominem me denegare quis posset pati?
Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eques Romanus e Lare egressus meo
Domum revertar mimus. Ni mirum hoc die
Vno plus vixi mihi quam vivendum fuit.
Fortuna, inmoderata in bono aeque atque in malo,
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Florens cacumen nostrae famae frangere,
Cur cum vigebam membris praeviridantibus,
Satis facere populo et tali cum poteram viro,
Non me flexibilem concurvasti ut carperes?
Nuncine me deicis? Quo? Quid ad scaenam adfero?
Decorem formae an dignitatem corporis,
Animi virtutem an vocis iucundae sonum?
Vt hedera serpens vires arboreas necat,
Ita me vetustas amplexu annorum enecat
Sepulcri similis nil nisi nomen reti neo.

DECIMUS LABERIUS

I.

Zaruret, birçoklarının yan vererek coşkun akıntısından kurtulmak istediği, fakat pek az kimsenin kurtulabildiği zaruret duyuşumun sonlarında beni ne hale soktu! Hiçbir hırs, hiçbir lutuf, hiçbir korku, hiçbir kuvvet, hiçbir emir beni yerimden kımıldatamadı: ama şimdi ihtiyarlığımda, yücelen bir adamın yumuşaklıkla, yavaşça söylediği, tatlı tatlı okşıyan sözleri ne kolaylıkla beni yerimden attı! Evet, tanrılar bile ondan ne esirgediler ki ben, bir insanken, ona «olmaz» diyeyim? Bunu kim çekerdi? Ben altmış yıl lekesiz bir ömür sürdükten sonra ocağımdan (Romalı *eques*) şerefli bir vatandaş olarak çıktım, evime bir tiyatro oyuncusu olarak döneceğim.

İyide de kötüde de ölçüsüz talih, mademki sanatın bağışladığı şanla çiçeklenen ünümü mahvedecektin, niçin her uzvum taze dinçken, halkı da, böyle bir adamı da hoşnut edebilirken, henüz kıvrakken beni bükmedin, bana cefa etmedin? Beni şimdi mi buraya atıyorsun? Niye? Sahneye ben ne götürebilirim? Vücudumun güzelliğini mi, yoksa azametini mi? Ruhumun faziletini mi? yoksa neşe saçacak sesimi mi? Sarmaşık dolanarak ağacın kuvvetini nasıl keserse, ihtiyarlık ta beni yılların kolları arasına alarak öyle boğuyor. Bir mezar gibiyim: adımdan başka bir şeyim kalmadı.

Tercüme eden: *Samim* *SİNANOĞLU*
D. ve T. - C. Fakültesi Asistanlarından

II.

1 (2) Ab alio expectes, alteri quod feceris.
2 (6) Aut amat aut odit mulier, nihil est tertium.
3 (10) Amici vitia si feras ficias tua.
4 (11) Alienum aes homini ingenuo acerba est servitus.
5 (22) Amare et sapere vix deo conceditur.
6 (27) Animo dolenti nihil oportet credere.
7 (28) Aliena nobis, nostra plus aliis placent.
8 (31) Amoris vulnus idem sanat, qui facit.
9 (32) Ad paenitendum properat, cito qui iudicat.
10 (38) Amantis ius iurandum poenam non habet.
11 (44) Audendo virtus crescit, tardando timor.
12 (53) Amico firmo nihil emi melius potest.
13 (55) Avarus animus nullo satiatur lucro.
14 (57) Bis fiet gratum, quod opus est, si ultri offeras.
15 (53) Bonus animus laesus gravius multo irascitur.
16 (55) Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
17 (62) Bona opinio hominum tutior pecunia est.
18 (64) Bis vincit qui se vincit in victoria.
19 (67) Bene dormit, qui non senrit quam male dormiat.
20 (92) Citius venit periclum cum contemnitur.
21 (104) Comes facundus in via pro vehiculo est.
22 (107) Contra inpudentem stulta est nimia ingenuitas.
23 (111) Cave quicquam incipias, quod paeniteat postea.
24 (116) Caret periclo, qui etiam cum est tutus cavet.
25 (119) Cunctis potest accidere quod cuivis potest.
26 ( ) Crebro ignoscendo facies de stulto improbum.
27 (106) Cui plus licet quam par est plus vult quam licet.
28 (123) Discipulus est prioris posterior dies.
29 (127) De inimico non loquaris male sed cogites.
30 (133) Difficilem habere oportet aurem ad crimina.
31 (144) Dulce etiam fugias, fieri quod amarum potest.
32 (160) Durum est negare, superior cum supplicat.
33 (ad 468) Dissolvitur lex, cum fit iudex misericors.
34 (150) Ex vitio alterius sapiens emendat suum.
35 (159) Etiam capillus unus habet umbram suam.

II.

1. Birine ettiğini bir başkasından bekle (yesin)!
2. Kadın ya sever ya nefret eder: üçüncüsü yoktur.
3. Dostunun kusurlarına göz yumarsan, onları kendine mal edersin.
4. Borç asil adam için acı bir köleliktir.
5. Hem sevip hem de uslu akıllı olmak: ancak tanrının kârı.
6. Acı duymakta olan ruha inan olmaz.
7. Bizimki başkasına, başkasınınki bize daha hoş görünür.
8. Aşk yarasını deşen geçirir.
9. Çabucak hüküm veren pişmanlık yolunda koşar.
10. Sevenin yeminine ceza yoktur.
11. Cüretten cesaret, tereddütten korku doğar.
12. Hiçbir şey sadık dost kadar ucuza alınamaz. (Yani ne kadar pahalıya mal olsa; gene de ucuzdur).
13. Hasis ruhu hiçbir kazanç doyurmaz.
14. Birinin muhtaç olduğu şeyi sen kendiliğinden verirsen, iki kere makbule geçer.
15. İncitilen bir iyi ruhun öfkesi çok daha ağırdır.
16. Lâyık olana iyilik eden kendisine iyilik eder.
17. İnsanların hakkımızda verdikleri tam bir hüküm paradan emindir. (İnsanlar seni iyi bilsinler; bu paradan emindir).
18. Zaferde kendini yenen iki kere yener.
19. Ne fena uyuduğunu duymıyan rahat uyur demektir.
20. Hor gördün mü, tehlike daha tez gelir.
21. Konuşkan arkadaş yolda araba yerini tutar.
22. Yüzsüze karşı saflık aptallıktır.
23. Sonradan pişman olacağın bir ise girişmiyesin!
24. Emin olduğu zaman dahi etrafını kollıyan tehlikeye düşmez.
25. Birinin başına gelen herkesin başına gelebilir.
26. Sık sık affetmekle aptalı ahlâksız edersin.
27. Gereğinden fazlasına müsaadesi olan müsaade olunandan fazlasını ister.
28. Geçen gün, geçen günün talebesidir.
29. Düşmanın hakkında kötü kötü söyleme: düşün.
30. Kulağın suça ağır olsun.
31. İleride acı olabilir mi? Şimdi sana tatlı da gelse, durma kaç!
32. Büyüğün dilerse, hayır demek güçtür.
33. Hâkim merhamet gösterdi mi, kanundan eser kalmaz.
34. Akıllı adam başkasının kusurunu görerek kendininkini düzeltir.
35. Bir tek kılın dahi gölgesi vardır.

36 (164) Ex lite multa gratia est formosior.
37 (683) Etiam sine lege poena est conscientia.
38 ( ) Errat datum qui sibi quod extortum est putat.
39 (172) Fraus est accipere quod non possis reddere.
40 (176) Feras non culpes, quod mutari non potest.
41 (179) Fidem qui perdit, nihil potest ultra perdere.
42 (189) Fortuna vitrea est: tum cum splendet frangitur.
43 ( ) Falsum etiam est verum, quod constituit superior.
44 (196) Gravissima est probi hominis iracundia.
45 (201) Gravissimum est imperium consuetudinis.
46 (215) Homo totiens moritur, quotiens amittit suos.
47 (216) Hono semper aliud, fortuna aliud cogitat.
48 (220) Homo vitae commodatus, non donatus est.
49 (221) Heredis fletus sub persona risus est.
50 (235) Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.
51 (236) Inopiae desunt multa, avaritiae omnia.
52 (238) Invitat culpam qui peccatum praeterit.
53 (239) Iucundum nihil est, nisi quod reficit varietas.
54 (243) Ingratus unus omnibus miseris nocet.
55 (245) Ita amicum habeas, posse ut facile fieri hunc inimicum putes.
56 (254) In iudicando criminosa est celeritas.
57 (255) Inimicum quamvis humilem docti est metuere.
58 (256) In calamitoso risus etiam iniuria est.
59 (257) Iudex damnatur ubi nocens absolvitur.
60 (289) Ibi semper est victoria, ubi concordia est.
61 (293) Laus nova nisi oritur etiam vetus amittitur.
62 (295) Levis est fortuna: cito reposcit quod dedit.
63 ( ) Lapsus ubi semel sis, sit tua culpa, si iterum cecideris.
64 (307) Late ignis lucere, ut nihil urat, non potest.
65 (309) Malignos fieri maxime ingrati docent,
66 (310) Multis minatur, qui uni facit iniuriam.
67 (324) Malo in consilio feminae vincunt viros.
68 (326) Maximo periclo custoditur, quod multis placet.
69 (331) Male dictum interpretando facias acrius.
70 (333) Minus decipitur, cui negatur celeriter.
71 (336) Male facere qui vult, nunquam non causam invenit.
72 (338) Multos timere debet, quem multi timent.
73 (362) Malum est consilium, quod mutari non potost.
74 (372) Miserrimum est arbitrio alterius vivere.

36. Çok münakaşadan daha güzel bir dostluk doğar.
37. Kanun olmasa dahi vicdan vardır.
38. Koparıp aldığını «verdiler» sanan yanılır.
39. Geri vermiyeceğini almak aldatmaktır.
40. Değişemiyecek bir vaziyet karşısında yakınma, katlan!
41. Herkesin itimadını kaybeden daha ne kaybetsin?
42. Talih cam gibidir: parıldarken kırılır.
43. Büyüğün tesbit ettiği yanlış dahi olsa, doğrudur.
44. Dürüst insanın öfkesi çok ağırdır.
45. Alışkanlığın tahakkümü çok ağırdır.
46. İnsan sevdiklerinden kaçını kaybederse, o kadar defa ölür.
47. Her zaman insan bir türlü düşünür, talih bir türlü.
48. İnsan hayata bağışlanmış değil, ödünç verilmiştir.
49. Mirasçının ağlaması maske altında bir gülüştür.
50. İhtiyacı olana çabucak iyilik eden, iki kere iyilik eder.
51. Yoksulun çok şeyi eksiktir, hasisin her şeyi.
52. Suça göz yuman kabahate davet eder.
53. Değişerek yenileşmezse, bir şey hoşa gitmez.
54. Bir nankörün bütün zavallılara zararı dokunur.
55. Dostuna karşı düşmanın oluverecekmiş gibi davranasın.
56. Hüküm verirken acele etmek suçtur.
57. Ne kadar ufak tefek, zayıf olursa olsun, düşmandan sakınmak akıllıca iştir.
58. Felâkete uğramışın gülmesi bile hakarettir.
59. Suçlu koyuverildi mi, hâkim kabahatli olur.
60. Birlik nerede ise, zafer oradadır.
61. Yeni takdir kazanmazsan, eskisi de kaybolur.
62. Talih oynaktır: verdiğini çabucak geri ister.
63. Bir düştüğün yerde bir daha düşersen, bil ki kabahat senindir.
64. Ateş bir şey yakmadan geniş bir alanda parlamaz.
65. Her şeyde bir kötülük görmeyi en çok nankörler öğretir.
66. Bir kişiye haksızlık eden birçok kimseleri tehdit eder.
67. Kötü öğüt vermekte kadınlar erkeklerden üstündür.
68. Birçoklarının hoşuna giden şey büyük tehlike pahasına korunabilir.
69. Fena sözü açmakla daha dokunaklı edersin.
70. Hemen «olmaz» dersen, daha az aldatırsın.
71. Kötülük etmek istiyen bahanesini daima bulur.
72. Birçoklarını korkutan birçoklarından korkmalıdır.
73. Değiştirilemiyen karar kötü bir karardır.
74. Başkasının keyfine göre yaşamak ne büyük sefalettir!

75 (379) Nihil proprium ducas, quidquid mutari potest.
76 (380) Non cito perit ruina, qui rimam timet.
77 (381) Nullus est tam tutus quaestus, quam quod habeas parcere.
78 (383) Nunquam periclum sine periclo vincitur.
79 (402) Non novit virtus calamitati cedere.
80 (416) Nimium altercando veritas amittitur:
81 (427) Nisi per te sapias frustra sapientem audias.
82 (441) Omnes aequo animo parent, ubi digni imperant.
83 (455) Pudorem alienum qui eripit perdit suum.
84 (459) Pars benefici est quod petitur si belle neges.
85 (493) Probo beneficium qui dat ex parte accipit.
86 (499) Pericla qui audet ante vincit quam accipit.
87 (535) Qui culpae ignoscit uni, suadet pluribus.
88 (536) Quod improbis eripitur, donatur probis.
89 (544) Qui docte servit, partem dominatus tenet.
90 (566) Quid tibi pecunia opus est, si uti non potes?
91 ( ) Quem diligas, ni recte moneas, oderis.
92 (573) Rapere est accipere, quod non possis reddere.
93 (574) Regnat non regitur, qui nihil nisi quod vult facit.
94 (589) Stulti timent fortunam, sapientes ferunt.
95 (605) Suis qui nescit parcere, inimicis favet.
96 (611) Stultum est vicinum velle ulcisci incendio.
97 (612) Stultum facit fortuna, quem vult perdere.
98 (614) Se damnat iudex, innocentem qui opprimit.
99 (624) Sat magna usura est pro beneficio memoria.
100 (684) Sat est disertus, pro quo loquitur veritas
101 (642) Verbum omne refert in quam partem intellegas.
102 (644) Ubi coepit ditem pauper imitari perit.
103 (645) Veterem ferendo iniuriam invites novam.
104 (651) Viri boni est nescire facere iniuriam.
105 (687) Ubi libertas cecidit, audet libere nemo loqui.

PUBLILIUS SYRUS

75. Değişebilen bir şeyi kendinin sanmayasın.
76. Yarıktan korkanın evi kolay kolay yıkılmaz.
77. Elindekini sarfetmemekten emin kazanç yoktur.
78. Tehlike asla tehlikesiz yenilemez.
79. Metanet felâkete boyun eğmek bilmez.
80. Fazla münakaşa ile hakikat kaybedilir.
81. Yaradılıştan akıllı değilsen, akıllıyı dinlemen fayda etmez.
82. Liyakatli kimselerin hükmettiği yerde herkes seve seve itaat eder.
83. Başkasının namusunu çalan kendi namusunu kaybeder.
84. İstenen şeyi nezaketle reddedersen, o da bir nevi iyiliktir.
85. Dürüst insana iyilik eden kendine de iyilik etmiş olur.
86. Cüret eden tehlikeye düşmeden yener.
87. Bir suça göz yuman birçok suçlara davet eder.
88. Eğrinin elinden alınan doğrulara verilmiş demektir.
89. Ustaca kölelik eden hakimiyetin bir parçasını elinde tutar.
90. Kullanamıyacak olduktan sonra para nene gerek?
91. Dostuna gereği gibi ihtar etmiyorsan, onun dostu değilsin demektir.
92. Geri veremiyeceğini almak kaçırmaktır.
93. Yalnız istediğini yapan hükmeder, hüküm altında değildir.
94. Aptallar talihten korkarlar, akıllılar katlanır.
95. Kendi tarafındakileri esirgemesini bilmiyen, düşman uğruna çalışır
96. Komşu evini tutuşturarak öc alayım demek aptallıktır.
97. Talih mahvetmek istediğini aptal eder.
98. Mâsumu ezen hâkim, kendini mahkûm eder.
99. Yapılan bir iyiliğin hatırlanması oldukça yüksek bir faizdir.
100. Hakikat senden yana konuşuyorsa, kâfi derecede natıksın.
101. Sözü ne tarafa çekip anlıyorsun: önemli olan budur.
102. Fakir zengini taklide girişti mi, mahvolur.
103. Eski haksızlığa boyun eğmekle bir yenisini dâvet edersin.
104. Haksızlık etmek iyi adamın elinden gelmez.
105. Hürriyet kalkınca kimse hür söz söylemiye cesaret etmez.

Tercüme eden: *Samim SİNANOĞLU*
D. ve T. - C. Fakültesi Asistanlarından

From *GULLIVER'S TRAVELS*

The King, who, as I before observed, was a prince of excellent understanding, would frequently order that I should be brought in my box, and set upon the table in his closet. He would then command me to bring one of my chairs out of the box, and sit down within three yards distance upon the top of the cabinet, which brought me almost to a level with his face. In this manner I had several conversations with him. I one day took the freedom to tell his Majesty, that the contempt he discovered towards Europe, and the rest of the world, did not seem answerable to those excellent qualities of the mind he was master of. That reason did not extend itself with the bulk of the body: on the contrary, we observed in our country that the tallest persons were usually least provided with it. That among other animals, bees and ants had the reputation of more industry. art and sagacity, than many of the larger kinds. And that as inconsiderable as he took me to be, I hoped I might live to do his Majesty some signal service. The King heard me with attention, and began to conceive a much better opinion of me than be had ever before. He desired I would give him as exact an account of the government of England as I possibly could; because, as fond as princes commonly are of their own customs (for so he conjectured of other monarchs, by my former discourses), he should be glad to hear of anything that might deserve imitation.

Imagine with thyself, courteous reader, how often I then wished for the tongue of Demosthenes or Cicero, that might have enabled me to celebrate the praise of my own dear native country in a style equal to its merits and felicity.

I began my discourse by informing his Majesty that our dominions consisted of two islands, which composed three mighty kingdoms under one sovereign, beside our plantations in America. I dwelt long upon the fertility of our soil, and the temperature of our climate. I then spoke at large upon the constitution of an English Parliament, partly made up of an illustrious body called the House of Peers of the noblest blood, and of the most ancient and ample patrimonies. I described that extraordinary care always taken of their education in art and arms, to qualify them for being counsellors born to the king and kingdom, to have a share in the legis-

GULLİVER'İN SEYAHATLERİ'nden [1]

Önce de işaret ettiğim gibi, çok derin anlayışlı bir hükümdar olan kıral, kutumun [2] sık sık çalışma odasına getirilmesini, masasının üzerine konmasını emrederdi. Sonra kutumdan bir iskemle çıkararak, kendinden üç yarda ötede, çalışma masasının üstünde oturmamı isterdi: böylece hemen hemen yüzünün karşısına gelmiş olurdum. İşte bu vaziyette, kıralla birçok kereler konuştum. Bir gün, hükümdara, Avrupa'yı ve bütün dünyayı hor görmesinin sahip bulunduğu o yüksek akıl meziyetlerine uymadığını söylemeğe cesaret ettim; aklın cüsse ile birlik olmadığını; aksine, bundan en az payı olanların, memleketimizde de görüldüğü gibi, en uzun boylular olduğunu ilâve ettim. Öteki hayvanlara bakacak olursak, karınca ve arıların, çalışkanlık, ustalık ve anlayış bakımından, daha iri olan hayvanlardan fazla ün salmış oldukları görülürdü; beni de çok ehemmiyetsiz bir mahluk saymakla beraber, bir gün kendisine büyük hizmetlerde bulunabileceğimi umuyordum. Kıral, sözlerimi dikkatle dinledi; ve hakkımda, önce olduğundan, daha iyi fikirler beslemeğe başladı. İngiltere'nin idaresi hakkında kendine elimden geldigi kadar tam ve doğru bir fikir vermemi istedi; hükümdarlar umumiyetle kendi adetlerini tercih etmekle beraber (daha önceki konuşmalarımızda, başka hükümdardan bahsederken böyle düşündüğünü söylemişti) memleketimde taklide değer bir şey olup olmadığını öğrenmekle çok memnun olacaktı.

Benim iyi yürekli okuyucularım, sevgili yurdumu, bahtlılık ve değerine uygun bir üslupla övebilmem için, bilmezsiniz, Demosthenes veya Cicero'nun diline sahip olmayı o zaman ne kadar istedim!

Sözlerime, ülkelerimizin, Amerika'daki yerleşmelerimizden başka, bir hükümdarın idare ettiği üç kırallıktan ibaret iki adayı kapladığını anlatarak başladım. Toprağımızın verimliliği, iklimimizin harareti üzerinde uzun uzun durdum. Sonra İngiliz parlamentosunun ana hatlarını çizdim: lordlar kamarası denen seçkin bir topluluk bulunduğunu; lordların da, çok eski zamanlardan kalma en geniş iradları olan, en asil soydan kimseler olduğunu söyledim; ve şöyle devam ettim: «lordların, muhtelif bilgi ve sanatlarda, silâh kullan-

1. Swift (1667—1745). 18. yüz yılın büyük nesircilerindendir. Binbir hayal inkisarı ile geçen hayatı onu bütün insanlardan soğumuş, insanlıktan nefret etmesine sebebolmuştur. İngiliz cemiyetini ve insanlığı hicvetmek için yazdığı «Gulliver's Travels - Gulliver'in seyahatleri» ile meşhurdur. Bu parça «Brobdingnag - Devler Memleketine seyahat» ten' alınmıştır.

2. Devler memleketinde Gulliver'e oda olarak bir kutu yapmışlardı.

lature, to be members of the highest Court of Judicature, from whence there could be no appeal, and to be champions always ready for the defence of their prince and country, by their valour, conduct, and fidelity. That these were the ornament and bulwark of their most renowned ancestors, whose honour had been the reward of their virtue, form which their posterity were never once known to degenerate. To these were joined several holy persons, as partof that assembly, under the title of Bishops, whose, peculiar business it is to take care of religion, and of those who instruct the people therein. These were searched and sought out through the whole nation, by the prince and his wisest counsellors, among such of the priesthood as were most deservedly distinguished by the sanctity of their lives, and the depth of their erudition; who were indeed the spiritual fathers of the clergy and the people.

That the other part of the Parliament consisted of an assembly called the House of Commons, who were all principal gentlemen, freely picked and culled out by the people themselves, for their great abilities and love of their country, to represent the wisdom of the whole nation. And these two bodies make up the most august assembly in Europe, to whom, in conjunction with the prince, the whole legislature is committed.

I then descended to the Courts of Justice, over which the judges, those venerable sages and interpreters of the law, presided, for determining the disputed rights and properties of men, as well as for the punishment of vice, and protection of innocence. I mentioned the prudent management of our treasury; the valour and achievements of our forces by sea and land. I computed the number of our people, by reckoning how many millions there might be of each religious sect, or political party among us. I did not omit even our sports and pastimes, or any other particular which I thought might redound to the honour of my country. And I finished all with a brief historical account of affairs and events in England for about an hundred years past.

This conversation was not ended under five audiences, each of several hours, and the King heard the whole with great attention, frequently taking notes of what I spoke, as well as memorandums of several questions he intended to ask me.

When I had put an end to these long discourses, his Majesty in a sixth audience, consulting his notes, proposed many doubts, queries, and objections, upon every article. He asked what methods were, used to cultivate the minds and bodies fo our young nobility, and in what kind of business they commonly spent the first and teachable part of their lives. What course was taken to supply that assembly when any noble family became extinct.

mada, terbiye edilmelerine son derece dikkat edilir, ve bunlar, böylece, kıralın, doğuştan müşavirleri olmak ehliyetini kazanırlar; memleket kanunlarının yapılmasında payları olur; son kararı veren en yüksek mahkemede üyelik eder; yiğitlikleri, hareketleri ve sadakatları ile hükümdarlarını ve yurtlarını her zaman korumayı üzerlerine alırlar; lordlar, ülkemizin süsü ve dayanağıdır; ve, şereflerini ancak erdemleri ile kazanmış, oğullarının da bu şeref yolundan hiç bir zaman sapmamış olduğu, ünlü ataların değerli halefleridir. Bunlara, bu meclisin bir parçası olarak, piskopos denen birçok mubarek kimseler katılmıştır; vazifeleri, din meselelerine, halkı din üzerinde aydınlatan kimselere nezaret etmektir. Psikoposları, hükümdarla en bilge müşavirleri, bütün yurdu arayıp tarayarak, hayatlarının kutsiliği ve bilgilerinin derinliği ile haklı olarak kendilerini göstermiş rahipler arasından seçerler; bunlar da, gerçekten, milletin ve rahip sınıfının manevi babalarıdır.»

«Parlamentonun öteki bölümü, halkın, bütün memleket bilgeliğini temsil etmek üzere serbestce seçtiği, büyük kabiliyetleri ve yurd sevgileri bakımından ön safta gelen şahsiyetlerden mürekkeptir; ve adı avam kamarasıdır. Bu iki bölüm, Avrupa'nın en yüce meclisini teşkil eder; ve kiralla birlikte bu meclise, bütün kanunları yapma selâhiyeti verilir.»

Sonra mahkemelere geçtim; ve başlarında, birbirleriyle çarpışan insan hak ve mülkiyetleri üzerinde karar veren, düşkünlükleri cezalandırıp masumluğu koruyan hâkimler : o kanun tefsircileri, o saygı değer bilgeler - bulunduğunu söyledim. Maliyemizin ne büyük bir anlayışla idare edildiğinden; askerlerimizin, denizde, karada kazandıkları başarılardan bahsettim. Memleket nüfusunu, muhtelif din mezheplerinde ve siyasi partilerde olan yurttaşlarımın sayısına göre hesapladım. Oyunlarımızı, eğlencelerimizi bile unutmadım; hasılı, yurdumun şerefine elverişli olacak her şeyi söyledim; ve sözlerimi, İngiltere'de son yüzyıl içinde olup bitenlerin kısa bir tarihini anlatarak bitirdim.

Bütün bu malumatı, ancak, herbiri saatlerce süren, beş konuşmada verebildim. Kıral her şeyi büyük bir dikkatle dinledi; sık sık not aldı; ve soracağı sualleri defterine işaret etti.

Bu uzun konuşmalarım bitince, Kıral hazretleri, altıncı konuşmamızda notlarını gözden geçirdi; birçok şeyleri iyi anlıyamadığını; birçok sualleri, itirazları olduğunu söyledi. Genç asilzadelerimizin ruh ve bedenlerinin terbiyesi için ne gibi usullere baş vurulduğunu; hayatlarının ilk çağını, o bir şey öğrenebilecekleri çağı, nasıl geçirdiklerini sordu. Asil bir soyun kökü kuruyunca, lordlar meclisine nasıl üye temin ediliyordu? Kendilerine lordluk verilen kimselerde ne gibi vasıflar aranıyordu? Hükümdarın mizacı, saray bayanlarından birine veya baş nazıra verilen bir miktar para, veya halk

What qualifications were necessary in those who were to be created new lords. Whether the humour of the prince, a sum of money to a court lady, or a prime minister, or a design of strengthening a party opposite to the public interest, ever happened to be motives in those advancements. What share of knowledge these lords had in the laws of their country, and how they came by it, so as to enable them to decide the properties of their fellow-subjects in the last resort. Whether they were always so free from avarice, partialities, or want, that a bribe, or some other sinister view, could have no place among them. Whether those holy lords I spoke of were always promoted to that rank upon account of their knowledge in religious matters, and the sanctity of their lives, had never been compliers with the times while they were common priests, or slavish prostitute chaplains to some nobleman, whose opinions they continued servilely to follow after they were admitted into that assembly.

He then desired to know what arts were practised in electing those whom I called commoners: whether a stranger with a strong purse might not influence the vulgar voters to choose him before their own landlord, or the most considerable gentleman in the neighbourhood. How it came to pass, that people were so violently bent upon getting into this assembly, which I allowed to be a great trouble and expense, often to the ruin of their families, without any salary or pension? Because this appeared such an exalted strain of virtue and public spirit, that his Majesty seemed to doubt it might possibly not be always sincere: and he desired to know whether such zealous gentlemen could have any views of refunding themselves for the charges and trouble they were at, by sacrificing the public good to the designs of a weak and vicious prince in conjunction with a corrupted ministry. He multiplied his questions, and sifted me thoroughly upon every part of this head, proposing numberless enquiries and objections, which I think not prudent or convenient to repeat.

Upon what I said in relation to our Courts of Justice, his Majesty desired to be satisfied in several points: and this I was better able to do, having been formerly almost ruined by a long suit in chancery, which was decreed for me with costs. He asked, what time was usually spent in determining between right and wrong, and what degree of expense. Whether advocates and orators had liberty to plead in causes manifestly known to be unjust, vexatious or oppressive. Whether party in religion or politics were observed to be of any any weight in the scale of justice. Whether those pleading orators were persons educated in the general knowledge of equity, or only in national or local customs. Whether they or their judges had any part in penning those laws which they assumed the liberty of interpreting and

menfaatlarına zıd bir partiyi kuvvetlendirme isteği, bir kimseye lordluk verilmesine âmil oluyor mı idi ? Bu lordlar, yurttaşlarının mülkiyetleri üzerinde son kararı verebilmek için memleket kanunlarını ne dereceye kadar biliyorlardı ; ve bu bilgiyi nasıl elde etmişlerdi ? Bunlar tamah, taraflılık ve ihtiyaçtan o kadar uzak mı idiler ki, rüşvet veya daha başka kötü şeylerin tesiri altında kalmıyorlardı ? O sözünü ettiğim mübarek lordlara gelince, bunlar, o yüksek rütbeye, din bilgileri ve hayatlarının kutsiliği ile mi yükselmişlerdi ? Alelâde rahip iken, zamana göre davranmışlar mı idi ? Bir asilzadenin emrinde köle gibi rahiplik ettikten sonra meclise kabul edildikleri zaman gene kölece o asilzadenin fikir ve kanaatlerini tutuyorlar mı idi?

Hükümdar, Avam kamarası dediğim meclisin üyeleri seçilirken ne gibi yollara baş vurulduğunu öğrenmek istedi. Kesesi dolu olan bir yabancı, bilgisiz seçmenlere tesir edip efendilerinin veya civardaki yüksek bir şahsiyetin yerine kendini seçtiremez mi idi ? Nasıl oluyordu da, bu meclise girmek, söylediğim gibi, birçok zahmet ve masraflara oturduğu ; çoğu defa da ailelerinin parasız pulsuz kalmalarına sebep olduğu halde, birçok kimseler, para veya maaş gibi bir karşılık beklemeden, üye olmağa can atıyorlardı ? Kırala göre, böyle bir hal, erdemin ve halka hizmet zihniyetinin mübalağa edilmiş bir şekli idi; samimi olabileceğinden şüphe edilebilirdi. Bundan ötürü, bu gayretli ve hamiyetli efendilerin, halk menfaatlarını, bir hükümdarın ahlâkı bozuk nazırları ile birlikte kurmuş olduğu plânlara feda ederek, sarfettikleri paraları, katlandıkları zahmetleri telafi edip etmediklerini öğrenmek istedi. Daha birçok sualler sordu ; bu meselenin her noktası üzerinde istediği her şeyi öğrendi ; bir sürü incelemelerde bulundu ; itirazlar ileri sürüldü. Bunları burada tekrar etmek ne ihtiyatlı, ne de uygun olur, sanıyorum.

Mahkemelerimiz hakkında söylediklerime gelince, kıral hazretleri, birçok noktalar üzerinde tatmin edilmek istedi. Bunu, kolayca başarabilirdim; çünki, bir zamanlar, hukuk mahkemesinde uzun bir davam görülmüş ; mahkeme aleyhime karar vererek bütün masrafları da üzerime yüklemişti : hemen hemen bütün malımı mülkümü kaybetmiştim. Kıral, hangi tarafın haklı, hangi tarafın haksız olduğunu bulmak için ne kadar vakit ve para sarfedildiğini sordu. Avukatlar, eğrilik, eziyet ve zülum etmek için açılmış oldukları açıktan açığa bilinen davaları müdafaa etmekte serbest mi idiler ? Din ve siyaset partilerinin adalet terazisinde ağır bastıkları görülüyor mu idi ? Bu avukatlar, haklılık bilgisi esaslarına göre mi terbiye edilmişlerdi ; yoksa bütün bildikleri mahalli veya millî âdetler mi idi ? Avukatlarla hâkimlerinin istedikleri gibi tefsir ettikleri kanunların hazırlanmasında payları olmuş mu idi ? Avukatlar, başka başka zamanlarda aynı, davanın hem lehinde, hem aleyhinde söz söylemişler, ve birbirine zıd fikirleri isbat için emsal göster-

glossing upon at their pleasure. Whether they had ever at different times pleaded for and against the same cause, and cited precedents to prove contrary opinions. Whether they were a rich or poor corporation. Whether they received any pecuniary reward for pleading or delivering their opinions. And particularly whether they were ever admitted as members in the lower senate.

He fell next upon the management of our treasury; and said he thought my memory had failed me, because I computed our taxes at about five or six millions a year, and when I came to mention the issues, he found they sometimes amounted to more than double; for the notes he had taken were very particular in this point, because he hoped, as he told me, that the knowledge of our conduct might be useful to him, and he could not be deceived in his calculations. But, if what I told him were true, he was still at a loss how a kingdom could run out of its estate like a private person. He asked me who were our creditors; and where we should find money to pay them. He wondered te hear me talk of such chargeable and extensive wars; that certainly we must be a quarrelsome people, or live among very bad neighbours, and that our generals must needs be richer than our kings. He asked what business we had out of our own islands, unless upon the score of trade or treaty, or to defend the coasts with our fleet. Above all, he was amazed to hear me talk of a mercenary standing army in the midst of peace, and among a free people. He said, if we were governed by our own consent in the persons of our representatives, he could not imagine of whom we were afraid, or against whom we were to fight; and woud hear my opinion, whether a private man's house might rot better be defended by himself, his children and family, than by a dozen rascals picked up at a venture in the streets, for small wages, who might get an hundred times more by cutting their throats.

He laughed at my odd kind of arithmetic (as he was pleased to call it) in reckoning the numbers of our people by a computation drawn from the several sects among us in religion and politics. He said, he knew no reason, why those who entertain opinions prejudicial to the public, should be obliged to change, or should not be obliged to conceal them. And as it was tyranny in any government to require the first, so it was weakness not to enforce the second : for a man may be allowed to keep poisons in his closet, but not to vend them about for cordials.

He observed that among the diversions of our nobility and gentry I had mentioned gaming. He desired to know at what age this entertainment was usually taken up, and when it was laid down; how much of their time it employed; whether it ever went so high as to affect their fortunes;

mişler mi idi? Zengin mi, yoksa fakir mi idiler? Davaları müdafaa etmek veya fikirlerini söylemekle ellerine para geçiyor mu idi? Ve hele, bu avukatlar, Avam kamarasına üye olarak hiç kabul edilmişler mi idi?

Kıral, sonra, maliyemizin idaresine geçti; ve burada hafızamın yanılmış olduğunu sandığını söyledi. Çünki, vergilerimizin yılda beş, altı milyon getirdiğini hesap etmiş, bu gelirin nasıl harcandığını anlatmıştım; Kıral da masrafların geliri bazan iki kat aştığını görmüştü; bu yolda nasıl davrandığımızı öğrenmekle faydalanabileceğini umduğundan not almağa bilhassa dikkat etmişti; hesabında yanılmış olmasına da imkân veremiyordu. Söylediğim doğru ise, bir devletin nasıl olup da, alelade bir kimse gibi, gelirinden fazlasını harcadığına bir türlü akıl erdiremiyordu. Bize borç verenlerin kimler olduğunu; bu borçları ödemek için nereden para bulacağımızı sordu. Bu kadar masraflı, bu kadar geniş ölçüde savaşlara giriştiğimizi duymakla hayretler içinde kaldı: herhalde kavgacı bir millettik; çok kötü komşular arasında yaşıyorduk; kumandanlarımız da, her halde kırallarımızdan kat kat zengindi. Ticaret veya muahede yapmak, veya sahillerimizi donanmamızla korumak gibi sebeplerden başka, adalarımızın dışında ne işimiz olabilirdi? Hele sulh ve sükûn içinde iken, hür bir millet arasında, para ile daimî bir ordu tuttuğumuzu söyleyince Kıral şaştı, kaldı. Seçtiğimiz kimseler kendi isteğimizle bizi idare ettikçe, kimden korktuğumuzu, kiminle döğüşeceğimizi bir türlü anlıyamadığını söyledi; bir adamın, kendi evini, kendisi, çocukları ve ailesinin mi koruması daha iyi idi; yoksa, sokakta rasgele tutularak az bir gündelik verilen birkaç serseriye - hem de bütün aileyi boğazlamakla gündeliklerinin yüz misli para kazanabilecek olan birkaç serseriye - mi emniyet etmesi daha hayırlı olurdu?

Kıral, yurdumun nüfusunu muhtelif din ve siyaset partilerindeki kişileri sayarak hesap etmemi, garip bir aritmetik, diye adlandırmak lütfunda bulunarak güldü. Halkın zararına olacak fikirler besliyen kimselerin, bu fikirleri değiştirmeğe ne için mecbur tutulacaklarını; bunları gizlemeğe de ne için zorlanamıyacaklarını anlıyamadığını söyledi ve şunları ilâve etti: bir hükümetin, bu gibi fikirlerin degiştirilmesini istemesi istibdat olacağı gibi, böyle fikirlerin gizlenmesini temin edememesi de zaafına işaret olur: bir kimsenin dolabında zehir saklamasına müsaade edilebilir, fakat bu zehri faydalı bir ilâç olarak ötede beride satmasına izin verilmemelidir.

Hükümdar, asilzadelerimizin ve yüksek tabakadan kimselerin eğlencelerinden bahsederken kumar sözünü ettiğime işaret etti. Böyle bir eğlenceye kaç yaşında başlandığını; ne zaman bırakıldığını; oynıyanların ne kadar vaktini aldığını öğrenmek istedi; bu oyunların asilzadelerin servetlerine zararı dokunacak kadar yüksek olup olmadıklarını sordu. Bayağı, düşkün kimseler, oyundaki ustalıkları ile, büyük zenginlikler elde ediyorlar mı idi?

whether mean vicious people, by their dexterity in that art, might not arrive at great riches, and sometime keep our very nobles in dependence, as well as habituate them to vile companions, wholly take them from the improvement of their minds, and force them, by the losses they have received, to learn and practise that infamous dexterity upon others.

He was perfectly astonished with the historical account I gave him of our affairs during the last century, protesting it was only a heap of conspiracies, rebellions, murders, massacres, revolutions, banishments, the very worse effects that avarice, faction, hypocrisy, perfidiousness, cruelty, rage, madness, hatred, envy, lust, malice or ambition could produce.

His Majesty in another audience was at the pains to recapitulate the sum of all I had spoken, compared the questions he made with the answers I had given, them taking me into his hands, and stroking me gently, delivered himself in these words, which I shall never forget, nor the manner he spoke them in: My little friend Grildrig, you have made a most admirable panegyric upon your country; you have clearly proved that ignorance, idleness, and vice, may be sometimes the only ingredients for qualifying a legislator; that laws are best explained, interpreted, and applied by those whose interest and abilities lie in perverting, confounding and eluding them. I observe among you some lines of an institution, which in its original might have been tolerable, but these half erased, and the rest wholly blurred and blotted by corruptions. It doth not appear from all you have said, how any one virtue is required towards the procurement of any one station among you; much less that men are ennobled on account of their virtue, that priests are advanced for their piety or learning, soldiers for their conduct or valour, judges for their integrity, senators for the love of their Country or counsellors for their wisdom. As for yourself (continued the king) who have spent the greatest part of your life in travelling, I am well disposed to hope you may hitherto have escaped many vices of your country. But by what I have gathered from your own relation, and the answers I have with much pains wringed and extorted from you, I cannot but conclude the bulk of your natives to be a most pernicious race of little odious vermins that nature ever sufferethe to crawl upon the surface of the earth.

SWIFT

Sonra da, asilzadelerimizi köle gibi kullanıyor; onları, fikir ve ruhlarının terbiyesinden alıkoyuyor; birtakım alçak ve ahlâksız arkadaşlarla düşüp kalkmaga alıştırıyor; ve kaybettikleri para yüzünden bu şerefsiz ustalığı öğrenip başkalarının üzerinde denemeye sürüklüyorlar mı idi?

Son yüz yıl içinde memleketimizde olup biten şeyler hakkında vermiş olduğum tarihi malumat da kıralı hayretler içinde bıraktı. Kıral, bunun, tamah, particilik, iki yüzlülük, hainlik, zülum, hiddet, çılgınlık, kıskançlık, şehvet, kötülük ve ihtirasın sebep oldukları bir yığın suikast, isyan, öldürme, katliam, ihtilâl, sürgün hikâyelerinden başka bir şey olmadığını söyledi.

Başka bir konuşmamızda, hükümdar bütün söylediklerimi şöyle bir derleyip topladıktan sonra, sorduğu suallerle vermiş olduğum cevapları karşılaştırdı; sonra beni eline alarak yavaşca okşadı, ve şunları söyledi: (bu sözleri, hele Kıralın söyleyiş tarzını, ömrümde unutamıyacağım) benim mini mini dostum Grildrig, yurdunu övmene doğrusu hayran kaldım; şunu açıkca gösterdin ki, kanunlarınızı yapan kimseler, bu yoldakı ehliyetlerini, bazan ancak bilgisizlik, tenbellik ve ahlâksızlıkları ile elde ediyorlar; kanunlarınız da, menfaat ve kabiliyetleri bunları bozmak, karıştırmak, ve bunlardan sıyrılmak olan kimselerce izah, tefsir ve tatbik ediliyor; memleketinizde, esasında pek kötü olmıyan teşkilâta benzer bir şeyler görür gibi oluyorum ama, bunlardan bir kısmının ancak silik bir belirtisi kalmış; ahlâk bozuklukları da öteki kısmını lekelemiş, yok etmiş. Bütün söylediklerin, bir memuriyet elde etmek için bir erdem gerektiğini göstermiyor; hele yurttaşlarına erdemlerinden ötürü asalet verildiğini; rahiplerin, dinlilik ve bilgilerine; askerlerin, gördükleri işlere ve yiğitliklerine; hâkimlerin, doğruluklarına; meclis üyelerinin yurt sevgilerine; müşavirlerin de, bilgilerine göre yükseldiklerini hiç göremiyorum. Sana gelince (Kıral devam ediyordu), hayatının büyük bir kısmını seyahatte geçirdiğin için, yurdundaki ahlâksızlıkların bir çoğundan uzak kalmış olmanı ummak isterim. Fakat, sözlerinden çıkardıklarıma, ve senden binbir zorlukla çekip koparabildiğim cevaplara bakılırsa, yurttaşlarının çoğu, tabiatın yer yüzünde sürünmelerine katlandığı o küçük, iğrenç haşerelerin, muhakkak ki, en zararlıları.

Tercüme eden: *İrfan ŞAHİNBAŞ*
D. ve T. - C. Fakültesi Doçentlerinden

DICTIONNAIRE PHILOSOPHIQUE

BABEL

La vanité a toujours élevé les grands monuments. Ce fut par vanité que les hommes bâtirent la belle tour de Babel: «Allons, élevons une tour dont le sommet touche au ciel, et rendons notre nom célèbre avant que nous soyons dispersés dans toute la terre.» L'entreprise fut faite du temps d'un nommé Phaleg, qui comptait le bonhomme Noé pour son cinquième aïeul. L'architecture et tous les arts qui l'accompagnent avaient fait, comme on voit, de grands progrès en cinq générations. Saint Jérôme, le même qui a vu des faunes et des satyres, n'avait pas vu plus que moi la tour de Babel; mais il assure qu'elle avait vingt mille pieds de hauteur. C'est bien peu de chose. L'ancien livre *Jacult,* écrit par un des plus doctes Juifs, démontre que sa hauteur était de quatre-vingt et un mille pieds juifs; et il n'y a personne qui ne sache que le pied juif était à peu près de la longueur du pied grec. Cette dimension est bien plus vraisemblable que celle de Jérôme. Cette tour subsiste encore; mais elle n'est plus tout à fait si haute. Plusieurs voyageurs très véridiques l'ont vue: moi qui ne l'ai point vue, je n'en parlerai pas plus que d'Adam mon grand-père, avec qui je n'ai point eu l'honneur de converser. Mais consultez le R.P. don Calmet: c'est un homme d'un esprit fin et d'une profonde philosophie; il vous expliquera la chose. Je ne sais pas pourquoi il est dit dans la *Genèse* que Babel signifie confusion; car *Ba* signifie père dans les langues orientales, et *Bel* signifie Dieu; Babel signifie la ville de Dieu, la ville sainte. Les anciens donnaient ce nom à toutes leurs capitales. Mais il est incontestable que Babel veut dire confusion, soit parce que les architectes furent confondus après avoir élevé leur ouvrage jusqu'à quatre-vingt et un mille pieds juifs, soit parce que les langues se confondirent; et c'est évidemment depuis ce temps-là que les Allemands n'entendent plus le Chinois; car il est clair, selon le savant Bochart, que le chinois est originairement la même langue que le haut allemand.

FELSEFE SÖZLÜĞÜ'NDEN[1]

BABİL

Büyük anıtları diken her zaman boş gurur olmuştur. İnsanlar, o güzelim Bâbil kulesini de böbürlenmek için kurmuşlar: "Haydi, demişler, tepesi göğe değen bir kule dikelim de dünyanın dört bir bucağına dağılmadan adımıza ün verelim." Bu işe Koca Nuh'u beşinci ceddi olarak sayan Phaleg adında birinin zamanında başlanmış. Mimarlık ve mimarlıkla beraber yürüyen bütün sanatlar, görüldüğü gibi, beş göbekte büyük ilerlemeler kaydetmişti. Bâbil kulesini ben nasıl görmedimse kır tanrılarını, cinleri görmüş olan veli Hieronimus[2] da öylece görmemişti; ama yirmi bin ayak yüksekliği olduğunu temin ediyor. Bu da bir şey mi. En büyük Yahudi ulemasından birinin yazmış olduğu eski *Jacult* kitabı, seksen bir bin Yahudi ayağı yüksekliğinde olduğunu ispat ediyor; bir Yahudi ayağının da aşağı yukarı bir Yunan ayağı kadar uzun olduğunu herkes bilir. Bu ölçü Hieronimus'unkinden daha çok akla yakın. O kule halâ duruyor; ama artık aynı yükseklikte değil. Bir çok doğrucu seyyahlar onu görmüşler: ben hiç görmediğim için onun hakkında, kendisiyle konuşmak şerefine eremediğim Âdem dedemizden ne kadar cahsedebilirsem ondan fazla bir şey diyemiyeceğim. Ama sayın dom Calmet'ye[3] baş vurunuz. O ince akıllı, felsefesi derin bir zattır; size meseleyi anlatır. Bilmem neden, *Tekvin*' de, Babel'in karışıklık demek olduğu yazılıdır; çünki Şark dillerinde *Ba* baba manasına gelir, *Bel* Tanrı demektir; Babel de Tanrı beldesi.

Eskiler bütün baş şehirlerine bu adı verirlermiş. Ama gerek onu yapan mimarların, eserlerini seksen bir bin Yahudi ayağı yüksekliğine kadar çıkardıktan sonra, kim olduklarının karıştırılmış olmasına, gerek dillerin biribirine karışmasına bakılırsa Babel'in karışıklık demek olduğu su götürmez; her halde Almanlar da o zamandanberi artık Çinlilerin ne dediğini anlamaz olmuşlar; çünki, bilgin Bochart'a[4] göre, Çince, aslında cenup Almancasiyle aynı dilmiş.

---

1. *Tercüme* dergisinin 11 ve 16. sayılarında *Felsefe Sözlüğü* hakkında bir not ve bu eserden tercüme edilmiş başka parçalar vardır.
2. Lâtin kilisesinin babalarından, Kutsal-Kitab'ı lâtinceye tercüme etmiştir (331—420).
3. *Dom*, eskiden bazı rahiplere verilen lâkap; Calmet, bilgin Fransız rahibi (1672—1757).
4. Fransız tanrıbilimci, filozof ve coğrafyacısı (1599—1667).

BIEN (SOUVERAIN BIEN)

L'antiquité a beaucoup disputé sur le souverain bien. Autant aurait-il valu demander ce que c'est que le souverain bleu, ou le souverain ragoût. le souverain marcher, le souverain lire, etc.

Chacun met son bien où il peut, et en a autant qu'il peut à sa façon.

Quid dem? quid non dem? Renuis tu quod jubet alter...
Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem
Pugnis...

Le plus grand bien est celui qui vous délecte avec tant de force qu'il vous met dans l'impuissance totale de sentir autre chose, comme le plus grand mal est celui qui va jusqu'à nous priver de tout sentiment. Voilà les deux extrêmes de la nature humaine, et ces deux moments sont courts.

Il n'y a ni extrêmes délices ni extrêmes tourments qui puissent durer toute la vie: le souverain bien et le souverain mal sont des chimères.

Nous avons la belle fable de Crantor: il fait comparaître aux jeux olympiques la Richesse, la Volupté, la Santé, la Vertu; chacune demande la pomme. La Richesse dit: «C'est moi qui suis le souverain bien, car avec moi on achète tous les biens.» La Volupté dit: «La pomme m'appartient, car on ne demande la richesse que pour m'avoir.» La Santé assure que sans elle il n'y a point de volupté, et que la richesse est inutile.. Enfin la Vertu représente qu'elle est au-dessus des trois autres, parce qu'avec de l'or, des plaisirs et de la santé, on peut se rendre très misérable si on se conduit mal. La Vertu eut la pomme.

La fable est très ingénieuse, mais elle ne résout point la question absurde du souverain bien. La vertu n'est pas un bien, c'est un devoir; elle est d'un genre différent, d'un ordre supérieur. Elle n'a rien à voir aux sensations douloureuses ou agréables. L'homme vertueux avec la pierre et la goutte, sans appui, sans amis, privé du nécessaire, persécuté, enchaîné par un tyran voluptueux qui se porte bien, est très malheureux; et le persécuteur insolent qui caresse une nouvelle maîtresse sur son lit de pourpre est très heureux. Dites que le sage persécuté est préférable à son insolent persécuteur; dites que vous aimez l'un, et que vous détestez l'autre; mais avouez que le sage dans les fers enrage. Si le sage n'en convient pas, il vous trompe, c'est un charlatan.

İYİ (EN YÜKSEK İYİ)

Eski çağ en yüksek iyinin üzerinde bir hayli çekişmiştir. En yüksek mavinin, yahut ta en yüksek yahninin, en yüksek yürümenin, en yüksek okumanın, v. s. ne olduğunu sormak bundan daha aşağı birşey olmazdı.

Herkes iyiyi ne de gösterebilirse onda gösterir, hem kendine göre elde edebildiği kadar elde eder.

Quid dem? quid non dem? Renuis tu quod jubet alter...
Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem
Pugnis...[1]

En büyük iyi odur ki size başka hiçbir şeyi duyamıyacak kadar kuvvetli bir haz verir; en yüksek kötünün de bizi her duygudan mahrum etmeye kadar varan kötü olduğu gibi. İşte insan yaradılışının iki ucu, bu anların ikisi de kısadır.

Bütün bir ömür sürebilen ne sonsuz hazlar, ne de sonsuz üzüntüler vardır. en yüksek iyi de, en yüksek kötü de birer hayaldir.

Krantor'un[2] güzel masalını biliyoruz: Zenginliği, Hazzı, Sağlığı, Erdemi olimpiyat oyunlarına çıkarır; hepsi de altın elmayı isterler. Zenginlik der ki: «En yüksek iyi benim, çünki iyi olan her şey benimle satın alınır.» Haz da: «Elma benimdir, der, çünkü zenginlik sırf beni elde etmek için istenir.» Sağlık, onsuz hiçbir haz olmadığını, zenginliğin de faydasız olduğunu temin eder. Nihayet Erdem kendisinin ötekilerin üçünden de üstün olduğunu anlatır, çünkü insan doğru hareket etmezse altınla, zevklerle, sağlıkla kendini bahtsızlığa düşürebilir. Altın elmayı Erdem kazanır.

Masal güzel uydurulmuştur, ama o manasız en yüksek iyi meselesini hiç te halletmez. Erdem bir iyi değil, bir vazifedir; o başka bir neviden, yüksek mertebedendir. Onun acı veya hoş duyumlarla hiç ilgisi yoktur. Böbreğindeki taşla, damla hastalığı ile, dayanacağı bir yeri, dostu olmıyan, en lüzumlu şeylerden mahrum, haz düşkünü sapasağlam bir müstebidin zulmüne uğramış, zincire vurulmuş erdemli bir adam, çok bahtsız; erguvan yatağında yeni bir metresini okşıyan küstah müstebit ise bahtlıdır. Siz istediğiniz kadar o zulüm gören bilgenin kendisine zulmeden küstaha değişilmiyeceğini; birincisini sevip ikincisinden nefret ettiğinizi söyleyin; ama zincir altındaki bilge, itiraf edin ki, bütün bunlara kudurur. Şayet o bilge bunu teslim etmezse, sizi aldatıyor demektir, o bir şarlatandır.

1. Ne vereyim, ne vermiyeyim? Birinin istediğini öbürü istemez... Castor atları sever; aynı yumurtadan doğmuş olan kardeşi de yumruk döğüşünü...

2. Eski Eflâtun mektebi filozoflarından. İsadan önce III. yüzyılda yaşamıştır.

BIEN (TOUT EST)

Ce fut un beau bruit dans les écoles, et même parmi les gens qui raisonnent, quand Leibnitz, en paraphrasant Platon, bâtit son édifice du meilleur des mondes possibles, et qu'il imagina que tout allait au mieux. Il affirma dans le nord de l'Allemagne que Dieu ne pouvait faire qu'un seul monde, Platon lui avait au moins laissé la liberté d'en faire cinq, par la raison qu'il n'y a que cinq corps solides réguliers: le tétraèdre, ou la pyramide à trois faces, avec la base égale; le cube, l'hexaèdre, le dodécaèdre, l'icosaèdre. Mais, comme notre monde n'est de la forme d'aucun des cinq corps de Platon, il devait permettre à Dieu une sixième manière.

Laissons là le divin Platon. Leibnitz, qui était assurément meilleur géomètre que lui, et plus profond métaphysicien, rendit donc le service au genre humain de lui faire voir que nous devons être très contents, et que Dieu ne pouvait pas davantage pour nous; qu'il avait nécessairement choisi, entre tous les partis possibles, le meilleur sans contredit.

«Que deviendra le péché originel ? lui criait-on. — Il deviendra ce qu'il pourra», disaient Leibnitz et ses amis ; mais, en public, il écrivait que le péché originel entrait nécessairment dans le meilleur des mondes.

Quoi! être chassé d'un lieu de délices, où l'on aurait vécu à jamais si on n'avait pas mangé une pomme! Quoi! faire dans la misère des enfants misérables, qui souffriront tout, qui feront tout souffrir aux autres ! Quoi ! éprouver toutes les maladies, sentir tous les chagrins, mourir dans la douleur, et pour rafraîchissement être brûlé dans l'éternité des siècles ! Ce partage est-il bien ce qu'il y avait de meilleur ? Cela n'est pas trop *bon* pour nous; et en quoi cela peut-il être bon pour Dieu ?

Leibnitz sentait qu'il n'y avait rien à répondre: aussi fit-il de gros livres dans lesquels il ne s'entendait pas.

Nier qu'il y ait du mal, cela peut être dit en riant par un Lucullus qui se porte bien, et qui fait un bon dîner avec ses amis et sa maîtresse dans le salon d'Apollon; mais qu'il mette la tête à la fenêtre, il verra des malheureux ; qu'il ait la fièvre, il le sera lui-même.

HER ŞEY İYİDİR

Leibnitz, Eflâtunu işliyerek o mümkün dünyaların en iyisini kurup her şeyin çok iyi gittiğini hayal edince, bu, okullarda, hattâ kafalarını işleten insanlar arasında ne büyük bir gürültü kopardı. Almanyanın şimalinden Tanrının bir tek dünya yaratabileceğini buyurdu. Hiç olmazsa Eflâtun, ona beş dünya yaratmak imkânını vermişti, sebebi de ancak beş muntazam katı cisim bulunmasıydi : dört yüzlü, yahut eşit tabanlı, üç yüzlü piramit; küp, altı yüzlü, on iki yüzlü, yirmi yüzlü katı cisim. Ama dünyamız Eflâtun'un bu beş cisminden beşinin de şekline uymadığına göre Tanrının bir altıncı şekilde dünyayı yaratmasına da müsaade etmesi lâzımdı.

Biz yüce Eflâtun'u burada bırakalım. Şüphesiz ondan daha iyi hendeseci, daha derin metafizikci olan Leibnitz demek ki insan oğluna, çok memnun olmamız gerektiğini, Tanrının bizim için bundan daha iyi bir şey yapamıyacağını, mümkün olan bütün ihtimaller arasından zorunlu olarak, muhakkak en iyisini seçtiğini göstermek gibi bir hizmette bulunmuş.

Ona : "Peki ilk günah ne olacak ?", diye bağıranlara Leibnitz'le dostları : "Ne olursa olsun", diyorlardı; ama o, kitaplarında, ilk günahın zorunlu olarak dünyaların en iyisine girdiğini yazıyordu.

Nasıl ! Bir elmayı yedik diye ebedî bir ömür süreceğimiz bir haz diyarından kovulmak ! Nasıl ! Sefalet içinde, hepsi ıstırap çekecek, hepsi de başkalarına ıstırap çektirecek çocuklar meydana getirmek ! Nasıl ! Bütün hastalıklara tutulmak, bütün dertlere uğramak, acılar içinde ölmek, sonra bir ferahlık olarak yüzyılların sonsuzluğu içinde yanmak ! Nasiplerin en iyisi gerçekten bu mu ? Bu bizim için pek de o kadar *iyi* değil; Tanrı için de bunun iyilik neresinde ?

Leibnitz verilecek cevap olmadığını anlamış : onun için kendisinin de pek anlamadığı koca koca kitaplar karalamış.

Kötünün varlığını inkâr etmek, bunu sağlığı yerinde olan, dostlariyle metresiyle Apollon'un salonunda güzel yemekler yiyen bir Lucullus [1] gülerek söyliyebilir; ama hele bir başını pencereden uzatsın, bahtsızlar görecektir; hele bir ateşi yükselsin, kendisi de bahtsız olacaktır.

1. Roma'nın debdebeli yaşayışiyle ün salmış komutanlarından biri.

Je n'aime point à citer ; c'est d'ordinaire une besogne épineuse: on néglige ce qui précède et ce qui suit l'endroit qu'on cite, et on s'expose à mille querelles. Il faut pourtant que je cite Lactance, Père de l'Église, qui, dans son chapitre XIII *De la colère de Dieu*, fait parler ainsi Epicure: «Ou Dieu veut ôter le mal de ce monde, et ne le peut, ou il le peut, et ne le veut pas; ou il ne le peut ni ne le veut ; ou enfin il le veut et le peut. S'il le veut et ne le peut pas, c'est impuissance, ce qui est contraire à la nature de Dieu ; s'il le peut et ne le veut pas, c'est méchanceté, et cela est non moins contraire à sa nature ; s'il ne le peut, ni ne le veut, c'est à la fois méchanceté et impuissance ; s'il le veut et le peut (ce qui seul de ces partis convient à Dieu), d'où vient donc le mal sur la terre ?»

L'argument est pressant ; aussi Lactance y répond fort mal, en disant que Dieu veut le mal, mais qu'il nous a donné la sagesse avec laquelle on acquiert le bien. Il faut avouer que cette réponse est bien faible en comparaison de l'objection: car elle suppose que Dieu ne pouvait donner la sagesse qu'en produisant le mal ; et puis nous avons une plaisante sagesse!

L'origine du mal a toujours été un abîme dont personne n'a pu voir le fond. C'est ce qui réduisit tant d'anciens philosophes et de législateurs à recourir à deux principes, l'un bon, l'autre mauvais. Typhon était le mauvais principe chez les Egyptiens, Arimane chez les Perses. Les manichéens adoptèrent, comme on sait, cette théologie ; mais, comme ces gens-là n'avaient jamais parlé ni au bon ni au mauvais principe, il ne faut pas les en croire sur leur parole.

Parmi les absurdités dont ce monde regorge, et qu'on peut mettre au nombre de nos maux, ce n'est pas une absurdité légère que d'avoir supposé deux êtres tout-puissants, se battant à qui des deux mettrait plus du sien dans ce monde, et faisant un traité comme les deux médecins de Molière : Passez-moi l'émétique, et je vous passerai la saignée.

Basillide, après les platoniciens, prétendit, dès le premier siècle de l'Église, que Dieu avait donné notre monde à faire à ses derniers anges, et que ceux-ci n'étant pas habiles, firent les choses telles que nous les voyons.

Ben şunun bunun eserlerinden parçalar alarak delil göstermesini hiç sevmem: insan aldığı parçadan önce ve sonra gelen yerleri ihmal eder, bin bir kavgaya meydan verir. Bununla beraber Kilise Babası Lactantius'u [1] mutlaka zikretmem lâzım; *Tanrının gazabına dair* adlı eserinin XIII. bölümünde diyor ki : " Tanrı şu dünyadan ya kötüyü atmak istiyor, atamıyor; ya atabilir, atmak istemiyor; yahut ne atabiliyor, ne atmak istiyor; ya da hem atabiliyor, hem atmak istiyor. Atmak istiyor da atamıyorsa, bu iktidarsızlıktır, ki Tanrının özüne aykırıdır; atabiliyor da atmak istemiyorsa, bu, fenalık ediyor demektir, ki bu da özüne daha az aykırı değildir; ne atabiliyor, ne de atmak istiyorsa, bu hem fenalık, hem iktidarsızlık demektir; hem atabiliyor, hem atmak istiyorsa (Tanrıya yakışan biricik hal de budur) ya bu kötü dünyaya nereden geldi ? „

Delil kuvvetlidir; Lactantius da Tanrının kötüyü istediğini, ama bize bilgeliği verdiğini, iyinin onunla elde edildiğini söyliyerek pek kötü cevaplar veriyor. O itiraza karşı bu cevabın pek zayıf kaldığını itiraf etmeliyiz: çünki Tanrının ancak kötülüğü meydana getirirken bilgelik verebileceğini farzediyor; sevsinler bizim o bilgeliğimizi !

Kötülüğün aslı her zaman için kimsenin dibini göremediği bir uçurum olmuştur. Eski feylosofların çoğunu, o kadar yasa kurucusunu biri iyi, öbürü kötü iki ilkeye başvurmak zorunda bırakan da işte buydu. Mısırlılarda Typhon [2], Perslerde de Ahriman [3] kötü ilkelerdi. Bilindiği gibi Mani'nin [4] mezhebine mensup olanlar bu akaidi kabul ettiler; ama bu adamlar hiçbir zaman ne iyi ne de kötü ilkeyle konuşmamış olduklarından sözlerine pek o kadar inanmamak lâzımdır.

Şu dünyanın içinde yüzdüğü saçmalıklar dertlerimizin sayısı kadar çoktur; bunların arasında hangimiz şu dünyaya daha çok kendimizden bir şeyler katacağız diye birbiriyle cenkleşen ve Molière'in: sen bana kusturma ilâcını ver, ben de sana hacamatı vereyim, diye pazarlık eden iki hekimi gibi, iki mutlak - kudretin varlığını tasarlamak da azbuz saçmalardan değildir.

Eflâtunculardan sonra Basilides [5] de Kilisanın ilk yüzyılında, Tanrının dünyamızın kuruluşunu geride kalan meleklerine havale ettiğini, onların da

---

1. 250 yılına doğru Afrika'da doğup Trèves'de ölen hıristiyanlık müdafilerinden. İmparator Konstantin'in oğluna hocalık etmiş. Lâtince birçok eser yazmış, sarayda bile, fakir bir hayat sürmüştür. Üslûbunun sade güzelliği, sağlam fikirleriyle zamanının en iyi yazarı olarak tanınmıştır.

2. Eski Mısır metinlerinde tanrı *Set-Siton*'a bazen verilen *Tubban* adının Yunanca şekli; kötülük ilkesi. Kâh yüz başlı çirkin bir ejderha, kâh bir timsah veya bir su aygırı şeklinde temsil edilirdi.

3. Zerdust dininde iyilik ilkesi *Ahuramazda*'ya karşı gelen kötülük ilkesi.

4. Mani; *manichéisme* mezhebinin kurucusu. Persa ülkesinde 274 yılına doğru doğmuştur. Kâinatın biri Tanrıya ait ve tamamen iyi olan, öbürü de şeytana ait ve tamamen kötü olan iki ilke üzerine kurulduğunu ileriye sürmüş, dünyadaki iyilikle kötülüğü böylece izaha çalışmıştır.

5. Mısırlı akaidci.

Cette fable théologique tombe en poussière par l'objection terrible qu'il n'est pas dans la nature d'un Dieu tout-puissant et tout sage de faire bâtir un monde par des architectes qui n'y entendent rien.

Simon, qui a senti l'objection, la prévient en disant que l'ange qui présidait à l'atelier est damné pour avoir si mal fait son ouvrage ; mais la brûlure de cet ange ne nous guérit pas.

L'aventure de Pandore chez les Grecs ne répond pas mieux à l'objection. La boîte où se trouvent tous les maux et au fond de laquelle reste l'espérance, est à la vérité une allégorie charmante ; mais cette Pandore ne fut faite par Vulcain que pour se venger de Prométhée, qui avait fait un homme avec de la boue.

Les Indiens n'ont pas mieux rencontré: Dieu ayant créé l'homme, il lui donna une drogue qui lui assurait une santé permanente; l'homme chargea son âne de la drogue, l'âne eut soif, le serpent lui enseigna une fontaine; et, pendant que l'âne buvait, le serpent prit la drogue pour lui.

Les Syriens imaginèrent que, l'homme et la femme ayant été créés dans le quatrième ciel, ils s'avisèrent de manger d'une galette au lieu de l'ambroisie qui était leur mets naturel. L'ambroisie s'exhalait par les pores ; mais, après avoir mangé de la galette, il fallait aller à la selle. L'homme et la femme prièrent un ange de leur enseigner où était la garde-robe. «Voyez-vous, leur dit l'ange, cette petite planète, grande comme rien, qui est à quelque soixante millions de lieues d'ici, c'est là le privé de l'univers; allez-y au plus vite.» Ils y allèrent, on les y laissa; et c'est depuis ce temps que notre monde fut ce qu'il est.

On demandera toujours aux Syriens pourquoi Dieu permit que l'homme mangeât la galette, et qu'il nous en arrivât une foule de maux si épouvantables.

Je passe vite de ce quatrième ciel à milord Bolingbroke, pour ne pas m'ennuyer. Cet homme, qui avait sans doute un grand génie, donna au célèbre Pope son plan du *Tout est bien,* qu'on retrouve en effet mot pour mot dans les oeuvres posthumes de milord Bolingbroke, et que milord Shaftesbury avait auparavant inséré dans ses *Caractéristiques.* Lisez dans Shaftesbury le chapitre des moralistes, vous y verrez ces paroles:

«On a beaucoup à répondre à ces plaintes des défauts de la nature. Comment est-elle sortie si impuissante et si défectueuse des mains d'un être parfait? Mais je nie qu'elle soit défectueuse.. Sa beauté résulte des contrariétés, et la concorde universelle naît d'un combat perpétuel... Il faut que

pek usta olmadıkları için, her şeyi gördüğümüz gibi meydana getirdiklerini iddia etmiştir. Bu tanrıbilim masalı şu müthiş itiraz karşısında tuzla buz olur: dünyayı, bu işten hiç anlamıyan yapıcılara kurdurmak mutlak-kudrette, tamamiyle bilge bir tanrının özüne uygun değildir.

Bu itirazı sezen Simon[1], onu önlemek için atelyeyi idare eden meleğin bu kadar kötü bir eser meydana getirdiği için lanete uğradığını söylüyor; ama bu meleğin yakılmış olması bizim derdimizi iyi etmez.

Yunanlılarda Pandora'nın[2] macerası da bu itiraza yetecek bir cevap değildir. Bütü dertleri içine alan, tâ dibinde de ümidi saklıyan kutu, doğrusu hoş bir istiare; ama Vulcanius[3] bu Pandora'yı, sırf çamurdan bir insan yapan Prometheus'dan öc almak için yaratmıştı.

Hindliler de daha iyi bir şey bulamamışlardır: Tanrı insanı yaratınca, ona devamlı bir sağlık temin eden bir ilâç vermiş; insan ilâcı eşeğe yüklemiş, eşek susamış, yılan ona bir pınar göstermiş; eşek pınardan su içerken, yılan da ilâcı içmiş.

Suriyeliler erkekle kadının dördüncü kat gökte yaratıldıklarını, tabiî yemekleri olan cennet taamı yerine kuru peksimet yemiye kalkıştıklarını hayal etmişler. Cennet taamı mesamattan uçup gidermiş; ama, peksimet yedikten sonra helâya gitmek lâzımgeliyormuş. Kadınla erkek bir melekten kendilerine helânın yolunu göstermesini rica etmişler. Melek onlara «İşte, demiş, buradan altmış milyon fersah kadar ötede, şu gördüğünüz küçük, nokta gibi küre yok mu? evrenin helâsı oradadır.» Onlar da kalkıp oraya gitmişler, orda da bırakılmışlar; işte bizim dünyamız da o gün bugündür bu hale düşmüş.

Suriyelilere: Tanrı niçin insanın peksimet yemesine müsaade etmiş de başımıza böyle bir sürü müthiş felâketler gelmiş, diye her zaman sorulabilir.

Canımı sıkmamak için bu dördüncü kat gökten hemen Milord Bolingbroke'a[4] geçiyorum. Büyük bir deha sahibi olduğundan şüphe edilmiyen bu adam, *Her şey iyidir* pilânını ünlü Pope'a[5] vermiş. Daha önceleri milord Shaftesbury'nin[6] *Caractéristique*'lerinin arasına eklemiş olduğu bu pilân eserlerinde aynen, kelime kelime, bulunmuştur. Shaftesbury'nin, moralistler bölümünü okuyunuz, orda şu sözleri bulacaksınız :

"Tabiatın kusurlarına dair edilen bu şikâyetlere verilebek cevap çoktur. Mükemmel bir varlığın elinden nasıl olmuş da bu kadar âciz, bu kadar kusurlu çıkmış? Fakat ben tabiatın kusurlu olduğunu kabul etmiyorum.. Onun güzelliği aykırılıklarından doğuyor, evrensel uygunluk da bitip tükenmiyen

1. Yahudi müşriklerinden. *Gnosis* felsefesinin (ilk dindar felsefe) kurucularından biridir. Sihirbaz Simon adiyle mârufrur.
2. Yunan mitologiasına göre Vulcanius tarafından yaratılan ilk kadın.
3. Romalılarda ateş ve maden tanrısı.
4. İngliz devlet adamlarından, lord: aynı zamanda tanınmış bir edip ve filozofu (1678—1751).
5. Ünlü İngiliz şair ve filozofu. Zamanında edebî tesiri büyük olmuştur (1688—1744).
6. İngiliz devlet adamlarından. Meşhur *Habeas Corpus* kanunu çıkarmıştır (1671—1713).

chaque être soit immolé à d'autres: les végétaux aux animaux, les animaux à la terre...; et les lois du pouvoir central et de la gravitation, qui donnent aux corps célestes leur poids et leur mouvement, ne seront point dérangées pour l'amour d'un chétif animal qui, tout protégé qu'il est par ces mêmes lois, sera bientôt par elles réduit en poussière.»

Bolingbroke, Shaftesbury et Pope, leur metteur en oeuvre, ne résolvent pas mieux la question que les autres; leur *Tout est bien* ne veut dire autre chose sinon que le tout est dirigé par des lois immuables; qui ne le sait pas? Vous ne nous apprenez rien quand vous remarquez, après tous les petits enfants, que les mouches sont nées pour être mangées par des araignées, les araignées par les hirondelles, les hirondelles par les pies-grièches, les pies-grièches par les aigles, les aigles pour être tués par les hommes, les hommes pour se tuer les uns les autres, et pour être mangés par les vers, et ensuite par les diables, au moins mille sur un.

Voilà un ordre net et constant parmi les animaux de toute espèce; il y a de l'ordre partout. Quand une pierre se forme dans ma vessie, c'est une mécanique admirable: des sucs pierreux passent petit à petit dans mon sang, ils se filtrent dans les reins, passent par les urètres, se déposent dans ma vessie, s'y assemblent par une excellente attraction newtonienne; le caillou se forme, se grossit, je souffre des maux mille fois pires que la mort, par le plus bel arrangement du monde; un chirurgien, ayant perfectionné l'art inventé par Tubalcaïn, vient m'enfoncer un fer aigu et tranchant dans le périnée, saisit ma pierre avec ses pincettes: elle se brise sous ses efforts par un mécanisme nécessaire; et, par le même mécanisme, je meurs dans des tourments affreux. *Tout cela est bien,* tout cela est la suite évidente des principes physiques inaltérables: j'en tombe d'accord, et je le savais comme vous.

Si nous étions insensibles, il n'y aurait rien à dire à cette physique. Mais ce n'est pas cela dont il s'agit; nous vous demandons s'il n'y a point de maux sensibles, et d'où ils viennent. «Il n'y a point de maux, dit Pope dans sa quatrième épître sur le *Tout est bien;* ou, s'il y a des maux particuliers, ils composent le bien général.»

Voilà un singulier bien général, composé de la pierre, de la goutte, de tous les crimes, de toutes les souffrances, de la mort et de la damnation.

La chute de l'homme est l'emplâtre que nous mettons à toutes ces maladies particulières du corps et de l'âme, que vous appelez *santé générale;* mais Shaftesbury et Bolingbroke se moquent du péché originel; Pope n'en parle point; il est clair que leur système sape la religion chrétienne par ses fondements, et n'explique rien du tout.

bir mücadeleden... Her varlığın başka varlıklara kurban olması şarttır: bitkiler hayvanlara, hayvanlar toprağa..; gök cisimlerine ağırlıklarını, hareketlerini veren merkez ve çekim kuvveti kanunları da, aynı kanunlarla himaye edilen, fakat bir müddet sonra yine onlar tarafından toz haline getirilecek olan çelimsiz bir mahlûkun hatırı için bozulacak değiller ya.„

Bolingbroke, Shaftesbury ve onların tatbikatcısı olan Pope meseleyi ötekilerden daha iyi halledemiyorlar: *Her şey iyidir*, düsturlarının her şeyin değişmez kanunlar tarafından idare edildiğini söylemekten başka bir manası yoktur; bunu bilmiyen var mı? Bütün küçük çocuklardan sonra, sineklerin örümcekler, örümceklerin kırlangıçlar, kırlangıçların örümcek kuşları, örümcek kuşlarının kartallar tarafından yenmek, kartalların insanlar tarafından öldürülmek, insanların da birbirlerini öldürmek, solucanlar tarafından kemirilmek daha sonra da, hiç olmazsa birde bininin, şeytanlar tarafından yenmek için yaratıldığını söylemekle bize yeni bir şey öğretmiş olmuyorsunuz ki.

İşte her çeşit canlılar arasında kesin, devamlı bir düzen; her yerde düzen vardır. Mesanemde bir taş mı peyda oluyor, bu hayran olunacak bir mekaniktir: taşlı usareler yavaş yavaş kanıma karışıyor, oradan böbreklere süzülüyor, sidik borusundan geçiyor, mesaneye yerleşiyor, orada mükemmel bir Newton çekimiyle birikiyor; taş teşekkül ediyor, büyüyor, ben de dünyanın bu en mükemmel düzeni sayesinde ölümden bin beter sancılar çekiyorum; Tubalkain[1]'in icat ettiği sanatı ilerletmiş bir cerrah geliyor, apış arama sivri ve keskin bir şiş saplıyor, taşımı maşalariyle tutuyor: taş bütün bu gayretleri arasında, zorunlu bir mihanikle parçalanıyor; ve ben, aynı mihanikle, müthiş ıstıraplar içinde ölüyorum. *Bütün bunlar iyidir*, bütün bunlar değişmez fizik ilkelerinin apaçık neticesidir: mutabıkız, ama ben de bunu sizin kadar biliyordum.

Duyarlığımız olmasaydı, bu fiziğe hiç diyecek olmazdı, ama mesele bunda değil; biz size hiç duyulan acılar olup almadığını, bu açıların nereden geldiğini soruyoruz. Pope *Her şey iyidir* adlı eserinin dördüncü mektubunda "Kötü olan hiç bir şey yoktur, diyor; yahutta, özel kötülükler varsa da bunlar genel iyiliği meydana getirirler.„

İşte taştan, damla hastalığından, bütün cinayetlerden, bütün ıstıraplardan, ölümden ve cehennem azabından meydana gelmiş garip bir genel iyilik.

İnsan oğlunun düşüşü, bedenle ruhun, sizin *genel sağlık* dediğiniz bütün bu özel hastalıklarına yapıştırdığınız yakıdır; ama Shaftesbury de, Bolingkroke de Adem'le Havva'nın işledikleri ilk günaha aldırış etmiyorlar; Pope bahsini bile etmiyor; sistemlerinin hıristiyan dinini temelinden yıktığı, ama hiç bir şeyi de aydınlatmadığı meydanda.

1. Nuh'un kardeşi, Kutsal-Kitab'a göre demiri işlemek sanatını icadetmiştir.

Cependant ce système a été approuvé depuis peu par plusieurs théologiens qui admettent volontiers les contraires; à la bonne heur, il ne faut envier à personne la consolation de raisonner comme il peut sur le déluge de maux qui nous inonde. Il est juste d'accorder aux malades désespérés de manger de ce qu'ils veulent. On a été jusqu'à prétendre que ce système est consolant. «Dieu, dit Pope, voit d'un même œil périr le héros et le moineau, un atome ou mille planètes précipitées dans la ruine, une boule de savon ou un monde se former.»

Voilà, je vous l'avoue, une plaisante consolation; ne trouvez-vous pas un grand lénitif dans l'ordonnance de milord Shaftesbury qui dit que Dieu n'ira pas déranger ses lois éternelles pour un animal aussi chétif que l'homme? Il faut avouer du moins que ce chétif animal a droit de crier humblement, et de chercher à comprendre, en criant, pourquoi ces lois éternelles ne sont pas faites pour le bien-être de chaque individu.

Ce système du *Tout est bien* ne représente l'auteur de toute la nature que comme un roi puissant et malfaisant, qui ne s'embarrasse pas qu'il en coûte la vie à quatre ou cinq cent mille hommes, et que les autres traînent leurs jours dans la disette et dans les larmes, pourvu qu'il vienne à bout de ses desseins.

Loin donc que l'opinion du meilleur des mondes possibles console, elle est désespérante pour les philosophes qui l'embrassent. La question du bien et du mal demeure un chaos indébrouillable pour ceux qui cherchent de bonne foi; c'est un jeu d'esprit pour ceux qui disputent: ils sont des forçats qui jouent avec leurs chaînes. Pour le peuple non pensant, il ressemble assez à des poissons qu'on a transportés d'une rivière dans un réservoir; ils ne se doutent pas qu'ils sont là pour être mangés pendant le carême: aussi ne savons-nous rien du tout par nous-mêmes des causes de notre destinée.

Mettons à la fin de presque tous les chapitres de métaphysique les deux lettree des juges romains quand ils n'entendaient pas une cause: N.L., *non liquet,* cela n'est pas clair.

VOLTAIRE

Böyle olmakla beraber bu sistem, az zaman içinde her şeyin aksine kolayca ihtimal veren bazı tanrıbilimciler tarafından kabul edilmiştir; hele şükür, başımızdan aşan kötülük tufanı hakkında elinden geldiği kadar kafa yorup tesellisini buluyor diye hiç kimseyi kıskanmamalı. Ümit kesilen hastalara canlarının istediğini vermek doğrudur. Hattâ bu usulün teselli verdiğini iddia edenler bile olmuştur. Pope diyor ki: «Tanrı, kahramanla serçe kuşunun ölümünü, yokluğa fırlatılan bir atomla bin gezegeni, bir sabun köpüğile bir dünyanın kuruluşunu aynı gözle görür.»

Doğrusu, işte hoş bir teselli. Tanrının insan oğlu kadar çelimsiz bir mahlûk için ilksiz kanunlarını bozmıya kalkışmıyacağını söyliyen milord Shaftesbury'nin reçetesinde insanın içini dışını yumuşatan kuvvetli bir ilâç bulmuyor musunuz? Ama hiç olmazsa şunu itiraf etmeli ki bu çelimsiz mahlûkun mahviyetle bağırmak, o ilksiz kanunların neden her kişinin saadeti için yapılmadığını anlamaya çalışmak da hakkıdır.

Bu *Her şey iyidir* sistemi bütün tabiatın yaradanını ancak kadir ve kötülük etmekten hoşlanan, meramına ermek için dört yüz, beş yüz bin insanın hayatına malolmuş, üst tarafı da ömrünü kıtlık, gözyaşı içinde geçirmiş, umurunda bile olmıyan bir hükümdar gibi gösteriyor.

Görülüyor ki mümkün dünyaların en iyisi kanaati teselli vermek şöyle dursun, onu kabul eden feylosoflar için insanı ümitsizliğe düşüren bir şeydir. İyi, kötü davası, iyi niyetle araştıranlar için bir kördüğüm olarak kalıyor; münakaşacılar için ise bu bir zekâ oyunudur: onlar bağlı oldukları zincirleriyle oynıyan kürek mahkûmlarıdır. Düşünmiyen halk için de bir ırmaktan alınıp küçük bir havuza konulmuş balıklara benzerler; büyük perhiz yortusunda yenmek için orada bulunduklarının farkında bile değillerdir: işte bunun gibi biz de alın yazımızın sebepleri hakkında kendiliğimizden hiçbir şey bilmiyoruz.

Hemen hemen bütün metafizik bahislerinin sonuna Roma hâkimlerinin, bir davaya akıl erdiremedikleri zaman, kullandıkları şu iki harfi yerleştirelim: N. L., *non liquet*, açık değil.

Tercüme eden: *Lûtfi AY*
Maarif Vekilliği Mütercimlerinden

DER GRIECHISCHE CHOR UND DAS NEUE DRAMA

1.

In der griechischen Tragödie zeigt sich der Chor in vier Epochen.

In der ersten treten zwischen dem Gesang, in welchem Götter und Helden erhoben, Genealogien, grosse Taten, ungeheuere Schicksale vor die Phantasie gebracht werden, wenige Personen auf und rufen das Vergangene in die Gegenwart. Hiervon findet sich ein annaeherndes Beispiel in den *Sieben vor Theben*, von Äschyleus. Dieses waeren also die Anfaenge der dramatischen Kunst, der alte Stil.

Die zweite Epoche zeigt uns die Masse des Chors als mystische Hauptperson des Stücks; wie in den *Eumeniden* und *Bittenden*. Hier bin ich geneigt, den hohen Stil zu finden. Der Chor ist selbststaendig, auf ihm ruht das Interesse, es ist, möchte man sagen, die republikanische Zeit der dramatischen Kunst; die Herrscher und Götter sind nur begleitende Personen.

In der dritten Epoche wird der Chor begleitend, das Interesse wirft sich auf die Familien und ihre jedesmaligen Glieder und Haeupter, mit deren Schicksalen das Schicksal des umgebenden Volks nur lose verbunden ist. Der Chor ist untergeordnet, und die Figuren der Fürsten und Helden treten, in ihrer abgeschlossenen Herrlichkeit, hervor. Hier möchte ich den schönen Stil finden. Die Stücke des Sophokles stehen auf dieser Stufe. Indem die Menge dem Helden und dem Schicksal nur zusehen muss und weder gegen die besondere noch allgemeine Natur etwas wirken kann, wirft sie sich auf die Reflexion und übernimmt das Amt eines berufenen und willkommenen Zuschauers.

In der vierten Epoche zieht sich die Handlung immer mehr ins Privatinteresse zurück, der Chor erscheint oft als ein laestiges Herkommen, als ein aufgeerbtes Inventarienstück. Er wird unnötig und also, in einem lebendigen poetischen Ganzen, gleich unnütz, laestig und zerstörend, z. B. wenn er Geheimnisse bewahren soll, an denen er kein Interesse hat und dergleichen. Mehrere Beispiele finden sich in den Stücken des Euripides, wovon ich *Helena* und *Iphigenia auf Tauris* nenne.

2.

Wie sich nun die griechische Tragödie aus dem Lyrischen loswand, so haben wir noch in unseren Tagen ein merkwürdiges Beispiel wie sich

YUNAN KOROSU VE YENİ DRAM

1.

Yunan tragediasında, Koro dört devrede görülür.

Birinci devrede şarkı arasında tanrılar, kahramanlar övülür, atalar, büyük olaylar, korkunç alın yazıları hayallerde belirtilirken, ancak bir kaç kişi ortaya çıkar, geçmişi canlandırır. Buna yaklaşan bir örneği Aiskhylos'un *Thebai'ye karşı yedi komutan*'ında buluruz. İşte bu, dram sanatının başlangıcı, eski üsluptur.

İkinci devrede, *Eumenides*'te, *Yakaranlar*'da olduğu gibi, Koro bir bütün halinde eserin başlıca mistik şahıslarından biri olarak görülür. Ben yüksek üslubu burada bulduğumu sanıyorum. Koro, başlı başına serbest bir varlıktır, bütün ilgi onun üzerinde toplanmıştır, denilebilir ki bu, dram sanatının cümhuriyet devridir; hükümdarlar, tanrılar sadece ikinci dereceden şahıslardır.

Üçüncü devrede de koro ikinci dereceye düşer. Bütün ilgi, alın yazıları kendilerini çevreleyen ulusun alın yazısına ancak gevşek bağlarla bağlı olan ailelerin, bunların her zamandaki üyelerinin, reislerinin üzerinde toplanmaktadır. Koroya o kadar önemli bir yer verilmemiştir, böylece belirtilen hükümdar, kahraman çehreleri, toplu ihtişamiyle ortaya çıkar. Ben güzel üslubu da burada bulmaktayım. Sophokles'in eserleri bu seviyedendir. Halk burada yalnız kahraman ile alın yazısını seyretmek zorundadır, ne özel, ne de genel tabiata karşı bir etkisi olmadığından, kendini düşünceye verir, davet edilmiş, iyi karşılanmış bir seyirci olarak yer alır.

Dördüncü devrede hareket gittikçe kişisel ilgi üzerinde toplanır, burada koro çoğu zaman can sıkıcı bir âdet, miras kalmış bir eşya parçası gibi görünür. Meselâ ilgilenmediği sırları saklamak mecburiyetinde olduğu zamanlar ve buna benzer durumlarda artık lüzumsuz bir hal almakta, böylece de canlı bir şiir bütününde faydasız, usandırıcı, bozguncu olmaktadır. Euripides'in eserlerinde bunun birçok örneklerine raslanır. Bunların arasında *Helena* ile *İphigenia Tauris'te*'yi söyliyebilirim.

2.

Yunan tragediası liriklikten nasıl ayrıldı, bunun dikkate değer bir örneğini zamanımızda dramın tarihten, belki de destandan kurtulmağa savaşma-

das Drama aus dem Historischen, oder vielmehr Epischen, loszuwinden trachtete. Wir finden es in der Art, mit welcher in der Karwoche, in katholischen Kirchen, die Leidensgeschichte abgesungen wird. Drei einzelne Menschen, wovon einer den Evangelisten, der andere Christum, der dritte die übrigen Zwischenredner vorstellt, und der Chor (turba) stellen das Ganze dar. Zur schnelleren Übersicht will ich ein Stückchen hersetzen:

EVANGELIST: — Da sprach Pilatus zu ihm:

INTERLOKUTOR: — So bist du dennoch ein König?

EVANGELIST: — Jesus antwortete:

CHRISTUS: — Du sagst's! Ich bin ein König. Ich bin dazu geboren und in die Welt kommen, dass ich die Wahrheit zeugen soll. Wer aus der Wahrheit ist, der höret meine Stimme.

EVANGELIST: — Spricht Pilatus zu ihm:

INTERLOKUTOR: — Was ist die Wahrheit?

EVANGELIST: — Und da er das gesagt, ging er wieder hinaus zu den Juden und spricht zu ihnen:

INTERLOKUTOR: — Ich finde keine Schuld an ihm. Ihr habt aber eine Gewohnheit, dass ich euch einen auf Ostern losgebe, wollt ihr nun, dass ich euch der Juden König losgebe?

EVANGELIST: — Da schrieen sie wieder allesamt und sprachen:

TURBA: — Nicht diesen, sondern Barrabam!

EVANGELIST: — Barrabas aber war ein Mörder.

Verweiset man nun die Funktion des Evangelisten bloss auf den Anfang hin, so dass es eine allgemeine historische Einleitung als Prologus spreche, und macht durch Kommen und Gehen, Bewegen und Handeln der Personen die von ihm gegenwaertig emanierenden Zwischenbestimmungen unnütz, so hat man schon ein Drama recht gut eingeleitet.

ANTİGONE

1.

" Das Sittliche der Antigone ist nicht von Sophokles erfunden, sondern es lag im Sujet, welches aber Sophokles um so lieber waehlen mochte, als es neben der sittlichen Schönheit so viel dramatisch Wirksames in sich hatte.

«Alles Edle ist an sich stiller Natur und scheint zu schlafen, bis es durch Widerspruch geweckt und herausgefordert wird. Ein solcher Widerspruch ist Kreon, welcher teils der Antigone wegen da ist, damit sich ihre edle Natur und das Recht, das auf ihrer Seite liegt, an ihm hervorkehre, teils aber um seiner selbst willen, damit sein unseliger Irrtum uns als ein Hassenswürdiges erscheine.

«Da aber Sophokles uns das hohe Innere seiner Heldin auch vor der Tat zeigen wollte, so musste noch ein anderer Widerspruch da sein, woran

sında buluruz. Katolik kilisesinde bunu büyük perhiz haftasında, İsa'nın çektiği işkencelerin ilâhilerle okunmasında görürüz. Biri incilci, öbürü İsa, üçüncüsü de arada konuşanları temsil eden üç kişi ile Koro (turba) bir bütün teşkilederler. Bu hususta çabucak bir fikir edinilmesi için küçük bir parçayı aşağıya koyuyurum:

İNCİLCİ: — Pilatus[1] ona dedi ki:

MUHATAP: — Demek ki sen bir kıralsın?

İNCİLCİ: — İsa cevap verdi:

İSA: — Benim bir kıral olduğumu sen söylüyorsun! Ben hakikati göstermek için doğdum, bunun için dünyaya geldim. Hakikatten ayrılan benim sesimi dinlesin.

İNCİLCİ: — Pilatus ona dedi ki;

MUHATAP: — Hakikat nedir?

İNCİLCİ: — Ve bunu söyler söylemez dışarı çıktı, yine, Yahudilerin yanına gitti, onlara dedi ki:

MUHATAP: — Ben ona kabahat bulmuyorum. Ama sizin bir âdetiniz var, Büyük Paskalyada sizi ondan kurtarayım, ister misiniz şimdi size Yahudi kıralını serbest bırakayım?

İNCİLCİ: — Hepsi birden tekrar bağırdılar ve dediler ki:

KORO — Onu değil, Barrabas'ı[2].

İNCİLCİ: — Ama, Barrabas bir kaatildir.

İncilcinin vazifesi tarihi girişi söylemek üzere başa alınır ve şimdi onun söylediği ara sözler, şahısların girişleri, çıkışları hareket ve eylemleriyle lüzumsuz bir hale getirilirse böylece bir dram, oldukça iyi bir şekilde tertiplenmiş olur.

ANTİGONE

1.

«Antigone'nin ahlâk cephesi Sophokles tarafından bulunmuş değildir, o zaten konuda vardır. Kendinde ahlâk güzelliğinin yanı sıra bu kadar çok dram tesirleri taşıyan bu konuyu Sophokles seve seve seçmiş olacak.

«Asil olan her şey aksini ileri sürerek uyandırılıp meydana çıkarılıncaya kadar ölü bir tabiattir, uyur gibi görünür. İşte Kreon da böyle bir aksi iddiadır. O, bir yandan Antigone'deki asil tabiatın, ondan yana olan hakkın belirtilmesi, öte yandan da kendi uğursuz hatasının bize nefret edilecek bir şey olarak görünmesi için eserde yer almıştır.

«Ama Sophokles bize kahramanının iç dünyasındaki yüksekliği vak'adan önce göstermek istediğinden, içinde karakterinin inkişaf edebileceği başka

1. Pontius Pilatus Yahuda ilindeki Roma genel valisiydi. (İsadan sonra 26—36) İsanın öldürülmesine karışmış olduğu için meşhurdur.
2. Barrabas Roma valisi Pilatus'un İsanın yerine serbest bıraktığı bir katil.

sich ihr Charakter entwickeln konnte, und das ist die Schwester Ismene. In dieser hat der Dichter uns nebenbei ein schönes Mass des Gewöhnlichen gegeben, woran uns die ein solches Mass weit übersteigende Höhe der Antigone desto auffallender sichtbar wird.„

2.

“Kreon handelt keineswegs aus Staatstugend, sondern aus Hass gegen den Toten. Wann Polineikes sein vaeterliches Erbteil, woraus man ihn gewaltsam vertrieben, wieder zu erobern suchte, so lag darin kein so unerhörtes Vergehen gegen den Staat, dass sein Tod nicht genug gewesen waere und dass es noch der Bestrafung des unschuldigen Leichnams bedurft haette.

«Man sollte überhaupt nie eine Handlungsweise eine Staatstugend nennen, die gegen die Tugend im Allgemeinen geht. Wenn Kreon den Polineikes zu beerdigen verbietet und durch den verwesenden Leichnam nicht bloss die Luft verpestet sondern auch Ursache ist, dass Hunde und Raubvögel die abgerissenen Stücke des Toten umherschleppen und damit sogar die Altaere besudeln, so ist eine solche Menschen und Götter beleidigende Handlungsweise keineswegs eine Staatstugend, sondern vielmehr ein Staatsverbrechen. Auch hat er das genze Stück gegen sich. Er hat die Aeltesten des Staats, welche den Chor bilden, gegen sich; er hat das Volk im Allgemeinen gegen sich; er hat den Teiresias gegen sich; er hat seine eigene Familie gegen sich. Er aber hört nicht, sondern frevelt eigensinnig fort, bis er alle die Seinigen zugrunde gerichtet hat und er selber am Ende nur noch ein Schatten ist. Dass man ihm dennoch glauben möchte, wenn man ihn reden hört, das ist es, worin Sophokles ein Meieter ist, und worin überhaupt das Leben des Dramatischen besteht. Keine Charaktere besitzen alle eine solche Redegabe und wissen die Motive ihrer Handlungsweise so überzeugend darzulegen, dass der Zuhörer fast immer auf der Seite dessen ist, der zuletzt gesprochen hat.

«Man sieht, er hat in seiner Jugend eine sehr tüchtige rhetorische Bildung genossen, wodurch er denn geübt worden, alle an einer Sache liegenden Gründe und Scheingründe aufzusuchen. Doch verleitet ihn diese seine grosse Faehigkeit auch zu Fehlern, indem er mitunter in den Fall kam, zu weit zu gehen. So kommt in der Antigone eine Stelle vor, die mir immer als ein Flecken erscheint und worum ich vieles geben möchte, wenn ein tüchtiger Philologe uns bewiese, sie waere eingeschoben und unecht. Nachdem naemlich die Heldin im Laufe des Stückes die herrlichsten Gründe für ihre Handlung ausgesprochen und den Edelmut der reinsten Seele entwickelt hat, bringt sie zuletzt, als sie zum Tode geht, ein Motiv vor, das ganz schlecht ist und fast ans Komische streift.

bir aykırılığın da bulunması gerekiyordu : Kızkardeşi İsmene. Onunla şair bize alelâdeliğin tam bir ölçüsünü vermiştir, bu ölçüyü çok aşan Antigone' nin yüksekliği böylece daha çok göze çarpmaktadır.»

2.

«Kreon hiç bir zaman Devlet erdemi güderek değil, ölüye karşı duyduğu kinden böyle davranıyordu. Polineikes'in zorla mahrum edildiği baba mirasını tekrar ele geçirmeğe savaşmasında Devlete karşı, ölümü kâfi görülmiyerek günahsız cesedinin de cezalandırılmasına lüzum gösterecek kadar, ağır bir suç yoktur.

«Umumiyetle erdeme karşı olan bir harekete hiç bir zaman devlet fazileti denmemeliydi. Kreon'un, Polineikes'in gömülmesini yasak etmesi, çürüyen cesetle havayı ifsad etmesi, köpeklerin, yırtıcı kuşların cesetten kopardıkları parçaları etrafta sürüklemelerine, hatta bunlarla mihrapları kirletmelerine sebeb olması gibi, insanlara ve tanrılara hakaret edici bir hareket hiç bir zaman devlet erdemi değil, aksine olarak bir devlet suçudur. Bütün piyes onun aleyhindedir. Koroyu teşkil eden devlet büyükleri onun aleyhindedir, umumiyetle halk onun aleyhindedir, Teiresias aleyhindedir. Hatta kendi ailesi bile. Kendinden olanların hepsini mahv edip, sonunda kendisi de bir gölge haline düşünceye kadar dik kafalılık ederek suçunda devam ediyor. Böyle olduğu halde konuşurken ona halâ inanmak istenilmesi, Sophokles'in üstad oluşundandır; dramın bütün ruhu burada toplanmıştır. Karakterlerin hepsi öyle bir konuşma kabiliyetine sahiptirler ve hareket tarzlarının sebeblerini o kadar inandırıcı bir şekilde açıklamayı bilirler ki, dinleyici hemen hemen daima en son konuşanla beraberdir.

«Onun gençliğinde esaslı bir belâgat terbiyesi aldığı, bir konuda bulunan asıl sebeblerle dış sebebleri araştırmaya alışık olduğu görülmektedir. Ama bu büyük kabiliyeti onu bazı hallerde çok ileri gitmek gibi hatalara düşürüyor. Antigone'de öyle bir yer var ki, bana her zaman bir leke gibi görünmüştür; bir gün gayretli bir filolog çıksa da burasının sonradan konduğunu, sahte olduğunu ispat etse, neler vermezdim. Eserde kahraman, hareketinin çok güzel sebeplerini anlattıktan, saf bir ruh asilliği gösterdikten sonra nihayet olüme giderken bize çok kötü, hemen hemen tuhaflığa kaçan bir sebep daha göstermektedir.

«Sie sagt, dass das, was sie für ihren Bruder getan, wenn sie Mutter gewesen waere, nicht für ihre gestorbenen Kinder, nicht für ihren gestorbenen Gatten getan haben würde. Denn, sagt sie, waere mir ein Gatte gestorben, so haette ich einen anderen genommen, und waeren mir Kinder gelassen. Allein mit meinem Bruder ist es ein anderes. Einen Bruder kann ich nicht wiederbekommen, denn da mein Vater und meine Mutter tot sind, so ist niemand da, der ihn zeugen könnte.

«Dies ist wenigstens der nackte Sinn dieser Stelle, die nach meinem Gefühl in dem Munde einer zum Tode gehenden Heldin die tragische Stimmung stört und die mir überhaupt sehr gesucht und gar zu sehr als ein dialektisches Kalkül erscheint.»

EURİPİDES

1.

«Weil Euripides ein paar schlechte Stücke, wie *Elektra* und *Helena*, geschrieben, und weil ihn Aristophanes gehudelt hat, darum stellen ihn die Philologen tiefer als andere. Nach seinen besten Produktionen muss man einen Dichter beurteilen, nicht nach seinen schlechtesten. Überhaupt sind die Philologen, obgleich sie einen gewissen unveraechtlichen Geschmack haben und durch ihre solide, staemmige Bildung immer einen grossen Einfluss auf die Literatur behaupten werden, doch eine Art Wappenkönige. Wie diese nur das für ein gutes Geschlecht halten, welches seit Jahrhunderten dafür gegolten hat, so tuen es jene in der Literatur mit Euripides: weil der seit langer Zeit angefochten wird, fechten sie ihn auch an, und was für praechtige Stücke hat er doch gemacht. Für sein schönstes halte ich die *Bacchen*. Kann man die Macht der Gottheit vortrefflicher und die Verblendung der Menschen geistreicher darstellen, als es hier geschehen ist?

«Das Stück gaebe die fruchtbarste Vergleichung einer modernen dramatischen Darstellbarkeit der leidenden Gottheit in Christus mit der antiken eines aehnlichen Leidens, um daraus desto maechtiger hervorzugehen, in Dionysus.»

2.

«Ich bin nicht der Ansicht, dass eine Kunst durch irgendeinen einzelnen Mann in Verfall geraten könne. Es muss dabei sehr vieles zusammenwirken, was aber nicht so leicht zu sagen Die tragische Kunst der Griechen konnte sowenig durch Euripides in Verfall geraten als die bildende Kunst durch irgendeinen grossen Bildhauer, der neben Phidias lebte, aber geringer war. Denn die Zeit, wenn sie gross ist, geht auf dem Wege des Besseren fort, und das Geringere bleibt ohne Folge.

Erkek kardeşi için yaptığını, eğer ana olsaydı ölen çocukları, ölen kocası için yapmıyacağını söylüyor. Çünkü, diyor, eğer kocam ölseydi, bir başkasiyle evlenirdim, çocuklarım ölseydi, yeni kocamdan başka cocuklar edinirdim. Yalnız kardeşime gelince iş değişiyor. Babamla anam öldüler, onu bir daha doğuracak kimse olmadığından, bir erkek kardeş bulamam.

«İşte bahsettiğim yerin apaçık mânası buradadır ve fikrimce ölüme giden bir kahramanın ağzında tragedia havasını bozmakta, bana çok yapmacıklı, hattâ lüzumundan fazla hesaplı bir belâgat gayreti gibi görünmektedir.»

EURİPİDES

1.

«Filologlar Euripides'i, *Elektra* ve *Helena* gibi birkaç kötü eser yazdı, Aristophanes de onu küçük gördü diye, başkalarından aşağı sayarlar. Bir şair hakkında eserlerinin en kötüleriyle değil, en iyilerine göre hüküm vermek gerekir. Zaten filologlar, hor görülmiyecek bir zevke sahip olmalarına, sağlam bilgileriyle de edebiyata kuvvetle tesir etmelerine rağmen yine bir nevi harb çığırtkanlarıdırlar. Bu çığırtkanlar, yüzyıllarca tecrübe görmüş iyi bir nesle nasıl önem veriyorlarsa, filologlar da edebiyatta Euripides'e aynı önemi veriyorlar: onunla uzun zaman savaşıldığı için, onlar da ona saldırıyorlar, halbuki o ne muhteşem eserler yazmıştır. Bence *Bakka*'lar en güzel eseridir. Tanrı kudreti ile insanların körlüğü bu eserdekinden daha mükemmel tasvir olunabilir mi ?

«Eser, İsa'nın tanrısal ıstırabını tasvir edecek modern bir dramın temsil kabiliyetini Dyonisos'un buna benzer bir ıstırabiyle çok verimli olarak kıyaslandırmaya ve sonuncusunun ne kadar muhteşem olduğunu meydana çıkarmıya imkân vermektedir.»

2.

«Bir sanatın tek bir adam yüzünden yıkılabileceği fikrinde değilim. Bunun için birçok şeylerin birden tesir etmesi lâzımdır, ama bu da kolay kolay anlatılabilecek birşey değildir. Nasıl ki Fidias zamanında yaşıyan ve ondan değersiz olan bir heykeltraş yüzünden güzel sanatlar yıkılmaya mahkûm olamazsa, aynı şekilde Yunanlıların tragedia sanatı da Euripides yüzünden yıkılamaz. Çünkü devir, büyük bir devirse, daha iyiye doğru gider, değersiz olan şeyin de kimse peşinden gitmez.

«Was war aber die Zeit des Euripides für eine grosse Zeit! Es war nicht die Zeit eines rückschreitenden, sondern die Zeit eines vorschreitenden Geschmacks. Die Bildhauerei hatte ihren höchsten Gipfel noch nicht erreicht, und die Malerei war noch im früheren Werden.

«Hatten die Stücke des Euripides, gegen die des Sophokles gehalten, grosse Fehler, so war damit nicht gesagt, dass die nachkommenden Dichter diese Fehler nachahmen und an diesen Fehlern zugrunde gehen mussten. Hatten sie aber grosse Tugenden, so dass man einige sogar den Stücken des Sophokles vorziehen mochte, warum strebten denn die nachkommenden Dichter nicht diesen Tugenden nach und warum wurden sie denn nicht wenigstens ebenso gross als Euripides selber!

«Erschien aber nach den bekannten drei grossen Tragikern dennoch kein ebenso grosser vierter, fünfter und secbster, so ist das freilich eine Sache, dis nicht so leicht zu beantworten ist, worüber man jedoch seine Vermutungen haben und der man wohl einigermassen nahekommen kann

«Der Mensch ist ein einfaches Wesen. Und wie reich, mannigfaltig und unergründlich er auch sein mag, so ist doch der Kreis seiner Zustaende bald durchlaufen.

«Waeren es Umstaende gewesen, wie bei uns armen Deutschen, wo Lessing zwei bis drei, ich selber drei bis vier und Schiller fünf bis sechs passable Theaterstücke geschrieben, so waere auch wohl noch für einen vierten, fünften und sechsten tragischen Poeten Raum gewesen.

«Allein bei den Griechen und dieser Fülle ihrer Produktion, wo jeder der drei Grossen über hundert oder nahe an hundert Stücke geschrieben hatte und die tragischen Sujets des Homers und der Heldensage zum Teil drei-bis viermal behandelt waren, bei solcher Fülle des Vorhandenen kann man wohl annehmen. dass Stoff und Gehalt nach und nach erschöpft waren und ein auf die deri grossen folgender Dichter nicht mehr wusste, wohinaus.

«Und im Grunde wozu auch! War es denn nicht endlich für eine Weile genug! Und war das von Aeschylus, Sophokles und Euripides Hervorgebrachte nicht der Art und Tiefe, dass man es hören und immer wieder hören konnte, ohne es trivial zu machen und zu töten? — Sind doch diese auf uns gekommenen wenigen grandiosen Trümmer schon von solchem Umfang und solcher Bedeutung, dass wir armen Europaeer uns bereits seit Jahrhunderten damit beschaeftigen und noch einige Jahrhunderte daran werden zu zehren und zu tun haben!»

GOETHE

«Ama, Euripides'in devri ne büyük devirdi! O geriliyen değil, ilerliyen bir zevkin devriydi. Heykeltraşlık henüz zirvesine erişmemişti, ressamlık daha oluş çağındaydı.

«Euripides'in eserlerinde, Sophokles'inkilerle kıyaslanınca büyük hatalar göze çarparsa da, bu ondan sonra gelen şairler de aynı hataları taklit edecekler, aynı hatalar yüzünden mahvolacaklar demek değildir. Ama bu eserlerin bazılarında Sophokles'in eserlerine değişilemiyecek büyük erdemler varsa, ne için ondan sonra yetişen şairler bu erdemlere önem vermediler, hiç olmazsa Euripides kadar büyük olamadılar!

«Bu üç tanınmış tragedia şairinden sonra aynı büyüklükte bir dördüncü, bir beşinci ve altıncı şairin çıkmaması, pek öyle kolay kolay açıklanamaz ve insan bu mesele üzerinde az çok doğruya yaklaşan tahminlerde bulunabilir.

«İnsan basit bir varlıktır. Ne kadar zengin, değişik ve derinliğine erişilemez olursa olsun, içinde bulunduğu durumların çevresi kolayca dolaşılabilir.

«Burada durum, biz fakir Almanlardaki gibi olsaydı, Lessing iki üç, ben üç, dört, Schiller de beş altı şöyle böyle tiyatro eseri yazdığımız halde, bir dördüncü, beşinci ve altıncı tragedia şairi için saha bulunabilirdi.

«Ancak, Yunanlılardaki bu eser bolluğunda, — zira bu üç büyük şairden her biri yüzden fazla veya yüze yakın eser yazmış, Homeros'un tragedia konularını, kahramanlık destanını kısmen üç veya dört defa işlemişlerdir — yavaş yavaş konunun, muhtevanın tükendiği bir zamanda bu üç büyükten sonra gelen bir şairin ne yapacağını şaşırması kabul olunabilir.

«Zaten buna ne lüzum var ki! Yazılanlar bir zaman için kâfi değil mi! Aiskhylos'un Sophokles'in, Euripides'in yarattığı eserler, bayağılaştırmadan öldürülmeden tekrar tekrar dinlenebilecek derinlikte, o şekilde eserler değilmidir? Pek azı bize kadar gelebilen bu muazzam döküntüler o kadar geniş o kadar önemlidir ki, yüz yıllardanberi onlarla uğraşan biz fakir Avrupalılar onlarda daha yüzyıllarca gıda alacak, işliyecek şeyler bulacağız.»

Tercüme eden: *Sadi BAYTIN*

I. *Yunan Korosu ve yeni dram* adlı yazının:

1 ci kısım: Goethe'nin Weimar'dan Üniversite Profesörü ve musikici Carl Friedrich Zelter'e yazdığı 23 Temmuz 1803;

2 ci kısım da: 4 Ağustos 1803 tarihli mektuplarından çevrilmiştir.

II. *Antigone* adlı yazı J. P. Eckermann'ın *Goethe ile konuşmalar*'ından alınmış,

1 ci kısım: 1 Nisan 1827;

2 ci kısım: 28 Mart 1827 tarihli konuşmalardan çevrilmiştir.

III. *Euripides* adlı yazının:

1 ci kısmı: Dr. K. Müller'in Goethe'nin son edebi faaliyeti hakkındaki bir yazısından:

2 ci kısmı da: J. P. Eckermann'ın *Goethe ile konuşmalar*'ından,

(1 Mayıs 1825 tarihli konuşmadan) çevrilmiştir.

BİR AK KARATAVUĞUN HİKÂYESİ [1]

IV

Ötüşümün hâsıl ettiği kötü tesir yüzünden üzülmekten geri duramıyordum. Paris'e dönerken hep kendi kendime tekrarlıyordum: «Heyhat! Musiki, heyhat! Şiir, sizi anlıyan ne kadar az gönül var!»

Bunları düşünürken kafamı bana zıt istikamette uçan bir kuşun kafasına çarptım. Çarpış o kadar şiddetli ve o kadar beklenmedik oldu ki, ikimiz de isabet ki orada bulunan bir ağacın tepesine düştük. Biraz üstümüzü silktikten sonra bir kavga çıkacağını sanarak yeni gelene baktım. Renginin beyaz olduğunu hayretle gördüm. Doğrusu, kafası benimkinden biraz büyüktü ve alnında ona biraz gülünçce bir tavır veren bir tepeliği yardı. Üstelik, kuyruğu da, büyük bir asaletle yukarı kalkıktı; hem, kendisi bana hiç de döğüşe iştahlı görünmedi. Pek nazikâne biribirimize yaklaştık, ve karşılıklı özürler diledik, sonra konuşmaya başladık. Kendisinin ismini ve hangi memleketten olduğunu sordum.

— Beni tanımayışınıza şaştım, dedi. Siz bizden değil misiniz?

— Doğru, bayım, kimlerden olduğumu ben de bilmiyorum. Herkes bana aynı şeyi soruyor ve söylüyor; sanki söz birliği etmişler gibi.

— Şaka ediyorsunuz, cevabını verdi; tüyleriniz üstünüze öyle yaraşmış ki bizlerden olduğunuz besbelli. Siz muhakkak surette, Lâtince *cacuata,* âlimler dilinde *kakatoès* ve halk dilinde *kakatua* [2] denilen o ünlü ve muhterem soydansınız.

— Vallahi, bayım, olabilir, ve bu benim için büyük şeref teşkil eder, fakat siz yine öyle değilmişim gibi davranın, ve kiminle müşerref olduğumu bana bildirmek tenezzülünde bulunun.

Yabancı:

— Ben büyük şair Kakatogan'ım, cevabını verdi. Uzun seyahatler ettim, bayım, ıssız çöller aştım, ve çetin seferlere çıktım. Hayli zamandan beri şiir söylerim, ve ilham perim türlü felâketler geçirdi. XV. Louis devrinde türküler mırıldandım, bayım, cumhuriyet uğrunda ortalığı velveleye verdim, Empire'i asaletle terennüm ettim, Restauration devrini gürültüsüzce öğdüm, hattâ şu son zamanlarda bile gayret gösterdimde şu zevksiz asrın icaplarına, içim burkularak, boyun eğdim, Dünyaya mayhoş beyitler, ulvi ilâhiler, zarif lirik şiirler, dindarane mersiyeler, uzun saçlı dramlar, kıvırcık saçlı romanlar, pudralı vodviller ve dazlak trajediler dağıttım. Kısacası, ilham perileri tapınağına birkaç oyma, birkaç ağır başlı mazgal ve birkaç hünerli arabesk katmış olmakla öğünebilirim. Ne yaparsınız? Artık ihtiyarladım. Fakat hâlâ şiir söylerim, bayım, ve şu halimde de, bana çarpıp kafamı şişirdiğiniz zaman altı sahifeden aşağı tutmıyacak bir bölümlük bir şiiri düşünüyordum. Hem, eğer size bir faydam dokunabilirse emrinize âmadeyim.

— Evet, bayım, hakikaten bana faydanız dokunabilir, cevabını verdim, çünkü şu anda beni büyük bir edebî müşkül içinde görüyorsunuz. Şair olduğumu, - ve kendisini selâmlıyarak ilâve ettim - hele sizin kadar büyük bir şair olduğumu söylemeye cüret edecek değilim, ama tabiat bana bir hançere verdi ki içimde bir haz veya keder duyduğum zamanlar ötmeden duramıyorum. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, usul ve kaidelerden hiç haberim yoktur.

---

1. Baş tarafı geçen sayımızda.

2. Hint papağanı denilen bir çeşit kuş (çeviren).

Kakatogan:

— Onları ben de unuttum, dedi. aldırmayın.

— Fakat, diye devam ettim, başıma fena bir şey geliyor; sesim işitenler üzerinde öyle bir tesir yapıyor ki âdeta bir Jean de Nivelle'in... Ne demek istediğimi anlıyorsunuz ya?

Kakatogan:

— Anlıyorum, dedi; o acayip tesiri kendi tecrübemle de bilirim. Sebebini bilmiyorum, ama tesiri aşikârdır.

— Peki; bayım, siz ki bana şiir âleminin Nestor'u gibi görünüyorsunuz, rica ederim, bu büyük mahzura karşı bir çare biliyor musunuz?

— Hayır, dedi kakatogan, kendi hesabıma, ben de hiçbir zaman buna çare bulamadım. Gençliğimde bu beni çok üzerdi, çünkü hep beni alaya alırlardı; ama bugüne bugün, artık ona aldırmıyorum. Bu tiksinme sanırım ki halkın bizden başkalarını okuması yüzündendir: bunlar onu eğlendiriyor.

— Ben de sizin fikrinizdeyim; ama kabul edersiniz ki, bayım, içinden bir şeyler koptuğu sırada herkesin etrafında kaçıştığını görmek, iyi niyet sahibi bir mahlûk için acı bir şeydir. Beni dinlemek, ve kanaatinizi açıkça bana öylemek lûtfunda bulunur musunuz?

Kakatogan:

— Memnuniyetle, dedi; kulak kesildim.

Hemen ötmeye koyuldum, ve Kakatogan'ın ne kaçtığını, ne de uyuduğunu görerek sevindim. Gözlerini benden ayırmıyor, ve arasıra, tasvibedici bir tavırla, âdeta teşvik edici bir mırıltı ile başını eğiyordu. Fakat çok geçmeden fark ettim ki beni dinlemiyor, ve şiirini düşünüyordu. Soluk aldığım bir andan faydalanarak, birden bire türkümü kesti, gülümseyerek ve kafasını sallıyarak:

— Nihayet şu kafiyemi buldum! dedi. Şu kafadan çıkan altmış bin yedi yüz on dördüncü kafiyedir bu! Bir de ihtiyardığımı söylemeye cüret ediyorlar! Bunu bizim dostlara okuyacağım, bunu onlara okuyayım da ne diyeceklerini görelim!

Böyle söyliyerek, bana rasladığını artık hatırlamıyormuş gibi havalandı ve kayboldu.

V

Yalnız ve şaşkın bir halde kalınca, günün geri kalan kısmından faydalanarak çalakanat Parise uçmaktan başka yapacak iş yoktu. Ne yazık ki yolu bilmiyordum. Güvercinle birlikte yaptığımı yolculuk pek tatsız geçtiği için bende sıhhatli bir hatıra bırakmamıştı; öyle ki, dosdoğru gidecek yerde, Bourget'de sola saptım, ve, karanlık basınca, Mortefontaine korusunda sığınacak bir yer aramak zorunda kaldım.

Oraya vardığım zaman herkes yatmak üzereydi. Malûm olduğu gibi; geceleri dünyanın en gürültücü mahlûkları olan saksağanlarla alakargalar, her ynda çekişip duruyorlardı. Çalılıklarda serçeler biribirleri üstünde gezinerek cıvıdaşıyorlardı. Su kenarındaki iki balıkçıl kuşu, uzun bacakları üstüne tünemiş, düşünceli bir tavırla, mahallin Georges Dandin'leri halinde, sabırla karılarını bekliyerek, vekarlı bir tavırla yürüyorlardı. Yarı uyumuş kocaman kargalar, en yüksek ağaçların doruğuna bütün ağırlıklariyle konuyor ve akşam dualarını homurdanıyorlardı. Daha aşağıda, sevdalı isketeler hâlâ ağaçlıklarda biribirlerini kovalıyor, şaşkın bir hüdhüd kuşu da, bir ağacın kovuğuna sokmak için ailesi halkını ardından itiştiriyordu. Çinçik kuşları havada duman yığınları gibi salınarak, alay alay kırlardan geliyor, ve ağaççığa doğru atılarak onu baştan aşağı kaplıyorlardı; ispinozlar, ötleğenler, kızılgerdanlar, havaya çizilen dallarda bir avizenin krisalleri gibi, usulca toplanıyorlardı. Her yandan sesler geliyordu, bunlar vuzuhla ışıldıyordu: — Hadi, karıcığım! — Hadi, kızım. — Gelin, güzelim! — Bu yandan, azizem! — Geldim, şekerim! — Bonsuvar, sevgilim! — Allahaısmarladık, dostlarım! — Hayırlı geceler, çocuklarım!

Böyle bir handa yatmak, bir bekâr için ne hazin bir hal! Kendi boyumda bazı kuşlara katılmak ve beni misafir etmelerini istemek arzusunu duydum. Düşündüm ki geceleyin bütün kuşlar esmer renktedir; hem, zaten, terbiyeli terbiyeli yanlarında uyumaktan kime ne zarar gelir?

Önce sığırcıkların toplandıkları bir hendeğe doğru yürüdüm. Gece tuvaletlerini pek hususi bir itinayla yapıyorlardı, içlerinden çoğunun kanatları yaldızlı ve ayakları cilâlı olduğunu gördüm: Bunlar ormanın şıklık düşkünleriydi. Oldukça iyi kimselerdi, ve en küçük bir alâkayla beni şereflendirmediler. Fakat konuşmaları o kadar koftu, kederlerini ve sevinçlerini biribirlerine öyle bir kurumla anlatıyorlar, o kadar kabaca sürtüşüyorlardı ki, orada daha fazla duramadım.

Sonra ayrı cinsten altı kadar kuşun sıralanmış olduğu bir dala gidip kondum. Kimsenin ses çıkarmıyacağını umarak dalın bir ucundaki sonuncu yeri aldım; aksine, komşum, paslı bir yelkovan kadar karakuru yaşlı bir dişi güvercindi. Kendisine yaklaştığım sırada, kemiklerini örten seyrek tüylerle meşguldü; bunları temizler gibi görünüyordu ama, bir tanesini bile yolmaktan ödü kopuyordu: hepsinin yerinde olup olmadığını anlamak için sadece tüylerini gözden geçiriyordu. Kanadımın uciyle kendisine hafifçe dokundum dokunmadım, birdenbire haşmetle doğruldu. Gagasını İngilizvâri bir iffetle büzerek:

— Ne yapıyorsunuz, bayım? dedi.

Ve bir hamala şeref verecek kuvvette bir dirsek darbesiyle beni aşağı attı.

İri bir çilin uyumakta olduğu bir fundanın içine düştüm. Anam bile, çanağında bu kadar büyük bir huzur içinde yatmazdı. Bu çil o kadar tombul, o kadar şişkindi ve çifte göbeği üstüne öyle bir kurulmuştu ki kabuğu yenmiş tostoparlak bir somun sanırdınız. Usulca yanına sokuldum. "Uyanmaz diye düşünüyordum, hem her halde bu kadar iyi bir şişman ana huysuz olamaz." Gerçekten huysuz değildi. Gözlerini araladı, hafifçe içini çekerek:

— Beni rahatsız ediyorsun, yavrum, dedi, çekil burdan.

Aynı anda beni çağırdıklarını işittim: Bunlar, bir üvez ağacının üstüden, yanlarına gitmemi işaret eden ardıç kuşlarıydı. "Nihayet, işe iyilik sever kimseler." diye düşündüm. Çılgınlar gibi gülüşerek yer açtılar, tüylü kümelerinin içine tıpkı bir manşona sıkıştırılan bir aşk mektubu kadar kolaylıkla sokuluverdim. Fakat bu bayanların yedikleri üzümü biraz aşırı kaçırmış olduklarını farketmekte gecikmedim; dalların üstünde güçlükle kendilerini tutuyorlardı, kötü kötü şakaları, kahkahaları ve türküleri beni uzaklaşmıya mecbur etti.

Artık cesaretim kırılmıya başlamıştı, gidip tenha bir köşede uyuyacaktım, birden bülbül ötmeye koyuldu. Derhal herkes sustu. Heyhat! Sesi ne kadar temizdi! Hüznü bile ne kadar tatlı geliyordu! Başkalarının uykusuna mâni olmak şöyle dursun, nağmeleri onlara bir ninni gibi geliyordu. Onu susturmak kimsenin aklından geçmiyordu, türküsünü böyle geç saatte söylemesini kimse fena bulmuyordu; babası onu dövmüyor, arkadaşları yanından kaçmıyordu.

— Demek mesut olmak yalnız benim için yasak! Gidelim, bu zalim cemiyetten kaçalım! Başkalarının saadetini seyrederek böyle dertlenmedense bir baykuşa yem olmayı göze alarak karanlıklarda yolumu aramak evlâdır!

Bu düşünce üzerine, yola koyuldum ve uzun zaman gelişigüzel avare avare dolaştım. Günün ilk ışıkları sökerken Notre-Dame kilisesinin kulelerini gördüm. Çabucak oraya vardım, ve bahçemizi bulmak için fazla aranmıya hacet kalmadı. Şimşek gibi oraya atıldım... Ne yazık! bahçe boştu... Anamla babamı beyhude yere çağırdım, ses veren olmadı. Babamın üstüne konduğu ağaç, anamın vattığı çalı, sevgili çanak, hepsi ortadan kaybolmuştu. Oduncu baltası hepsini yoketmişti; içinde doğmuş olduğum yeşil hıyaban yerine, bir yığın çalı çırpıdan başka bir şey kalmamıştı.

VI

Evvelâ bütün civar bahçelerde bizimkileri aradım, fakat bu boşuna zahmet oldu; her halde uzak bir mahalleye sığınmış olacaklardı, bir daha onların akıbetini öğrenemedim.

Korkunç bir kedere kapılarak, gidip babamın öfkesi yüzünden ik sürülmüş olduğum dam oluğuna tünedim. Orada gece gündüz hazin hayatıma ağlayıp sızlamakla vakit geçiriyordum. Artık uyumaz olmuştum, ağzıma da pek az şey koyuyordum: kederden ölmek üzereydim.

Her zamanki gibi sızlanmakta olduğum bir gün yüksek sesle diyordum ki:

— Demek ben karatavuk değilim, çünkü babam tüylerimi yoluyordu, güvercin de değilim, çünkü Belçikaya gitmek isterken yarı yolda kaldım; bir Rus saksağanı da değilim, çünkü, gagamı açar açmaz küçük markiz kulaklarını tıkadı; kumru da değilim, çünkü Guruli, o iyi kalbli Guruli bile, ben öterken bir rahip gibi horluyordu; papağan da değilim, çünkü Kakatogan beni dinlemiye bile tenezzül etmedi; nihayet herhangi bir kuş da değilim, çünkü Mortefontaine ormanında yapayalnız yatmıya mecbur oldum. Bununla beraber sırtımda tüylerim var; işte pençelerim, işte kanatlarım. Bir canavar değilim, Guruli ile o küçük Markizin hoşlarına gitmiş olmam da buna delildir. Şu halde nasıl anlaşılmaz bir sırdır ki, bu tüyler, bu kanatlar ve bu pençeler bir isim verilebiliecek bir bütün teşkil edemiyorlar? Yoksa ben acaba...

Sızlanmalarıma devam edecektim ama sokakta münakaşa eden iki hamal buna mâni oldu.

Bunlardan biri:

— Ya! Öyle mi! diyordu, eğer bu işi yapabilirsen sana bir ak karatavuk [1] hediye ederim.

— Aman yarabbi, diye haykırdım, işte mesele halledildi. Ey Allahım! Ben bir karatavuğun oğluyum ve beyazım.. Demek ki ben bir ak karatavuğum!

Bu keşif, itiraf etmeli ki, düşüncelerimi hayli değiştirdi. Halden şikâyete devam edecek yerde, kurumlanmıya ve oluk boyunca, ufuklara muzafferane bir eda ile bakarak koltuklarımı kabarta kabarta yürümeye başlıyordum.

— Bir ak karatavuk olmak da bir şeydir: Her önüne gelen olamaz. Benzerlerime raslamadığıma üzülmekle saflık emişim: Bu dâhilerin kaderidir! Benim kaderimdir! Herkesten kaçmak istiyordum, şimdi herkesi hayrete düşürmek istiyorum! Madem ki ben bayağı kimselerin mevcudiyetini inkâr ettiği eşsiz kuşum, şu halde bir zümrütanka gibi hareket etmeli ve öteki kuşları küçük görmeliyim, hem de öyle yapacağım. Alfieri'nin hatıralariyle Lord Byron'un şiirlerini satın almalıyım; bu özlü gıdalar bana asîl bir gurur ilham edecektir, Tanrının bana vermiş olduğu da üste caba. Evet, doğuştan olan itibarımı kabilse artırmak istiyorum. Tabiat beni nâdir yarattı, ben de esrarlı görüneceğim. Beni görmek bir lûtuf, bir şeref olacak. Ve daha alçak sesle ilâve ettim: — Öyle ya, kendimi basbayağı parayla göstersem?

— Tuh! Ne aşağılık düşünce! Kakatogan gibi bir şiir yazacağım, ama bir bölümlü değil, bütün büyük adamlar gibi, yirmi dört bölümlü; bu da kâfi değil, kırk sekiz bölümü olacak, notlar ve bir zeyl ilâvesiyle. Bütün dünya benim mevcut olduğumu öğrenmeli. Mısralarımda yalnızlığımdan şikâyet etmeyi ihmal etmiyeceğim; fakat bunu öyle bir tarzda yapacağım ki en bahtiyarlar bile bana gıpta edecek. Madem ki Allah bana bir dişi vermedi, başkalarının dişileri hakkında ağzıma geleni söyliyeceğim. Kendi yediğim üzümlerden başka her şeyin ham olduğunu ispat edeceğim. Bülbüller ayağını denk alsınlar; nağmelerinin yüreği daralttığını, mallarının beş para etmediğini iki iki daha dört eder gibi ispat edeceğim. Gidip Charpentier'yi bulmalıyım. Evvelâ kendime kuvvetli bir edebî mevki yaratmalıyım. Etrafımda yalnız gazetecilerden değil, muharrirlerden ve hattâ kadın ediplerden mürekkep bir maiyetim olmalı. Matmazel Rachel için bir rol yazacağım, oynamak istemezse, yaşlı bir taşralı aktris kadar bile kabiliyetli olmadığını

1. Bizdeki «kuş sütü» gibi bulunmaz şeyler hakkında kullanılan bir Fransız deyimi.

dünyaya ilân edeceğim. Venediğe gideceğim, büyük kanal kıyısında, o masal şehrinin ortasında, kirası günde dört buçuk frank olan güzel Mocenigo sarayını kiralıyacağım; orada *Sara* müellifinin bırakmış olacağı bütün hatıralardan ilham alacağım. Yalnızlığım içinden, dünyayı, Spencer'in strofları örneğinde bir çapraz kafiyeler tufanına boğacağım ve bunlarla büyük ruhumu teselli edeceğim; bütün isketeler ah edecek, bütün kumrular dem çekecek, bütün çulluklar göz yaşı dökecek ve bütün ihtiyar huhular inliyecek. Fakat kendi hesabıma, ben aşka karşı kayıtsız ve hissiz kalacağım. Ulvî şiirlerimin teshir ettiği biçarelere merhamet etmem için boşuna ısrar edecek, yalvaracaklar; bütün bunlara "geç!" diyeceğim. Şöhret, büyük şöhret! Müsveddelerim altın bahasına satılacak, kitaplarım denizleri aşacak; şöhret, ikbal her yerde peşimden gelecek; yalnız başıma, ben etrafımı çeviren kalabalığın fısıltılarına kayıtsız görüneceğim. Kısacası tam bir ak karatavuk, kutlanan, nazlatılan, hayran olunan, haset edilen, fakat tamamiyle somurtkan ve huysuz tam mânasiyle bir orijinal muharrir olacağım.

VII

İlk eserimi bitirmek için altı hafta kâfi değildi. Bu, düşünmüş olduğum gibi, kırk dört bölümlü bir şiirdi. Pek büyük bir velûtlukla yazmış olduğumdan eserimde ufak tefek ihmaller kalmamış değildi; fakat gazetelerin alt taraflarında neşredilen güzel edebiyata alışık olan zamane okuyucularının, bundan şikâyet etmiyeceklerini sanıyordum.

Bana lâyık, yani eşi olmıyan bir muvaffakıyet kazandım. Eserimin mevzuu kendimden başka bir şey değildi: Bu hususta zamanın büyük modasına tâbi olmuştum. Geçmiş ıztıraplarımı hoş bir kendini beğenmişlikle anlatıyordum; okuyucuyu en derin bir alâka uyandırıcı binbir ev hususiyetimden haberdar ediyordum; anamın çanağının tasviri on dört bölümden daha az tutmıyordu: Bu çanağın oluklarını, deliklerini, tümseklerini, kıymıklarını, yongalarını, çivilerini, lekelerini, türlü renklerini, gölgelerini saymıştım; içini, dışını, kenarlarını, dibini, yanlarını, eğik kısımlarını, düz kısımlarını göseriyordum; içindekilere gelince, orada bulunan çöpleri, samanları, kuru yaprakları, tahta parçacıklarını, çakılları, su damlalarını, sinek kırıntılarını, kırık Mayıs böceği ayaklarını tetkik etmiştim; bu pek hoş bir tasvirdi. Fakat bu eseri bir hamlede neşrettiğimi sanmayın; öyle nezaketsiz okuyucular vardır ki birçok yerlerini atlarlardı. Hiçbir tarafı gözden kaçmasın diye onu ustaca parçalara ayırmış ve tasvirlerini hikâyenin aralarına sıkıştırmıştım; öyle ki en alâka uyandırıcı ve en dramatik yerde on beş sahife çanak tasviri geliyordu. İşte, sanırım, sanatın büyük sırlarından biri budur, cimri olmadığımdan, isteyen bundan faydalanabilir.

Kitabım çıkınca bütün Avrupa heyecana geldi; kendisine anlatmak lûtfunda bulunduğum mahrem ifşaları kapışırcasına okudu. Başka türlü olabilir miydi? Yalnız şahsımla ilgili bütün vakaları saymakla kalmıyor, ayrıca okuyuculara iki aylık yaşımdan başlıyarak aklımdan geçmiş olan bütün hayallerin tam bir tablosunu veriyordum; hattâ, eserin en güzel yerine, yumurtamın içinde yazılmış bir şiiri de eklemiştim. Hem pek tabiîdir ki, arada, şimdi pek çoklarını alâkadar eden büyük mevzudan, yani insanlığın istikbalinden bahsetmeyi de ihmal etmemiştim. Bu mesele bana ilgideğer görünmüştü; bir boş zamanımda, bu hususta bir hal şekli tasarlamıştım ki, umumiyetle memnun edici sayılmıştı.

Her gün manzum iltifatlar, tebrik mektupları ve imzasız aşk mektupları alıyordum. Ziyaretlere gelince, kendime çizmiş olduğum plânı sıkı sıkı takibediyordum; kapım herkese kapalıydı. Bununla beraber akrabamdan olduklarını bildiren iki yabancıyı kabul etmekten kendimi alamadım. Biri Sénégal karatavuğu, öteki de bir Çin karatavuğuydu.

Beni boğarcasına kucaklıyarak:

— Ah! Efendim, dediler, siz ne büyük bir karatavukmuşsunuz! Ölümsüz şiirinizde yadırganmış dehânın derin ıztırabını ne güzel tasvir etmişsiniz! Eğer biz imkânın son haddinde an-

laşılmamış kimseler olmasaydık, sizi okuduktan sonra böyle olurduk. Acılarınızı, bayağılıklara karşı ulvî küçümseyişinizi ne kadar iyi anlıyoruz! Terennüm ettiğiniz gizli elemleri biz de şahsımızda tanıdık. İşte kaleme aldığımız iki sone, kabul buyurmanızı rica ediyoruz.

Çinli ilâve etti:

— İşte ayrıca, karımın mukaddemenizin bir parçası üzerine bestelediği bir musiki. Müellifin maksadını mükemmelen ifade ediyor.

— Baylar, dedim, anladığıma göre, siz bana büyük bir kalb ve aydın bir zihne malik kimseler gibi görünüyorsunuz. Fakat size bir sual sormama müsaade buyurun. Kederinizin sebebi nedir?

Sénégal'li cevap verdi:

— Eh, bayım, şu halime bir bakanız a. Tüylerim, gerçi, hoş görünüşlüdür, ve ördeklerin sırtında parladığı görülen o güzel yeşil renkle örtülüyüm; fakat gagam çok kısa ve ayaklarım çok uzundur; bir de şu kuyruğuma bakın! Vücudumun uzunluğu bunun üçte ikisi kadar bile değil. Adamın canı sıkılmaz da ne yapar?

Çinli de:

— Ya ben, efendim, dedi, benim talisizliğim daha acıdır. Meslekdaşımın kuyruğu sokakları süpürüyor ama benim de hiç kuyruğum olmadığından yaramaz çocuklar beni parmakla gösteriyorlar.

— Baylar, diye atıldım, size bütün kalbimle acıyorum; herhangi bir şeyin çok fazla veya çok az olması daima can sıkıcıdır. Fakat müsaadenizle söyliyeyim ki Botanik Bahçesinde size benziyen pek çok kimseler vardır, ve bunlar, uzun zamandan beri orada rahatça samanlanmış olarak durmaktadırlar. Bir kadın edibin iyi bir kitap meydana getirmek için yüzsüz olması nasıl kâfi gelmiyorsa, bir karatavuğun da dâhi olması için halinden hoşnut olmaması yetmez. Ben nevimde tekim, ve buna üzülüyorum; belki yanlış düşünüyorum, ama bu benim hakkımdır.. Ben beyazım, baylar; siz de beyaz olun, neler söyliyebileceğinizi görürüz.

VIII

Vermiş olduğum karara ve sakin görünmeye çalışmama rağmen, mesut değildim. Yalnızlığım, bana şöhret getirmiş olmakla beraber, yine de acı geliyordu, ve bütün hayatımı bekârlıkla geçirmek zorunda bulunduğumu düşündükçe dehşete düşmekten kendimi alamıyordum. Hele, baharın dönüşü, beni pek fena huylandırıyordu ve yeniden hüzne kapılmaya başlıyordum, fakat birden beklenmedik bir hâdise bütün hayatımın şeklini değiştirdi.

Söylemeye hacet yok ki yazılarım Manche denizini aşmıştı, ve İngilizler bunları kapışıyorlardı. İngilizler, anladıkları şeyler dışında her şeyi kapışırlar. Günün birinde, Londradan, genç bir bayan karatavuk tarafından imzalanmış şu mektubu aldım:

"Şiirinizi okudum, diyordu, ve duyduğum hayranlık yüzünden elimi ve kendimi size teklif etmek kararını verdim. Allah bizi biribirimiz için yaratmış! Ben de sizin gibiyim, dişi bir ak karatavuğum!..."

Hayretmi ve sevincimi kolayca tahmin edebilirsiniz. Dişi bir ak karatavuk! diyordum, kabil mi bu? Demek ben dünya yüzünde tek değilmişim! Güzel yabancıya hemen cevap yazdım, ve teklifinin pek ziyade hoşuma gitiğini belirtecek şekilde bir ifade kullandım. Parise gelmesi veya onun yanına uçmama müsaade etmesi hususunda ısrar ettim. Cevabında akrabaları canını sıktığı için kendisi gelmeyi tercih ettiğini, işlerini düzelteceğini ve pek yakında onu görebileceğimi bildirdi.

Gerçekten, brkaç gün sonra, çıkageldi. Ah, ne saadet! Bu dünyanın en güzel dişi karatavuğuydu ve rengi benden daha aktı.

Ah! Matmazel, diye haykırdım, daha doğrusu madam, zira şu andan itibaren sizi meşrû karım telâkki ediyorum, bu kadar lâtif bir mahlûk dünya yüzünde bulunsun da şöhreti kulağıma kadar gelmiş olmasın, bu nasıl oluyor? Uğradığım felâketlere ve babamdan yediğim gagalara şükürler olsun, madem ki Allah bana bu kadar umulmadık bir teselli gönderecekmiş! Bugüne kadar, kendimi ebedî bir yalnızlığa mahkûm sanıyordum, hem size açık söyliyeyim mi, bu taşınması güç ağır bir yükü; fakat size bakarken bir aile babasının bütün meziyetlerini kendimde hissediyorum. Bugünden tezi yok, karım olmayı kabul edin; İngiliz usulü, merasimsiz evlenelim ve birlikte İsviçreye gidelim.

Genç bayan Karatavuk bana:

— Ben bu fikirde değilim, cevabını verdi; düğünümüzün muhteşem olmasını ve bu düğünde Fransada ne kadar kişizade karatavuk varsa hepsinin bir araya gelmelerini istiyorum. Bizim ayarımızda insanlar, kendi şerefleri hesabına, dam kedileri gibi evlenmemeleridirler. Bir miktar bankınot getirdim. İstediklerinizi davet ederek, satıcılarınıza gidin, ve içecekler hususunda cimrilik etmeyin.

Emirlerine körükörüne itaat ettim. Düğünümüz görülmemiş derecede debdebeli oldu; on bin sinek yenildi. Başpiskopos olan muhterem bir karabatak baba nikâhlarımızı kıyıp bizi takdis etti. Muhteşem bir balo, günü tamamladı; kıacası saadetimin hiçbir eksiği yoktu.

Dilber karımın huylarını tetkik ettikçe, sevgim artıyordu. Küçücük şahsında, vücut ve ruhun bütün güzelliklerini toplamıştı. Yalnız biraz durgun ve çekingendi; fakat bunu o zamana kadar içinde yaşamış olduğu İngiliz sisine veriyor, Fransa ikliminin çok geçmeden bu hafif bulutu dağıtacağını umuyordum.

Beni daha ciddî olarak endişelendiren şey, etrafını bazan sımsıkı bir şekilde esrarla çevirmesiydi, hizmetçileriyle birlikte odasına kilitleniyor, böylece saatlerle gûya tuvaletiyle uğraşıyordu. Kocalar evlerinde bu çeşit fantezilerden pek hoşlanmazlar. Karımın kapısına vurduğum halde kapıyı açtıramadığım çok olmuştu. Buna fena halde sabırsızlanıyordum. Bu arada, bir gün o kadar öfkeyle ısrar etmiştim ki, karım boyun eğmeye mecbur kalıp bana kapıyı açtı ama bir yandan da kendisini rahatsız ettiğim için söylenip durdu. İçeri girince, un ve tebeşirle yapılmış bir nevi bulamaçla dolu kocaman bir şişe gördüm. Bu ilâcı nereye kullandığını karımdan sordum; ayaklarındaki şişkinlikler için bir merhem olduğunu söyledi.

Bu merhem bana oldukça şüpheli göründü; fakat bana bu kadar heyecanla ve tam bir samimiyetle gönlünü vermiş olan bu kadar uslu ve uysal bir kimseye itimatsızlık gösterebilir miydim? Önceleri sevgilimin bir kalem kadını olduğunu bilmiyordum; bir müddet sonra bana bunu itiraf etti, hattâ bana Walter Scott'la Scarron'u taklit etmiş olduğu bir romanın müsveddesini göstermekten bile çekinmedi. Bu kadar hoş bir sürprizin bende uyandırdığı memnuniyeti tasavvur edebilirsiniz. Yalnız eşsiz bir güzele sahip olmakla kalmıyor, aynı zamanda eşimin zekâsı her hususta dehâma lâyık olduğu kanaatini de ediniyordum. O andan itibaren, birlikte, çalıştık. Ben şiirlerimi yazarken o destelerle kâğıt karalıyordu. Ona şiirlerimi yüksek sesle inşadediyordum, bu kendisinin bir yandan yazısına devam etmesine mâni olmuyordu. Romanlarını hemen benimkine yakın bir kolaylıkla yumurtlıyor, baba kanına girmeler, kız kaçırmalar, öldürmeler, hattâ haydutluklar gibi en dramatik mevzuları seçiyor, arada bir de, hükümete hücum etmekten ve dişi karatavukların hürriyetini müdafaadan geri durmıyordu. Kısacası, hiçbir gayret zihnini yormuyor, hiçbir pervasızlık iffet hissini rencide etmiyordu; bir satırı çizdiği, yahut işe girişmeden önce bir plân yaptığı asla vâkı değldi. O, örnek olacak bir Karatavuk edibesiydi.

Her zamankinden büyük bir hararetle çalışmaya koyulduğu bir gün, bol bol terlediğini farkettim, aynı zamanda sırtında kocaman bir kara leke bulunduğunu görerek hayrete düştüm.

— A! Acayip! O da nesi? dedim, yoksa hasta mısınız?

Önce biraz ürkmüş ve hattâ şaşırmış göründü; fakat pişkin olması daima muhafaza ettiği kendine hakimiyetini yeniden çarçabuk kazanmasına yardım etti. Bunun bir mürekkep lekesi olduğunu, ve ilhamlı saatlerinde böyle şeyler daima başına geldiğini söyledi.

İçimden: — Yoksa karımın rengi mi bozuluyor? dedim. Bu düşünce uykumu kaçırdı. Bulamaç şişesi hatırıma geldi. — Aman yarabbi! diye haykırdım, ne müthiş bir şüphe! Bu ilâhi mahlûk, sadece bir boyadan, hafif bir badanadan mı ibaret yoksa? Beni aldatmak için kendisini boyadı mı acaba?... Ruhumun eşini, yalnız benim için yaratılmış imtiyazlı mahlûku bağrıma bastığımı sanırken, karım diye bir un bulamacını mı almıştım?

Bu korkunç şüphenin tesiri altında, bundan kurtulmaya karar verdim. Bir barometre satın aldım. Ve yağmurlu bir günü iple çekmeye başladım. Karımı kırlara götürmek, şüpheli bir pazarı intihabetmek, ve bir yıkama ile işi tecrübe etmek istiyordum. Fakat temmuzun ortasındaydık; aksine havalar müthiş iyi gidiyordu.

Saadet gösterişi ve yazı yazmak alışkanlığı hassasiyetimi çok inceltmişti. Pek saf olduğumdan, öyle zamanlarım oldurdu ki, çalışırken, duygu fikre üstün gelir de kafiyeyi ararken ağlamıya başlardım. Karım bu nâdir fırsatları çok severdi: Erkeğin en küçük zaafı kadının gururunu okşar. Bir gece, Boileau'nun kaidesi mucibince, bir çizintiyi tashihle uğraşırken, birden bire kalbimi açmak ihtiyacını duydum. Sevgili dişime dedim ki:

— Ey sen ki biricik ve en çok sevdiğimsin! Sen ki, olmasan hayat benim için bir rüyadan ibaret kalır, sen ki, bir bakışın, bir gülüşün gözümde dünyayı değiştirir, canımın canı, seni ne kadar sevdiğimi biliyor musun? Başka şairlerin eskitmiş oldukları bayağı bir fikri nazma koymak için, biraz çalışma ve dikkatle kelimeler bulmakta güçlük çekmiyorum; fakat güzelliğinin bana ilham ettiği duyguları anlatmak neyle kabildir? Eski dertlerimin hatırası bile bugünkü saadetimden sana bahsetmem için bana bir kelime ilham edebilir mi? Sen bana gelmeden önce yalnızlığım, sürgündeki öksüzün yalnızlığıydı; bugün, bir Kıralın uzletidir. Ölümün pençesinde toza kalboluncaya kadar taşır gibi göründüğüm bu zayıf vücutte, beyhude bir düşüncenin mayalandığı şu hummalı küçücük beyinde, meleğim, anlıyor musun güzelim, hiçbir şey yoktur ki senin olmasın. Zihnimin söyliyebildiğini dinle, ve aşkımın ne kadar büyük olduğunu anla! Ah! Deham bir inci olsaydı, ve sen Kleopatra olsaydın!

Böyle saçmalarken, karımın üstüne göz yaşları döküyordum, ve onun rengi gözle görünürcesine değişiyordu. Her damla yaş gözümden düştükçe, kara bile değil, en köhne kızıllıkta bir tüy (galiba daha önce başka yerde de boyasını çıkarmış olacaktı) meydana çıkıyordu. Birkaç dakikalık bir ağlayıştan sonra, tutkalı ve unu sıyrılmış, en bayağı ve en âdi Karatavukların tıpkısı bir kuşla karşı karşıya bulunuyordum.

Ne yapmalı? Ne demeli? Neye karar vermeli? Bunun hesabını sormak beyhudeydi. Gerçi, işin içinde sahtekârlık bulunduğundan nikâhı feshettirebilirdim; fakat ayıbımı herkese ilân etmeye nasıl cesaret ederdim? Felâketlerim yetmiyor muydu? Cesaretimi topladım, herkesten uzaklaşmaya, edebiyat mesleğini terketmeye, mümkünse bir çöle kaçmaya, herhangi bir canlı mahlûkla temastan sakınmaya, ve Alceste gibi,

Bir Ak Karatavuk olmak hürriyetinin mevcut olduğu
Ucra bir köşe...

aramıya karar verdim.

IX

Bunun üzerine, göz yaşı dökmeye devam ederek, havalandım; ve kuşların bahtı olan rüzgâr beni Mortefontaine'in bir dalı üstüne getirdi. Bu sefer herkes yatmıştı. Kendi kendime: — Ne evlenme! diyordum, ne macera! Muhakkak ki bu yavrucağız beyaza boyanmayı fena bir

niyetle yapmamıştı; ama gene de bu hal, benim acınacak vaziyette bulunmama, onun da kızıl renkli olmasına mâni değildir.

Bülbül hâlâ ötüyordu. Karanlıkta yapayalnız, onu şairlere o kadar üstün kılan taliin lûtfundan faydalanıyor, ve düşüncelerini kendisini saran sükûta serbestçe döküyordu. Yanına gidip onunla konuşmak arzusunu yenemedim.

— Ne kadar bahtiyarsınız! dedim: Yalnız istediğiniz kadar ve çok güzel ötmekle ve sesinizi herkese dinletmekle kalmıyorsunuz; bir karınız, çocuklarınız, yuvanız, dostlarınız, yosundan yumuşak bir yastığınız, mehtabınız var ve gazeteleriniz yok. Rubini ile Rossini sizin yanınızda hiç kalırlar: Birinin ayarındasınız, ötekinin bestelerini önceden keşfediyorsunuz. Ben de türküler söyledim, bayım, ve bunlar acınacak şeylerdir. Prusya askerleri gibi saf saf kelimeler dizdim, ve siz korularda dolaşırken bir sürü saçma şeyler yazdım. Sırrınızı öğrenmek mümkün müdür?

Bülbül:

— Evet, cevabını verdi, fakat bu sandığınız gibi değildir. Karım benim canımı sıkıyor ve onu hiç sevmiyorum; ben güle âşıkım: İranlı Sadi bundan bahsetmiştir. Bütün gece onun için gırtlak paralıyorum, fakat o uyuyor ve beni işitmiyor. Şu saatte yapraklarını kapamıştır: içinde yaşlı bir böcek uyuyor, — ve yarın sabah, acıdan ve yorgunluktan bitkin bir halde yatağıma dönerken, işte o zaman o açılacaktır, bir arı kalbini yesin diye.

— SON —

A. de MUSSET

Tercüme eden: *Yaşar Nabi NAYIR*

TERCÜME TENKİDLERİ HAKKINDA [1]

Yurdumuzdaki tercüme faaliyetine şimdiye kadar bir kaç kere işaret edildi. Bu hususta uzun uzadıya söz sarfetmeye artık her halde lüzum yoktur. Maarif Vekilliğinin teşebbüsü ile yayınlanan klâsik eserlerle özel teşebbüslerle basılan tercüme eserler, daha bugünden oldukça büyük bir yekûn tutmaktadır.

Memleketin geleceği için pek önemli ve hayırlı olan bu durumun bir neticesi olarak, artık, iyi tercüme nasıl olmalıdır, ne gibi vasıflar taşımalıdır, bir tercüme ne zaman muvaffak olmamış sayılır, gibi suallerin zihinleri kurcalamaya başlaması lâzımdır. Her hangi bir alanda başarı miktarı çoğalınca, malzeme yığılmıya başlayınca, o malzeme üzerinde *teemmül*'ün de, sözümüz mazur görülsün, felsefe yürütülmesinin de başlaması zaruridir. İşte bizde de böyle bir faaliyetin vakti gelmiştir, denebilir. Bu faaliyetin gerçekten başladığına dair belirtiler yok değildir. Epey zamandan beri, ister bu dergide, ister başka dergilerde olsun, ister günlük gazetelerde olsun, birçok tercüme tenkidi çıkmış ve çıkmaktadır. Bu tenkitlerin sayısının az olmaması, şimdi işaret ettiğimiz teemmülün başladığını bize haber veriyor diye düşündürebilir. Ancak, bu yazılar biraz yakından ele alınınca, bu hususta şüphe etmemek elden gelmiyor.

Hiç isim vermeden fikrimizi açıklamaya çalışalım. Demek istiyoruz ki, tercümeler hakkında son yıllarda çıkan tenkitlerin hiç biri, okuyucuyu tatmin edecek mahiyette değildir. Tenkit yazıları, biribirinden ayrı cinsten iki tehlike arz etmektedir. Bunlardan biri, yazıların şekli, ikincisi, muhtevası ile ilgilidir.

Birinci tehlike: Tenkitlerin hemen hepsi, aşağı yukarı şu şemaya uygun olarak kaleme alınmaktadır: Önce tercüme edilmiş olan eserin aslı hakkında kısa —yahut uzunca— malûmat vardır. Bunda bazan müellifin hayatı ve başka eserleri hakkında da biraz tafsilât verilmektedir. Sonra, tercümeden alınmış birkaç parçaya —cümle yahut kelime misallerine— dayanılarak tercümenin doğru yahut güzel olup olmadığı hakkında bir hüküm verilmektedir. Demek ki, tenkitler, genel olarak, iki bölümden ibarettir ve birinci bölümle ikinci bölüm arasında tercüme bakımından vasıtasız bir bağ, hattâ bazan her hangi bir ilgi yoktur. Birinci bölüm, eserin aslını tanıtıyor. İkinci bölüm ise, tercümeden misaller göstererek, onun hakkında hüküm yürütüyor.

Bu şeklin gün geçtikçe yer ettiğini, hemen hemen bütün tenkitçilerin yazılarını bu kalıbın içine döktüklerini görüyoruz. Sanki tercüme tenkidi başka bir şekilde kaleme alınamazmış gibi, bir tenkit «kanon» ı, «standard» bir tercüme tenkidi şekli yavaş yavaş beliriyor.

Şimdi birincisinden daha önemli olan, muhteva ile ilgili ikinci tehlikeye geçelim.

İkinci tehlike: Makalelerin birinci bölümü ile ikinci bölümü arasında, şimdi bahsettiğimiz ilgisizliği bir yana bırakalım; ayrıca görüyoruz ki, ele alınan tercümelerin iyi yahut kötü, doğru yahut yanlış, güzel yahut çirkin olması bahsinde de, genel olarak, hâkim bir fikir yoktur. Makalelerin ikinci bölümlerinin hemen hemen hepsinde, dediğimiz gibi, hükümler verilmektedir. Hüküm nasıl verilir? Doğruluğu önceden kabul edilmiş birtakım esaslara —birtakım ilkelere— dayanılarak verilir. Meselâ «Şu parça iyi tercüme edilmemiştir, şöyle olmalıydı» gibi bir sözün gerisinde, iyi tercümenin ya tesbit edilmiş, yahut da ayrıca tesbit edilmeden herkesçe kabul edilmiş bir normu bulunduğu fikri saklı bulunmalıdır. İşte, tenkitlerimizde bu norm'un —yahut normla-

1. Bakınız: *Tercüme*, C. II, 10.

rın— ne olduğu, bir tanesi: Tercümede mâna aykırılıkları bulunmaması gerektiği hakkındaki belit (mütearife) bir yana bırakılırsa, bir türlü görülemiyor.

Bize öyle geliyor ki, bir tercüme karşısındaki durumumuz iki türlü olabilir: Ya tercümeyi sadece bir sanat eseri telâkki eder ve tercümeye kurallar verilemiyeceğini kabul ederiz; yahut da, iyi tercüme hakkında kurallar verip metinleri o kurallara göre mütalâa ederiz. Birinci imkânı kabul edersek, tenkidimiz de ele alınan tercümenin kendisi gibi, sanat alanına girecek, bir sanat eseri olacaktır. O zaman, söyliyeceğimiz sözler tercümenin güzelliği yahut kötülüğü hakkında *telkin edici* mahiyette olacaktır.

Tenkitlerimiz ise, bu hususta da açık bir fikir vermemektedir. Hemen hemen hepsi birtakım normlara —hangi normlara?— göre hareket ediyormuş gibi görünürken bu şekillerine telkin unsurları da, «sübjektif» unsurlar da katılmaktadır. Bu sözlerle yurdumuzda tercüme hakkında biraz önce söylediğimiz durumlardan yalnız bir tanesinin yaşamasını istediğimiz mânası çıkmasın. Aksine, biz, her iki durumun da gereği gibi müdafaa edilmesini, her iki tarafın hararetle münakaşa etmesini istiyoruz. Böyle bir münakaşadan tercüme hakkında çok verimli neticeler umuyoruz; ancak, şunu da isteriz ki, tercüme üzerinde yazılan tenkit yazılarının hangi esastan hareket ederek neticeler çıkardıkları iyice bilinsin. Bugün elde bulunan malzeme bunu mümkün kılacak bolluktadır. Ancak bu şartladır ki, tenkitlerin, hem tercüme eden, hem okuyan üzerinde müspet tesirleri olabilir.

Makalelerin gittikçe daha kuvvetle arz ettiği şu iki teklike: şekilde kaskatılık, muhtevada karışıklık tehlikeleri, bundan böyle daha büyük mikyasta gerçekleşecek olursa, onların eserlerden haber vermekten başka bir değeri kalmıyacaktır, sanıyoruz. Eserden haber vermek için de tenkit yazısına değil, kısa «kronik» lere lüzum vardır.

Bu meseleyi önceleri ele almıştık; üzerinde yeniden durmayı faydalı bulduk.

Nusret HIZIR
D. ve T. - C. Fakültesi Doçentlerinden

CYRANO DE BERGERAC MANZUM TERCÜMESİ

Manzum tercümelerin lehinde veya aleyhinde pek çok şey söylenebilir. Tercümede aranan başlıca meziyetlerden biri asla sadıklık olduğuna göre, tabiatı icabı mütercimi sadakatsizliğe zorlayan bir tercüme tarzına neden rağbet edildiğini anlamıyanlar çoktur. Zira, manzum bir tercümenin, hemen daima, az veya çok, asıl metinden uzaklaşması mukadderdir. Bir eseri, başka bir dile, nesirle bile tıpkı tıpkısına geçirmek mümkün olmadığına göre, mütercimin, bu mahzuru kendi arzusiyle artırma yolunu tutması gerçekten garip görünebilir. Ancak bu yolu tutanların da dayandıkları çok makul sebepler bulunduğunu hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

Manzum bir eserin değeri yalnız söylediği şeylerin mânasında değildir. Eğer öyle olsaydı nazmın sebep ve hikmeti kalmazdı. Nesirde bile ehemmiyeti büyük olan şekil, manzum eserde birinci derecede rol oynar. Gerçek bir şair, ne zaman mâna ile ahenkten birini feda etmek zorunda kalsa hemen daima ahengin tarafını tutar. Ölçülü ve ahenkli ifadenin ruhunu ve özünü teşkil ettiği bir edebî eseri nesirle bir başka dile çevirmek, onun asıl cevherinden pek çok şeyin kaybolmasına bile bile göz yummak demektir. Manzum eserlerin mensur tercümelerinde çok kere rasladığımız yavanlık ve zevksizlik bundan ileri gelir

Manzum tercüme meselesindeki görüş farklarını yalnız fertler arasında değil milletler arasında da müşahede edebiliriz. Bu neviden eserleri Almanlar daha çok nazımla tercüme ettikleri halde Fransızlar seyrek istisnalarla mensur tercümeyi tercih ederler. Bu, biri öze ve ruha, öteki vuzuha ve mantıka birinci derecede önem veren iki milletin düşünüş sistemleri bakımından da dikkate değer bir olaydır. Tercümeye Almanların çok, Fransızlarınsa az ehemmiyet vermeleri de belki buna bir sebep olarak gösterilebilir.

Manzum tercümeye kâfi derecede rağbet edilmemesinin başlıca sebebi bu türlü tercümenin arz ettiği büyük güçlükler ve mütercimden istediği hususi kabiliyetler olsa gerektir. Mütercim, her iki dile kuvvetle sahip olmakla kalmıyacak, aynı zamanda şair olacaktır. Manzum söz söylemiye hususi bir istidatları olmıyan mütercimlerin özenerek meydana getirdikleri manzum tercümeler tabiatiyle mensur tercümeden daha aşağı bir seviyede kalmakta ve manzum tercüme usulünü tenkit edenlerin eline yersiz ve sakat deliller vermektedir.

Meselâ İngiltere'de Ömer Hayyam mütercimi bir Fitzgerald. Almanya'da Baudelaire mütercimi bir Stefan George, bu tercümelerde gösterdikleri yüksek kabiliyeti bizzat değerli birer şair olmalarına borçlu değil midirler?

Bizde şimdiye kadar, münferit şiir çevirmeleri ve Âkil Koyuncu'nun zevksiz Racine tercümeleri bir yana bırakılacak olursa, ciddî bir değer taşıyan manzum tercümeler yapılmış olduğunu pek hatırlamıyorum.

Bu sahada bize ilk ehemmiyetli eseri Edmond Rostand'ın *Cyrano de Bergerac*'ını nazmen dilimize çevirmiş olan şair ve profesör Sabri Esat Siyavuşgil vermiş bulunuyor. Bu itibarla kendisini, aynı zamanda bir çığır açıcı olarak selâmlamamız yerinde olur.

İyi bir şairin telif eser verecek yerde tercüme ile uğraşmasını bir ziyan sayanlar buluna bilir. Fakat düşünmelidir ki bir şair durmadan eser veremez. Hem manzum tercüme biraz da telif demek değil midir? Şu halde bir şairin elinden çıkan bir manzum tercümenin kayıp değil, ancak kazanç sayılması yerinde olur. Başka dillerin nazım sahasındaki yüksek değerlerini kendi dilimizde hakkiyle tatmanın ancak bunları çevirme işini birinci sınıf şairler üzerlerine aldıkları zaman mümkün olabileceğini hatırımızdan çıkarmamalıyız.

Fransız edebiyatının, hemen hepsi dilimize çevrilmek için sıra bekliyen yüksek değerde manzum eserleri arasında Sabri Esat'ın neden *Cyrano de Bergerac'ı* seçmiş olduğu noktasını münakaşa etmeyi faydasız buluyoruz. Şüphesiz, bu piyes klâsik şaheserlerle boy ölçüşecek bir seviyede değildir, değeri hakkında katî bir hüküm giyebilmesi için de henüz vakit erkendir. Fakat oynanması yalnız memleketi çerçevesinde değil, dünya ölçüsünde bir hâdise olmuş, hemen bütün dillere çevrilmiş ve bütün milletlerin alâkasını çekmiş bir sahne eseri olmak sıfatiyle tercümesi birinci derecede ehemmiyetli kitaplar arasında yeri olduğu da ileri sürülebilir. *Cyrano* biraz basit fakat tatlı lirizmi, şen ve nükteli edası, ince buluşlariyle mütercimin sanatiyle dikkate değer bir benzerlik gösterir. Bizce Sabri Esat'la Rostand arasında mizaç birliğidir ki arkadaşımızı onun eserini dilimize çevirmeye sevketmiş olmalıdır. Bu eseri hiç şüphesiz ki bizde mütercimimden daha iyi duyacak ve ona daha kuvvetle temessül edecek bir kabiliyet bulunamazdı. Bu itibarla *Cyrano* tercümesine verilen emek yerindedir ve bize neşri edebî bir hâdise olmıya lâyık bir eser kazandırmış bulunuyor.

Cyrano ilk defa 27 birincikânun 1897 gecesi Paris'te temsil edildiği zaman Edmond Rostand henüz 31 yaşında bulunuyordu. Bu temsil bir hamlede şairini birinci sınıf şöhretler arasına çıkardı. Onu takibeden ve yirminci asrın ilk yılında oynanan *Aiglon* isimli manzum piyes dünyanın merak ve alâkasını büsbütün bu yeni doğmuş edebî sima etrafında topladı. Bu kadar çok bahsedilmek pek az esere ve pek az müellife nasip olmuştur. Şüphesiz, bu alâkanın büyüklüğü, tek başına, bir eserin edebî kıymeti için yeter bir delil sayılamaz.

Fakat Edmond Rostand'a sonradan yapılan hücumlarda bu ani ve aşırı rağbetin hiç tesiri olmamıştır da denilemez. Her kuvvetli hareket tepkiler uyandırmaktan geri kalmaz. *Cyrano* da belki bu ruh haletine dayanan tenkitlere de hedef olmuştur. *Cyrano* ile *Aiglon* yüzünden Rostand'ı göklere çıkaran münekkitler, aynı devrin büyük edebî simaları hesabına ihtimal biraz haksızlık ediyorlardı. Nitekim bu aşırı hayranlığın tahrik ettiği aşırı küçümseme de yine bir haksızlık teşkil etmekten geri kalmamıştır.

Kanaatimce *Cyrano* daima zevkle okunacak ve seyredilecek piyeslerdendir. Fakat zihinde uzun zaman yer eden, dâvası olan, ve meseleler ortaya koyan, insanlığa yeni bir hava getiren bir eser değildir. Şiir kıymeti azdır, Mısraları Racine'inkiler, gibi asırlar sonra dudaklarda gezmek mazhariyetine eremiyecektir. Bütün bunlara rağmen, *Cyrano*, tıpkı geniş halk yığınlarına hitap eden o hafif İtalyan operaları gibi, asırlarca ayakta duracak kadar sağlam bir yapıya sahip görünüyor.

Sabri Esat'ın tercümesine gelince, içinde bize yabancı olan isimler ve hâdiseler bulunmasa, ifade ve nazım bakımından, tercüme olduğundan şüphe ettirecek kadar sağlam ve kusursuzdur. Şiir kıymeti bakımındansa hiç de aslından aşağı kalmamıştır. Hattâ yer yer ona üstün olduğu bile ileri sürülebilir. Tercüme metinde bu derece başarı gösterebilmek için mütercim asıldan ne dereceye kadar uzaklaşmaya razı olmuştur? Burası araştırılmaya değer bir noktadır. Biz de bu merakla eseri sahne sahne asliyle karşılaştırdık. Neticede vardığımız kanaat şudur ki tercüme, asıl metne, böyle bir eserde ne kadar mümkünse o kadar sadık kalmıştır. Ne kadar mümkünse diyoruz; elbetteki manzum bir eserin nazımla tercümesinde kelimesi kelimesine uygun bir sadıklık beklenemezdi. Bütün iş ruha, zevke, maksada sadık kalmaktı. Mütercim de bunu fazlasiyle başarmıştır.

Meselâ piyesin tercümesi en güç parçası olan meşhur burun tiradını ele alalım. Burada asla göre birtakım aykırılıklar yok değildir. Meselâ *«Senden evvel davranıp kadehine batmaz mı?»* mısraına kafiye olmak ve ölçüyü doldurmak için konulmuş olan *«Yana yatmaz mı?»* aslında yoktur. Sonra şu iki mısra:

Descriptif: «C'est un roc!... C'est un pic!.. C'est un cap!
Que dis - je, c'est un cap?... C'est une péninsule»

Şöyle çevrilmiştir:

Tarifle: «Burun değil, coğrafi bilgilere
Nazaran bir dağ, hayır, hayır şibihcezire!»

Görülüyor ki: Kaya, yar, burun yerine sadece dağ denilmiştir (şibihcezire için yarımada denilmesi ne kadar daha arzuya değerdi).

Sonra:

Cavalier: «*Quoi l' ami, ce croc est à la mode?*
Pour pendre son chapeau c'est vraiment très commode!»

Mısraları da şöyle ifade edilmiş:

Nobran: Zaten bilirim sen misafir seversin:
Bu şapka asmak için ne mükemmel bir icat!

«Misafir seversin» sözünü mütercim ilâve etmiştir. Halbuki aslında müellif: «*Acaba bu çengel moda mı oldu? Şapka asmak için pek elverişli*» diyor.

Ondan sonraki mısralarda da mütercim «Bütün cihana inat» sözlerini ilâve etmiştir.

Sonra yine şu iki mısra:

Campagnard: «Hé, ardé! C' est- y un nez? Nanain!
C'est quequ' navet géant ou bien queuqu' melon nain.»

Mütercim şöyle diyor:

Köylü: Vay babam. Bu ne? Bilmem kuş mu, balık mı?
Acaba bir tohuma kaçmış salatalık mı?

Bu sözlerin köylü ağzından ziyade külhanbeyi ağzına yaraştığı bir yana bırakılırsa «*Bu bir tohuma kaçmış salatalık mı?* demek hicvi türkçeleştirmek bakımından şüphesiz ki daha yerinde düşüyor.

Bu koca tiratta yalnız bir nükte atlanmış, o da «*Militaire: Pointez contre cavalerie!*» yani burnu bir top namlusu yerine koyarak «Süvariye karşı tevcih yap» diyen mısradır.

Verdiğimiz misaller tercüme ile aslı arasındaki farkların nev'i hakkında bir fikir vermiye kâfidir, sanırım. Vezin icabı, kafiye icabı bazı kısaltmalar ve ilâveler yapmakla beraber, mütercim ehemmiyetli hiçbir sözü ve nükteyi atlamamış, değiştirdiği noktalarda da türkçede en uygun düşen karşılığı bulmak suretiyle yaptığı değiştirmeyi mazur ve hattâ haklı kılmasını bilmiştir.

Yine piyesin en nükteli ve uygun karşılıklarını bulmak bakımından tercümesi en güç parçalardan biri de Cyrano ile Christian arasındaki burunlu diyalogdur. Burnunun uzunluğu yüzünden ondan bahsedilmesine, hattâ burna herhangi bir şekilde telmih edilmesine tahammül edemiyen Cyrano'ya Christian meydan okumaya kalkmıştır. Sevdiği kadının himayesinde olan bu gence karşı yiğit silâhşor'un elinden bir şey gelmemekte, onun acı istihzalarına tahammül etmektedir. Bu diyaloğun tercümesinde de mütercim büyük bir başarı göstermiştir. Bu parçayı, nasıl çevirdiğini göstermek için kısmen olsun zikretmeden geçemiyeceğim:

CYRANO

Göz gözü görmez oldu. Kendi kendime hayret
Diyordum, bir baldırı çıplak için bu akşam
Yine bir kodamanı kızdıracaksın, tamam.
Fakat herif bunları....

CHRISTIAN

Burnundan getirecek!

CYRANO, boğuk bir sesle.

Hayır herif bunları sana ödettirecek.
Velhasıl ben gafletle sokuyordum...

CHRISTIAN

Burnumu.

CYRANO

Başımın belâları... Adam bunu duydu mu?
Belki kırabilirdi..

CHRISTIAN

Burnumun direğini!

CYRANO, alnındaki teri silerek.

Bütün istikbalimi. Adamın bütün kini
Sana dönebilirdi. Fakat yine içimden
Dedim: «Haydi Cyrano, göreyim seni, kimden
Korkuyorsun? Aldırma!» Yürüdüm, tam o anda.
Karanlığın içinden çınladı bir kumanda;
Kılıcımı çekince geldik..

CHRISTIAN

Burun buruna!

CYRANO, Christian'a doğru atılarak.

Hay Allahın belâsı! Etrafında maymuna
Benzeyen tam yüz kişi, pasaklı ve..

CHRISTIAN

Sümüklü.

CYRANO, sapsarı, fakat mütebessim.
Hemen birinin kırdım...

CHRISTIAN

Burnunu.

Türkçe ile fransızca arasındaki esaslı sentaks farkı, dilimizde fiilin sona gelmesi lüzumu, yarım kalmış cümlelerin tercümesini ne kadar güçleştirdiğini bu işle uğraşmış olanlar iyi bilir. Aynı zamanda burna ait, iki dilde aynı olmıyan deyimlerle (hususi tâbirlerle) dolu bir konuşmanın dilimize çevrilmesinde bundan fazlasını beklemek insafsızlık olur.

Piyes tekniğiyle ilgili bu parçalardan sonra lirik kısımların tercümesinde Sabri Esat'ın ne dereceye kadar muvaffak olduğunu göstermek üzere son olarak bir tiradı daha yazıma almama okuyucularımın müsaadesini dilerim. Sahne bir ordugâhtır. Muhasara edilmiş olan Gaskon kişizadeleri bölüğü aç kalmıştır. Bu yiğit delikanlılar ye'se ve ümitsizliğe kapılmak üzeredirler. Cyrano maneviyatlarını yükseltmek ve onları yeniden şevke getirmek ister:

BİRİNCİ CADET omuz silkerek.

Evet, daima nükte.

CYRANO

Evet, nükte daima.
İsterim ki bir akşam üstü, kızıl bir sema
Altında can vereyim bir nükte savurarak,
Haklı bir dâva için vurularak, vurarak.
Ah ölmek, kendime denk bir düşmanın eliyle,
Kılıçla, silâhların mutlak en asiliyle.
Kalbimden vurularak çimenlere serilmek,
Ve ölüm döşeğine girmeden ölebilmek.
Fakat erkekçe ölmek, titremeden, solmadan;
Kanlı dudaklarında nükte eksik olmadan!
HERKES, bağırışarak.
Açız.
CYRANO, kollarını kavuşturarak.
Yemek, yemek! Bu herkesin aklı fikri.
Fifreci Bertrandou, eski çoban, gel beri.
Kılfından çıkar fifreni, otur yere.
Çal bakalım şu obur, pisboğaz heriflere
Bildiğin havalardan bir memleket havası!
Hani şu eski, içli, bizlere her notası
Bir kardeş gibi munis gelen havalar vardır.
Hep sevdiklerimizin sesi, hatıralardır.
Her birinde en gizli bir şey bulurum bizden.
Duman böyle yükselir köyde evlerimizden.
Aynı aheste ruhu duyarız her birinde,
Bir eyalet lehçesi vardır bestelerinde.
(Bertrandou oturur ve fifresini hazırlar.)
Parmakların kuş gibi çırpınırken muttasıl,
Bugün cenklerde gezen flüt, düşünmüş nasıl
Doğuşunda bir kamış parçası olduğunu,
İçine sazlıklardan kuş sesi dolduğunu.
Bu kendi türküsüdür, hayret etmesin buna
Ersin karlarda geçen gençliğinin ruhuna.
(Bertrandou Languedoc havaları çalmaya başlar.)
Dinleyiniz Gaskonlar... Bu artık ordugâhın
Keskin fifresi değil, ormanlarda sabahın
Bestesidir. Bu artık bir cenk ıslığı değil,
Keçi otlatanların asûde, mütevekkil
Kavalıdr. Dinleyin: Bu vâdidir, ormandır,
Kırmızı beresiyle o küçücük çobandır,
Akşam, günün nehirde serin serin gurubu,
Dinleyiniz Gaskonlar,: Bütün Gaskonyadır bu!

Manzum tercümede ne kadar kolaylık ve muvaffakıyetle kalem yürütebildiğini bu eseriyle bize ispat etmiş olan Sabri Esat Siyavuşgilden bu sahadaki rakipsiz boşluğu doldurmak üzere açtığı çığırda devam etmesini dileyeyim. Rostand'ın *Aiglon*'unu da onun kaleminden okumak ve dinlemek Türk okuyucuları için bir zevk olacaktır. Fakat biz daha fazlasını istiyelim: Racine'in şaheserleri hâlâ türkçede şairini bekliyor.

Yaşar Nabi NAYIR

Yabancı dillerdeki dergiler:

BUGÜNÜN HUMANİZMASI

İtalya'nın eski maarif vekili Giuseppe Bottai'nin İkinci Klâsik Terbiye Kongresinde söyleyip «Le Mois Suisse» dergisinin mart 1943 sayısında çıkan nutkundan hulâsa edilmiştir:

Humanizma sabit bir şey değildir. Her devir, her cemiyet onu başka şekilde görmekte, ondan başka şeyler beklemektedir. Devrimiz humanizmayı ne şekilde görüyor, ondan neler bekliyor? İşte buna bir gözatmak isteriz.

Bugün biz humanizmada neler arıyoruz? Bence aradığımız şey sudur: Her nevi öğretimi birleştiren bütün bilgileri biribirine bağlıyan ve her okulda, her yerde kullanılabilen bir metot. Bu metottan istediğimiz yalnız Yunan ve Lâtin dillerinin okutulması için değil, ilimlerin, tekniğin, zanaatlerin okutulması için yollar hazırlamak, her insanda saklı kalan kuvvet ve istidatları uyandırmaktır.

Biz işçiyi alet üzerinde ve ondan ileriye düşünmeye, fikir adamını da aletleri ele almıya, gerçek hayatla temas etmiye sevkeden bir yol arıyoruz. Ayrı ayrı işlerle uğraşan, ayrı ayrı terbiye gören insanlar arasında yükselen duvarları tahribetmeyi yine bu metodtan bekliyoruz. Humanizma sayesinde büyük kitleler insan zekâsının yarattığı şaheserlerin anlayışına yükselecektir. Hattâ daha ileriye gidelim. Biz bir işçi Homeros'u, bir köylü Milton'u, bir asker Tasso'yu, bir memur Dante'yi, isteriz. Bu belki de hiçbir zaman olmıyacak fakat gayemiz, humanizma'nın gayesi bu olmalıdır. Zaten her öğretmen müstakbel işçiye, müstakbel çifçiye, müstakbel askere, Homeros'u, Dante'yi, Milton'u sevdirerek bu mucizeyi bir dereceye kadar meydana getirmiyor mu? Humanizma'nın vazifesi bununla bitmiyor. İlmin ayrı ayrı ihtisaslar arasında bir vahdet kurmasına, bizi ihtısasımızdan, ilmimizden, edebiyatımızdan ileri düşünmeye davet eden yine bu humanizma metodudur.

Fakat bu humanizma metodu nedir? Onu tam bir şekilde tahlil etmek uzun bir iştir. Burada ancak humanizma'nın üç esas unsuruna işaret eden Lâtin üç kelimenin tahliliyle iktifa edeceğiz. Bu üç kelime *sententia, ordo ve certamen*'dir.

Sententia (özdeyiş) genel bir hakikati güzel ve kısa bir formül içinde ifade eder. O, bir fikrin esasını herkes tarafından anlaşılabilecek bir şekilde vermektedir. *Sententia* bir hikmet kaynağıdır. Onda insanlar bütün devir, sınıf, yaş, kültür farklarını aşarak dil birliğine, ruh birliğine varırlar. Onları söylerken, insan zaman ve mekân manialarını aşarak yaşamış olan, hâlâ da yaşamakta olan bütün insanlarla kaynaştığını, evrensele vardığını hisseder. Humanizmanın esas gayesi zaten bu değil midir?

Sententia kelimesinin etimolojisi bu özdeyişlerin mahiyeti hakkında bize bazı malûmat verebilir. *Sententia, sentire* (duymak) fiilinden geliyor. Demek ki bu özdeyişler bir fikirden ibaret değildir ve bir zekâ oyunundan çok farklıdır.

Sentire bütün insanı, ruhu da, vücudu da ifade etmektedir, *sententia* da bütün insanın bir ifadesidir. Bir *sententia* ile riyazi bir formül arasında ne müthiş fark vardır. İkisi de doğru, ikisi de evrensel, ikisi de insanî bir buluştur. Fakat edaları ne kadar farklı... Formül insan zekâsının bir mahsulüdür. Özdeyiş ise zekâyı aydınlatır, ama kalbe de hitab eder. Hüzünlü bir zamanda hiç kimse bir riyazi formülde teselli aramaz. Fakat en hüzünlü zamanında bile teselli edebilecek bir fikri bir özdeyişi aramak için nice kitaplar açtık.

İlim de, teknik de insana hitabettiği nispette humanizma'ya girer; ilim ve teknikten çıkan yeni özdeyişler insanı teselli edebilir. İlme ve tekniğe bu hissî rengi vermek; onların bütün insana hitabetmesini sağlamak işte humanizma'nın vazifesidir.

Ordo: Tetkik edeceğimiz ikinci kelime *ordo* (nizam) dır. Bu nizamın mânası nedir?

Bu ilk önce konuşmada, yazmada, insicamı, ahengi muhafaza etmek, her ifrattan kaçınmak, her mübalâğadan sakınmaktır. Onun sayesinde herşey söylemeden evvel tartılıyor, ispatın yanında itiraz, şüphenin yanında iddia yer almaktadır. Nizam sayesinde insan sözü tezatlardan, muvazenesizlikten kurtulup canlı bir uzuv gibi biribiriyle ahenktar kısımlardan teşekkül ediyor. Humanizma'nın tadını alan milletler için ahenk esaslı bir ihtiyaç olmuştur. Klâsik terbiyenin içinde bulunduğumuz için bu ihtiyacın âlemimize ne kadar tesir ettiğini fark edemiyoruz. Fakat humanizma nimetlerinden istifade etmemiş, insicama, ahenge riayet etmemiş milletlerle temas ettiğimiz zaman bir rahatsızlık, hattâ bazan fizikî diyebileceğiniz bir acı duymuyor muyuz? O zaman işte insan sözünü ölçüye tâbi tutmanın, onu terbiye etmenin faydalarını anlıyoruz.

Fakat hiçbir zaman unutmamalıyız ki yazıdaki, konuşmadaki ahenk, insicam, bir gaye değil, bir vasıtadır; esas gaye her zaman ruhun, kafanın insicamı, muvazenesi, ahengidir. İnsanın ruhuna varmak için sözden, kelimeden geçmek lâzımdır. İnsanlığı terbiye etmek onda ahenk kurmak için en büyük müteffikimiz sözdür. Onda insicam, ahenk kurulmadıkça, dünyada da nizam kurulamaz.

Certamen (mücadele). Burada bir müsabakayı kazanmak için girişilen mücadeleden bahsetmek istiyoruz. Bu mücadelenin derin mânası şudur:

Yunan ve Roma sanatkârları orijinalite'nin peşinde koşmazlardı. Onlar malûm bir konuyu herkesten daha güzel bir şekilde işletmeye gayret ederlerdi. Mükemmel bir şekle varmak: Bu müsabakaların tek hedefi ve humanizma'nın esas gayelerindendir. Zamanımız bunu pek ihmal etmiş. Bugün herkes yaratmak hevesinde, yeni işitilmemiş, görülmemiş şeyler yapmak arzusundadır. Klâsiklerin tevazuunu hatırlatmanın tam zamanıdır; o klâsikler ki yegâne kaygusu iyi taklit etmek, diğer kopyalardan daha iyi kopyalar vermekti. Onlar kendilerini eser içinde unutuyorlardı; biz ise kendimizi göstermek için eseri unutuyoruz. Bununla yalnız kopya edin demek istemiyorum. Fakat taklitten de bu kadar ürkmiyelim; nice nesiller ondan terbiye gördüler, nice şaheserler zeki bir taklidin neticesidir. Dünyanın bizimle başlamadığını, dünyanın müşterek malı olan fikir ve konular bulunduğuna inanmak, üslûba, şekle önem vermek, kendi menfaatlerini esere feda etmek işte humanizmanın canlı merkezi...

Bu humanizma halktan uzak değildir. Köylünün ağzında nice *sententia*'lar, hikmetle dolu özdeyişler buluyoruz. Eğer bu gibi özdeyişler Cicero'nun bir nutkunda bulunsaydı yerinde olmaz mıydı? Çifçilerin metodik çalışmasına işaret eden işletilmiş bir tarlanın nizamı bize Vergilius'un *Eglog*'larını hatırlatmıyor mu? İşi üzerinde eğilmiş bir zanatkârın sabırlı çalışması, bize verilen bir konu üzerine uğraşan, diğerlerinden daha mükemmel bir şekle varmak istiyen fakat kendini de eseri içinde unutabilen eski sanatkârların çalışmasını hatırlatmıyor mu?

Tekniği, günlük işi, humanizma ile bağladığımız gibi ilimi de ona bağlıyabiliriz.

İlim sahasına girince yukarda bahsettiğimiz humanizma metodu ilmin soğuk hakikatlerini canlandırıyor, onu bize cana yakın kılıyor. Aynı metot bize ilmî düşünce tarzının meziyetlerini gösteriyor: Gerçeği iyi ve doğru bir şekilde görmek, hiçbir şeyi tetkik etmeden kabul etmemek, fikir alanında namuslu olmak... Bütün bunlar ilimle uğraşan bir kafa için artık ihtiyaç şekline girmiştir. Böylece ilimden yeni bir şuur, yeni bir ahlâk doğmaktadır.

Bu ahlâk humanizmadan uzak değildir. Hattâ diyebiliriz ki dünya edebiyat ve sanatlariyle temas ederek alınan büyük dersler ilimden alınan derslerden farklı değildir. Edebî ve ilmî birer humanizma yoktur. İlmi de içine alan bir tek humanizma vardır.

Okullarımız hâlâ humanizma metoduna riayet etmiyorlar. Öğretmenler mütehassıstır, çoğu ihtisaslarından ilerisini göremiyorlar. Programlar zengindir ve okutulan ayrı bilgiler arasında irtibat yoktur. Öğretimin esas gayesi olan insanı anlatmak her an unutulmaktadır.

Eudoros bir gün uyuyan bir fakiri mantosiyle örtmüştü. Bunu gören bir kadın «bu kölede bir ilâhın saklı olduğunu mu zannettin». dedi. Eudoros ta şu cevabı vermiştir: «Hayır, onun bir insan olduğunu düşündüm.»

Hiçbir zaman unutmamalıyız ki, çocukta, delikanlıda, köylüde, işçide ilim adamında, filolog'ta bile bir insan saklıdır.

FRANSIZ ŞİİRİ

Thierry Maulnier'nin «Confluences» dergisinin mayıs 1943 sayısında çıkan bir yazısından hulâsa edilmiştir:

Fransada şu son zamanlarda edebiyatın hayata daha yakın olması, mağlûp, felâket içinde bulunan bir memleketin acı suallerine cevap vermesi ısrarla isteniliyor. Bu istek tabiidir. Şair bir fildişi kulesinde oturup şiirini orada yazmıyor. Vergilius eserlerinin çoğunu imparatorunu methetmek için yazmıştır. Fakat imparator öldü, Roma imparatorluğu bile yok oldu, fakat Vergilius'un eseri hâlâ yaşamaktadır. Yalnız bir devrin en mühim suallerine cevap vermek kâfi değildir. Tarih, bir eser için bununla hüküm veremez. Her büyük eser ister istemez, devrinin isteklerini tatmin ettikten başka, birçok şeyler de getirir. Tarih işte bu şeylere istinat ederek hükmünü verecektir. Büyük bir eserin verdiği en mühim cevaplar sorulmamış suallerin cevaplarıdır; büyük bir şairin bir devre giriverişi her zaman beklenilmiyen bir ziyarettir. Yarınki şairlerimize ne yalnız Fransa ile meşgul olmayı ne de onu unutmayı tavsiye edebiliriz. Onlar isterlerse Fransa'dan, isterlerse yıldızlardan, kadınlardan, topraktan, gökten bahsetsinler. Fransa'nın müstakbel şairleri kendilerine ilham veren şeylerden bahsedeceklerdir. Hiçbir edebiyatın yarınki çehresini tâyin etmek mümkün değildir. Mümkün olsa bile bu hakiki bir edebiyat değildir.

Fakat, Fransız şiirinin, Fransız edebiyatının şimdiye kadar takibettiği yola devam etmesi muhtemeldir. Hiçbir şiir, Fransız şiiri kadar duyguların, imajların malzemesini şiir yaratma lâboratuvarında değiştirmiyor; Fransız şairlerinin sözü bir bağırıştan, bir inlemeden çok uzaktır. Fransız şairleri kolay vesilelerden sakınmışlar: tarihimizin gerçekten büyük olan hiçbir olayı bir destanın yazılmasına sebep olmamış, büyük efsanelerimiz, Graal, Tristan, Jeanne d'Arc, ancak memleketimizin dışında büyük eserler ilham etmiştir. Dilimizin en güzel, ıstıraplı veya kahramanlıkla dolu şiirleri zaferlerimizden veya mağlûbiyetimizden değil, efsanevi Yunanistanın savaşlarından veya Yahudilerin Babildeki esaretinden bahseder. Bu durum belki de bundan böyle devam etmiyecektir. Fakat ümit edebiliriz ki yarınki şairler çalışma masalarına oturmadan evvel en yakın, en tehdit edici tarihî olayların karşısında da büyük bir eserin şartı olan «fikir serbestliğini» muhafaza edebileceklerdir. Onlar asırlarca ancak edebî aşklarla, yaralarla, harblerle, temas ede ede bu fikir serbestliğini kazanmışlardır. Ümit ederim ki şairlerimizin etrafını çeviren savaşlar ve ölümler seslerini değiştirmiyecek. Sesleri, Phèdre'den, Adonis'ten, Troya savaşlarından bahsettikleri gibi, berrak, saf, hesaplanmış olacak.

Büyük devirlerin şiiri cemiyetle bütün temaslarını kesmez. Fakat bu sanatın cemiyetle münasebetleri diğer insanî faaliyetlerin durumuna benzemez. Diğer faaliyetler cemiyetin ihtiyaçlarını tatmin etmiye çalışır; onlar cemiyetin hizmetindedir. Şiir de cemiyete hizmet eder; fakat cemiyeti aştıktan, onun üstüne çıktıktan sonra...

Şiirin bugünkü Fransa'ya yapacağı en büyük hizmet geçici felâketlerin geçici bir sesi olmak değildir. Vazifesi, eski geleneğine sadık kalarak, Fransa'nın ölmüş olmadığını, hattâ mevkiinden hiç te ricat etmediğini ispat etmektir.

AMERİKA'LILAR 13 YAŞINDA MIDIRLAR?

«Fortune» dergisinin II. kânun 1943 sayısında çıkan bir yazıdan alınmıştır:

Geçen harbde beyaz ırka mensup 100.000 asker zekâ testlerine tâbi tutulmuştu. Zekâları Alfred Binet'nin usulü ile ölçülmüş, neticesi de pek memnuniyet verici olmamıştır. Askerlerin vasati zekâ yaşı 13 olarak tesbit edilmişti. Rakamlar birkaç kere kontrol edildi; ama netice hep ayni çıkıyordu... Şu uğursuz 13 rakamına bir sene olsun ilâve edilemedi.

Yüz bin asker için doğru olan bu istatistik her halde Amerika'nın bütün nüfusu için de doğrudur. Böylece milletimizin vasati zekâ yaşı 13 olarak tesbit edilmiş gibidir. Matbuatımız, radyomuz, ilâncılık, sinema, bu anketten neticeler çıkarmakta gecikmediler. Onlar bize 13, bazan 11—12 yaşında çocuklara hitabediyormuş gibi hitabettiler. Siyaset adamlarımız da onlardan geri kalmadılar. İntihap mücadelelerimiz böylece gayet eğlenceli fakat büyük millî dâvalara pek yakışmıyan bir hal aldı.

Kendini çocuk görmek her zaman tehlikelidir, bilhassa harb esnasında.Hakkımızda edindiğimiz fikri değiştirmenin tam sırasıdır... Bir defa geçen harbin anketi yanlış anlaşılmıştır. Psikologlara göre zekânın tekâmülü 14 ile 16 yaş arasında durmaktadır. İnsan bu yaştan sonra, bilgi edinir, tecrübe edinir, fakat zekâsı aynı kalır. Böylece 13 yaşında olmak olgun insana yakın olmak demektir.

Bizde hakikaten çocukluğun bazı vasıfları vardır. Garip hikâyeleri severiz, maceraları severiz; filimlerimiz, romanlarımız ancak romanlarda bulunan garip tip ve maceralarla doludur. Zaman zaman ya bir Charleston dansı ya borsa oyunu bizi millî bir delilik halinde sürükler. Yakışıklı gangster'lere karşı da millî bir zâfımız var... Ne saklıyalım. Çocukça birçok şeyleri severiz. Fakat çocukça şeyleri sevmek büsbütün çocuk olmak demek değildir.

Uzun senelerden beri memleketimizde anketler yapılır, dâhilî ve haricî en karışık meseleler hakkında halkın fikirleri sorulur. Verilen cevaplar da hep mâkul, mesuliyetlerini idrak eden olgun insanların cevaplarıdır. Bilmem bizden daha yaşlı geçinen milletler bu meselelerde kendilerini bizden daha olgun olarak gösterebilirler miydi?

Milletimiz demokrasi idaresinin genişletilmesini ve derin içtimai reformlar istiyor. Dünyayı iyileştirmeye, cebren de olsa ırk din ve millet düşmanlıklarını ortadan kaldırmaya azmetmişiz. Bu işin kolay olmıyacağını biliyoruz, fakat hak, kuvvet medeniyet, bizimle beraberdir ve böyle yardımcılarla neler başarılmaz ki...

Evet, biliyorum. Bu iyimserlik, bu geniş tasavvurlar, bazı memleketlerde yine çocukluğumuzun bir alâmeti olarak sayılır. Varsın öyle saysınlar.... Böyle düşünmek çocukça düşünmek demekse çocuk kalalım. Olgun olanlar bu dünyaya bir türlü düzen veremediler. Bu işi artık bizim gibi çocuklara bırakmanın tam sırasıdır.

ROMAN BİR EDEBÎ NEVİ DEĞİLDİR

André Gide'in «Figaro» gazetesinde çıkan ve «La France Libre» dergisinin II ncikânun 1943 sayısında iktibas edilen bir makalesinden hulâsa edilmiştir:

Roman ferdiyetçilikle beraber inkişaf eder. Romanları yaratan, onları en çok seven milletler, ferde en çok önem verenlerdir. Bunun içindir ki roman İngilterede doğmuş ve en büyük terakkilerini orada görmüştür. Halbuki Almanların en çok sevdiği nevi roman değil, lirik dramdır. (Meselâ, Wagnerin tetralojisi). Bu gibi dramlar bir yerde toplanmış büyük bir kitleye hitabeder.

Romanın kaideleri olmadığı her gün daha çok görülmektedir. Roman, münekkidleri tarafından tesbit edilen kaideleri kırmakta, tamamen kaidesiz olduğu gün geçtikçe daha çok meydana çıkmaktadır. Sebebi de romanın, tek başına okuyan bir kimseye hitabetmesidir. Roman okunur, bırakılır, tekrar

ele alınır. Romanın okunuşu muntazam olmadığı gibi yazılışı da bir kaideye tâbi değildir. Fakat bir romanı yüksek sesle birkaç kişiye okumayı hiç tecrübe ettiniz mi? Tek başına okuduğumuz zaman hoşumuza giden yazarın dolambaçlı yazıları, şairane sözleri, derin fakat konu ile alâkadar olmıyan fikirleri artık yerinde değildir. Yazar, burada birkaç kişiyi müsavi derecede alâkadar edecek şeyler yazmalıdır. Elimin altında kadın, erkek, yaş ve kültür bakımından farklı olan fakat zekice bir insan grupu olsa, romanları yüksek sesle okuya okuya onun kaidelerini çıkarabileceğimi zannediyorum...

Roman edebî bir nevi değildir. Her edebi nevi kitleye hitabeder ve bunun neticesinde bazı kaidelere tâbidir. Roman ferde hitabettiği için kaidelere bağlı değildir ve bir edebî nevi sayılamaz.

GERÇEK TİYATRO

Geçenlerde ölen büyük Rus rejisörü Nemiroviç Dançenko'nun «Sanat Tiyatrosu» nda provaları idare ederken yaptığı bazı konuşmalar «Edebiyat ve Sanat» dergisinin 1 mayıs 1943 sayısında çıkmıştır. Burada bu konuşmalardan birini hulâsa ediyoruz:

Tiyatrolarımızın bazılarına bir göz atalım. O tiyatrolarda aktörler nasıl oynuyorlar? piyeste ilkbahar, bir düğün günü... Ah! demek bahar, neşe vardır... Hemen bütün aktörler canlı, neşeli olurlar, kuvvetli seslerle konuşurlar. İşin derinine gitmek istemiyen, hemen kavranması mümkün olan şeyi arıyan seyirciler bu tavırları çok beğenirler. Fakat bu bayağı reklâm sanatı bizim değildir. Sanatımız esasa varmak ve ondan tekrar hareket etmek ister. Biz de doğum gününün, baharın, sevginin sevincini vermeliyiz, yalnız başka vasıtalarla. Aktörlerin içi tamamen dolmuş olmalıdır ama harice karşı bütün duygular hasisçe, göze çarpmıyacak bir şekilde ifade edilmelidir.

Hayatın sadeliğini bulmalıyız. Yalnız iş bununla bitmiyor. Bu hayat sadeliğini tiyatroya sokmak, yani onu seyirciye duyurmak lâzımdır.

Sahne çalışmalarımızda üç esas şarta riayet etmeliyiz. Biri sosyaldir: her vaka ve karakteri sosyal bir bakımdan mütalâa etmek. İkincisi psikolojiktir: gösterilen insanlar hayattaki insanlar gibi olmalıdır. Üçüncüsü doğrudan doğruya tiyatro sanatının kaçınılmaz şartlarıdır.

Realist sanatımızın zirvesi şudur: piyes aktörün içinde öyle yaşıyor ki hiçbir şeyi *oynamaya* lüzum yoktur. Blok şiirini böyle okurdu: sesini hiç yükseltmeden, fakat bütün kuvvetlerini dinleyicilerine duyurarak.

Rejisörün ve aktörün yarattığı şahıslar en ince ve en derin teferruatlarına kadar işlenmelidir. Yarattığı şahıs aktöre beraber yaşadığı bir kardeş gibi görünmelidir. Ancak böylece hayatın kokusu verilebilir.

Suni bir tiyatro kolayca yapılır. Teknik vasıtalar, büyük jestler kolayca tesir eder. Böyle bir tiyatro ipekten bir güle benzer: güzeldir fakat kokusu yoktur. Biz ise hakiki bir gülün goncasiyle iktifa ederiz — yeter ki canlı olsun, kokusu olsun...

Erol GÜNEY